

**Raftul
Denisei**

„Podul este o prevestire neagră, un semn de rău augur, o amenințare. Profitând de construirea acestui pod, Asia va invada Europa, iar viitorul va invada trecutul. Prin subiecte familiare lumii lui, albanezul Kadare a devenit unul dintre marii scriitori europeni.”

Richard Eder

Ismail Kadare

Podul cu trei arce

roman

e
book
HUMANITAS
fiction

HUMANITAS
fiction

ISMAIL KADARE

URA ME TRI HARQE (IE PONT AUX TROIS ARCHES)

Copyright © 1993, Librairie Arthème Fayard

All rights reserved.

© *Humanitas FICTION*, 2015, pentru prezenta versiune românească
(ediția print)

© *Humanitas FICTION*, 2015 (ediția digitală)

ISBN 978-973-689-913-3 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

ISMAIL KADARE

Podul cu trei arce

Traducere din limba albaneză de MARIUS DOBRESCU

*Aşa cum tremur eu prinsă în piatră,
Aşa să tremure şi acest pod.*

Balada zidirii podului

Eu, călugărul Gjon, fiul lui Gjorg Ukcama, știind că pre limba noastră încă nimic nu s-a scris despre podul de peste Ujana cea Rea, ba chiar continuă să se vorbească despre el vrute și nevrute, mulțime de scorneli și vorbe mincinoase, acum, când podul a fost deja isprăvit și chiar stropit în trei rânduri cu sânge, la temelie și pe culme, m-am hotărât să-i aștern cronica pe hârtie.

Duminica trecută, noaptea târziu, pe când ieșisem să mă plimb pe malul nisipos al râului, l-am văzut străbătând podul pe Gjelosh nebunul, din neamul lui Uk Markaj. Râdea singur, vorbea și făcea niște gesturi ciudate cu mâinile. Umbra mâinilor lui se întindea peste marginile podului, ajungând până jos, sub arce, deasupra apei. Încercam să înțeleg cum se rânduiseră în creierul lui bolnav toate cele petrecute în ultimul timp și mi-am spus că degeaba râd oamenii când îl văd trecând pe pod bolborosind fără șir și dând anapoda din mâini, ca și când s-ar afla în șaua calului. În realitate, ceea ce știu oamenii despre construcția podului nu este cu nimic mai limpede decât ceea ce se află în creierul unui nenorocit.

Și, ca să nu se mai spună despre acest pod fel de fel de povești mincinoase în toate limbile pământului, o să mă străduiesc să scriu întregul adevăr despre el: minciuna, adică ceea ce se vede, și adevărul, cel care nu se vede, să notez faptele zilnice, neînsemnate ca și pietrele din jur, și întâmplările nefericite, cam tot atâtea cât și arcele lui.

Acum, caravanele și cărașii răspândesc în toate colțurile țărâmului balcanic povestea grozăviei săvârșite la picioarele podului. Sunt puțini cei care știu că acesta n-a fost un sacrificiu adus crăieselor apei, ci pur și simplu un omor, al cărui martor voi fi eu însumi de acum și până în mileniul următor. Spun mileniu, pentru că această istorie este una dintre cele care viețuiesc o mie de ani. Cu începutul în moarte și sfârșitul tot în moarte. Iar vorba sau fapta atinse de moarte se tem, mai mult decât orice pe lume, chiar de ea.

Mă grăbesc să scriu această cronică pentru că vremurile sunt potrivnice, iar viitorul mai cețos ca niciodată. După săvârșirea grozăviilor de la pod, oamenii și zilele s-au mai liniștit, deși o altă nenorocire s-a ivit la orizont: puterea otomană. Umbra minaretelor ei a început să se întindă până aici.

E o pace sinistă, mai cumplită decât orișice război. După secole de vecinătate cu bătrânul pământ al grecilor, iată că, pe nesimțite, ca într-un coșmar, într-o dimineață ne-am trezit vecini cu împărăția otomană.

Pădurea de minarete sfâșie orizontul. Presimt că soarta Arberului se va schimba cât de curând. Mai ales după cele ce s-au petrecut în iarnă, când podul abia construit a fost stropit din nou cu sânge: de data aceasta cu sânge asiatic. Dar răbdare, căci toate își vor găsi locul în cronica mea.

La început de martie, anul 1377, pe țărmul drept al râului Ujana cea Rea, nu mai departe de cincizeci de pași de trunchiurile îngropate pe jumătate în pământ, pe inelele de fier de care era legată, noaptea, pluta cu care se trece râul, un călător, necunoscut prin părțile acestea, a căzut lovit de epilepsie. Plutașul, care văzuse cu ochii lui întreaga scenă, povestise că amărâțul, ce părea pe jumătate un biet pustnic, pe jumătate nebun, după ce se preumblase o vreme pe mal, între podețul plutei și locul pe unde, vara, râul se trece prin vad, a dat un țipăt neașteptat, ca și când i-ar fi tăiat careva gâtul, și a căzut cu fața în jos în noroi.

Deși prin punctul acesta al râului treceau, cu pluta, oameni și turme, locul era o fundătură unde nu se întâmplau prea des evenimente de seamă. Totuși, așa ceva se mai văzuse când și când, ca în orice loc pe unde umblă lumea, mai ales că acolo, vechiul drum, care venea cine știe de unde, se oprea brusc pe malul râului, mereu același și niciodată la fel. Bine, bine, dar întâmplări ca aceasta erau rare. De obicei, oamenii adunați acolo ca să treacă râul stau așa cum stau mereu oamenii în asemenea locuri, tăcuți și îngândurați. În anotimpul rece, înfășurați în sâricile lor negre, uzi ciuciulete, privesc cu gândul aiurea apele tulburi, pământii, ale râului. Clopotele de la gâtul cailor sună și ele stins, iar glasurile copiilor tot așa, în vreme ce apropierea plutei, cu plutașul ghemuit deasupra ei, le învâlmășește și mai tare gândurile.

De jur împrejur e doar pustietate: malul jos al râului, nisipos ici și colo, cu câteva băltoace, se întinde până hăt-depart, acoperit din loc în loc de păpuriș. Nicăieri nici o urmă de viață, nici măcar zidurile mănăstirii noastre nu se văd, iar hanul cel mai apropiat e la vreo mie de pași de aici.

Lângă cioturile de care este legată pluta pe timp de noapte atârână o bucată de tablă pe care e scris, cu litere strâmbe: „Bărci și plute“. Asemenea tăblițe au fost puse cu mulți ani în urmă, și nu numai pe domeniile seniorului nostru, contele Stres Gjika, sau Stres Gjikondi, cum i se mai spune pe scurt, dar și dincolo de ele, chiar peste granițele Arberului, în alte pământuri ale Balcanilor. Asta s-a întâmplat în iarna anului 1367, cu zece ani înainte, când toate plutele cu care se treceau râurile, ghiolurile și lacurile au fost cumpărate de un om ciudat, venit Dumnezeu știe de unde, de care nimeni n-a auzit vreodată. Unii susțin chiar că nici nu are alt nume decât acela de „Bărci și plute“, care a răsărit acum pretutindeni aidoma unei buruieni ce se înmulțește peste tot unde sunt bălți și smârcuri. Se spune că și în casa lui mare, de unde își conduce afacerea, există o tăbliță cu aceleași cuvinte, ba chiar că și pe socotelile și documentele oficiale sunt tipărite cuvintele „Bărci și plute“, ca și când acesta ar fi blazonul lui, așa cum leul alb, cu o făclie aprinsă în gură, e blazonul seniorului nostru.

Din momentul în care noul proprietar a cumpărat plutele și bărcile, plutașii și barcagiii au devenit simbriașii lui, cu excepția vreunui caz rar, cum

e acela al sărmanului plutaș de pe Pârâul Buștenilor, care a spus că mai bine moare de foame decât să intre în slujba blestematului de ovrei. Imediat după iarna lui 1367 a apărut și pe malul nostru placa aceea de tablă, împreună cu tariful trecerii dincolo, pe care scria: „Trecerea pentru oameni – jumătate de groș, pentru cai – un groș“.

În vreme de secetă, când Ujana cea Rea scădea, călătorii, ca să nu mai cheltuiască, treceau râul prin vad și pe lângă el, chiar și atunci când duceau saci în spinare. Totuși, mulți dintre ei își găsiseră moartea în undele înșelătoare, pentru că nu degeaba i se spunea râului Ujana cea Rea. Cruci în memoria lor, înnegrite de vreme, se puteau zări pe malurile apei. Se spunea că proprietarii firmei „Bărci și plute“ se îngrijeau ca pentru fiecare înecat să fie pusă câte o cruce pe mal, cu scopul de a-i atenționa pe ceilalți călători ce înseamnă să încerci să treci dincolo pe propriile picioare.

Odată cu pluta, „Bărci și plute“ cumpărase și vechea schelă, rămasă acolo încă de pe vremea romanilor, a cărei armătură strâmbă de fier fusese modificată de meșterii locali în așa fel încât pluta să poată acosta acolo mai ales pe vreme de iarnă.

Pluta aducea un bun câștig nu numai din trecerea oamenilor și a turmelor, ci mai ales din cea a caravanelor, care transportau prin Arber și Macedonia sarea din marile saline de pe litoral, ca și de la convoaiele de căruțe ce aprovizionau garnizoana bizantină din Oriccum, de lângă Vlora. Pentru împărțirea câștigului între seniorul nostru și „Bărci și plute“ fuseseră întocmite contracte amănunțite. Adevărul e că niciodată nu se pomenise vreo cât de mică neînțelegere între cele două părți, lucru greu de întâlnit pe fața pământului. Din câte se pare, „Bărci și plute“ era corectă până la ultimul bănuț.

În jurul omului care căzuse lovit de epilepsie se strânsese o mică mulțime, cunoscuți și necunoscuți. Bolnavul făcuse spume la gură și tremura puternic, ca și când ar fi vrut să-și arunce mâinile și picioarele departe, peste Ujana cea Rea, iar capul în cealaltă direcție. Cineva a încercat în câteva rânduri să-i sprijine fruntea, cum se face în asemenea cazuri pentru a-l împiedica să-și spargă țeasta, lucru care s-a dovedit a fi imposibil.

— E un semn dumnezeiesc, spuse careva dintre cei din jur.

Era un bărbat slab, care, întrebând mai apoi cu ce se ocupă, afirmase că e călugăr rătăcitor.

— Și ce fel de semn o fi asta? Întrebă un altul.

Cu o privire încrețoșată, omul fixă mai întâi chipul nenorocitului care zăcea la pământ, apoi privi spre apele râului.

— Da, murmură, e un semn dumnezeiesc. Tremurul lui trece în ape, iar cel al apei se întoarce la el. Doamne, cât de bine se-nțeleg.

Cei aflați în apropiere se priviră unul pe altul. Omul de jos părea că-și mai revenise. Cineva se lăsase pe vine și-i sprijinea capul.

— Și ce fel de semn e asta, după părerea ta? Întrebă din nou unul dintre gură-cască.

Omul care se declarase călugăr rătăcitor închise ochii pe jumătate.

— E un mesaj de la Atotputernicul că aici, peste aceste ape, se va ridica un pod.

— Un pod?

— Voi n-ați văzut cum i se întindeau mâinile înspre râu, în vreme ce trupul tremura așa cum tremură orice pod când este străbătut de șirul de căruțe?!

— Brr... ce frig s-a lăsat, făcu careva.

Bolnavul își revenise. Numai când și când membrele i se contorsionau într-o ultimă zbatere. Avea privirea tulbure și goală. Cel care-l ajuta îi ștergea acum spuma de la colțul buzelor.

— Asta e o boală sfântă, zise călugărul rătăcitor. Prin părțile noastre i se spune „aia a pământului“. E sortită să transmită semne. Uneori, semnele sunt nefaste, rău prevestitoare, cum ar fi, de pildă, în cazul cutremurelor, dar de data asta, slavă Domnului, a fost unul bun.

Un pod... E ceva ciudat, începură să comenteze oamenii adunați în jurul bolnavului. Mesajul acesta trebuie să ajungă neapărat la seniorul nostru. Cine e stăpânitor aici? Conte Stres Gjika. Să fie sănătos. Dar tu de unde ești, de nu știi? Sunt străin, frățioare, așteptam și eu pluta, când nefericitul ăsta... Trebuie ca seniorul nostru să afle. Un pod, hm. Numai la asta nu ne-am gândit, pe cuvânt.

Trei săptămâni mai târziu am fost chemat degrabă la curtea contelui. Castelul lui, întărit cu contraforți pe toate laturile, era doar la o oră de drum. Când am ajuns, mi s-a spus să urc direct în sala armelor, în care seniorul nostru îi primea de obicei pe prinți și pe ceilalți nobili care aveau drum prin posesiunile lui.

Acolo se aflau contele, unul dintre grămăticii, episcopul ținutului și doi oaspeți necunoscuți, înveșmântați în niște haine strânse pe trup, cum nu mai văzusem prin părțile noastre.

Contele părea supărat. Avea ochii roșii de nesomn și mi-am amintit că în ultima vreme se zvonise că singura lui fiică era bolnavă. Cu siguranță că cei doi necunoscuți erau medici, veniți cine știe de unde.

— Nu mă înțeleg deloc cu ei, mi-a spus el de cum am intrat. Tu, care știi o mulțime de limbi străine, poți să ne ajuți.

Nou-veniții vorbeau, într-adevăr, o limbă ciudată. O asemenea amestecătură nu-mi mai fusese dat să aud. Dar încetul cu încetul am început să pricep câte ceva. Am observat că cifrele le spuneau în latinește, verbele, în general, când în grecește, când în slavonește, în timp ce pentru substantive foloseau albaneza și doar când și când cuvinte din germană. Adjective nu foloseau deloc.

Cu mare greutate am început să pricep ceea ce voiau să spună. Fuseseră trimiși la stăpânitorul nostru, contele Gjika, de seniorul lor, cu o misiune specială. Auziseră despre semnul dat de Atotputernicul despre construirea unui pod peste Ujana cea Rea și ei, adică stăpânul lor, erau pregătiți să-l construiască, bineînțeles, dacă seniorul nostru ar fi încuviințat. Pe scurt, ei ar fi putut să ridice în doi ani un pod de piatră peste Ujana cea Rea, să cumpere terenul de pe mal și să-i plătească seniorului nostru o taxă anuală din veniturile obținute pentru trecerea râului. Dacă seniorul ar fi acceptat, toate aceste condiții ar fi fost înscrise într-o înțelegere amănunțită (una câte una și punct cu punct, după cum se exprimaseră ei), semnată de ambele părți și întărită cu pecete.

Aici, cei doi se opriră și arătară pecetea, pe care unul dintre ei o scosese din veșmântul de o croială neobișnuită.

— Mesajul Atotputernicului trebuie pus în faptă, rostiră amândoi aproape într-un glas.

Contele, cu privirea ostenită și ochii roșii, privea când spre episcop, când spre secretarul său. Dar pe chipul lor nu se putea citi nimic altceva decât uimirea în fața acestei propuneri neașteptate.

— Și cine e seniorul vostru? întrebă el într-un târziu.

Cei doi se porniră din nou să turuie, dar vorbele le erau atât de încâlcite, încât mi-a trebuit o bucată de vreme să le pricep. Spuneau că stăpânul lor nu e nici duce, nici baron, nici prinț, ci un om bogat, care cumpărase în ultima

vreme vechea exploatare de bitum, părăsită încă de pe vremea romanilor și, de asemenea, cea mai mare parte a drumului, la fel de vechi, pe care avea de gând să-l repare. Nu are un titlu nobiliar, spuseră ei, în schimb are bani.

Întrerupându-se unul pe altul, notară pe o hârtie suma pe care o ofereau pentru terenul de pe malul râului și pe cea oferită anual pentru exploatarea podului.

— Dar cel mai important lucru este să se pună în operă mesajul dat de Atotputernicul, zise unul dintre ei.

Sumele puse pe hârtie erau uriașe și știam cu toții că, în ultima vreme, veniturile seniorului nostru se împuținaseră. Pe de altă parte, fiica lui boala de două luni, iar medicii nu reușiseră să-i dea de capăt bolii.

Contele privi insistent în câteva rânduri spre episcop. Se vedea imediat că gândul îi zbură când la vistieria goală, când la fiica lui bolnavă și că singurul leac pentru ambele probleme era podul propus de cei doi necunoscuți.

Aceștia începură să vorbească din nou despre semnul divin interpretat de călugărul rătăcitor. Prin părțile noastre, suferința celui nenorocit se numește „boala lunii“, în vreme ce la voi i se spune, din câte știu eu, „aia a pământului“. Dar este cam același lucru. Important e că aceste denumiri arată clar că peste tot este considerată o boală superioară, chiar sfântă, s-ar putea spune.

Seniorul nostru n-a stat prea mult pe gânduri. Le-a comunicat celor doi că acceptă înțelegerea și i-a dat ordin grămăticului s-o pună pe hârtie, în limbile albaneză și latină. Apoi, ne-a invitat să luăm prânzul împreună. Un prânz mai trist ca acela n-am mai întâlnit, și asta din cauza oaspeților, al căror discurs devenea din ce în ce mai încâlcit, eu fiind nevoit să-l traduc cuvânt cu cuvânt.

După prânz am avut ghinionul să merg împreună cu ei până la Ujana cea Rea. Singura mea mângâiere a fost că nu mai trebuia să le înțeleg și să le traduc cuvintele... Șosea rău nu reparat, gropi rău de tot. Apa bun, drumul non, routen trebuie lucru, noi nu discuție, noi poruncă, noi repede bani, ia, dă. Apa altfel, luntre mergi graciosus, drum plin praf, adio, sto dhjavolos. Funebrum, he, he, drum nu, drum zer guten, trebuie lucrat la el.

Din fericire, o bucată de drum au rămas tăcuți. Priveau doar zborul sturzilor prin vie. Apoi, văzând hambarele, întrebară despre recolte și produsele care luau calea târgului și pe unde treceau convoaiele.

Am observat că, apropiindu-ne de râu, nu doar că au devenit mai tăcuți, ci că li s-a topit însăși însuflețirea cu care vorbeau. Așteptând pluta care să-i treacă dincolo, nu mi-au ascuns că le era frică de apă. Lucru care li se vedea și pe chip.

Când ne-am despărțit începuse să se însereze. I-am urmărit cu privirea, de pe malul râului, o bucată de drum. Discutau aprins unul cu altul, gesticulau, arătând când spre un mal, când spre celălalt. Era frig. Din cauză că umbrele serii se îndesiseră, cei doi păreau de departe două mogâldețe cenușii cocoțate pe plută, ireale și misterioase ca însăși vorba lor ciudată. Și deodată, pe când îi priveam îndepărtându-se, mi-a trecut prin cap o bănuială: nu cumva omul care căzuse lovit de epilepsie, călugărul rătăcitor ce se aflase în preajma lui și cei doi dregători, cu veșmintele lor curioase, erau în slujba aceluiași stăpân, plătiți de el?

După cum era de așteptat, vestea că peste Ujana cea Rea avea să se construiască un pod s-a răspândit cu iuțeală. Poduri se mai ridicaseră ici și colo, dar nimeni nu-și amintea să se fi iscat atâta agitație ca acum. Fuseseră construite aproape în liniște, cu un zgomot de cazmale cu care urechea se învață, pentru că nu era prea diferit de orăcăitul uniform al broaștelor din apropiere. Apoi, după construire, funcționaseră la fel de discret, până când, într-o bună zi, fuseseră luate de apele tulburi, sau fuseseră trăsnite și arseseră, ori, și mai rău, se degradaseră într-un asemenea hal încât călătorul, punând primul pas pe scândurile putrede, ezitase să-l mai pună și pe al doilea și se întorsese să caute vreo luntre sau vreun vad pentru a putea trece dincolo. Dar lucrurile acestea s-au întâmplat pentru că podurile fuseseră de lemn, în vreme ce acesta ce avea să se ridice acum va fi un pod adevărat, cu picioare și arce puternice de piatră, poate primul pod de acest fel ridicat pe pământul Arberului.

Oamenii au primit vestea cu un amestec de teamă și entuziasm. S-au bucurat că n-aveau să mai aibă de-a face cu plutașii încurcă-lume, care când aveai treabă cu ei erau mai mereu dincolo, sau alteori nici nu erau de găsit, ori, și mai rău, umblau beți, cu excepția ultimului, a ghebosului, care nu se lega de femei și nici nu bea, dar avea un chip atât de posomorât, încât îți pierdeai orice speranță că te va scoate viu pe malul celălalt. Plutele erau murdare și ude, iar mișcările lor alandala te făceau să vomți, în vreme ce el, podul, avea să fie mereu acolo, la orice oră din zi și din noapte, gata să-ți aștearnă sub picioare spinarea lui de piatră, fără să se clatine și fără să facă nazuri. N-aveai să-ți mai bați capul nici cu râul, care când se umfla de te treceau toate sudorile, când seca de ajungea un biet firicel, gata să-și dea sufletul. Oamenii erau fericiți că Ujanei, care făcuse atâtea și atâtea rele, avea să i se pună căpăstru. Dar vestea aceasta le trezea, pe lângă bucurie, și teamă. Păi dacă unui armăsar năvălaș îi pui atât de greu șaua pe spinare, cum să poți îmblânzi Ujana cea Rea? Mda, o să vedem, o să vedem ce-o să mai fie, spuneau ei.

Și, ca întotdeauna în fața unor astfel de evenimente, oamenii începură să circule mai des de la unii la alții, ba chiar se avântau mult mai departe, la Dumbrava cu Plopi, acolo unde ajungeau foarte rar din ziua în care căzuse în ambuscadă ducele Gjini, cu puțin timp înainte de a se strica încuscrirea cu seniorul nostru. Alții ajungeau la merii sălbatici, la Cinci Puțuri, apoi, prin lăstăriș, la poiana lui Mark Kasneci, după care își sufleau ițarii pentru a trece pârâul și a ieși la drumul mare. De aici, dacă noutățile erau atât de uluitoare încât nu mai puteau fi ținute doar pentru sine, picioarele o porneau singure până la Hanul celor doi Robert. Iar acolo se știe ce urma: veștile își luau zborul în lumea largă.

Printre cei care nu s-au bucurat deloc la auzul veștii, ba chiar s-a întristat,

a fost bătrâna Ajkuna. Pentru ea, podul nu aducea nimic bun. Podul e spinarea
lui Ducă-se pe pustii, a spus ea, și vai de acela care se va încumeta să-l treacă.

Pe la sfârșitul lui martie, într-o dimineață friguroasă (erau cele trei zile de la sfârșitul iernii, cum se spune), am fost chemat din nou în mare grabă la castel. Am avut ceva emoții la gândul că au venit din nou cei doi ciudați. Decât să mă chinuiesc cu pășăreasca lor, aș fi tradus mai degrabă băiguielile unui nebun. Mi s-a făcut mai apoi rușine când, în legănatul caretei, m-am surprins repetând ca obsedat un cântecel de când lumea despre gângavi și gângăvelile lor. Dar de data asta nu era vorba despre cei doi. Din contră, noul-neniți reprezentau compania „Bărci și plute“. Erau trei bărbați, unul dintre ei, un albinos deșirat, cu o barbă tăiată în coadă de rândunică, vorbea rar. Din respectul cu care i se adresau ceilalți doi se putea înțelege că omul era unul dintre conducătorii companiei, poate chiar adjunctul șefului cel mare. Vorbea tustrei o latinească perfectă și aduseseră cu ei niște tolbe negre, pline cu tot felul de documente.

Contele ne-a invitat de data aceasta în biroul lui, unde doi dintre pereți erau acoperiți de o bibliotecă masivă de stejar. Am încercat să deslușesc de la distanță titlurile cărților de pe rafturi pentru ca mai târziu, când se va ivi ocazia, să-i cer să-mi împrumute vreuna.

— Nu știm ce nemulțumire are domnul conte față de noi, zise bărbosul, fără să-și ridice privirea de la geanta pe care o avea în față. Din câte știu eu, noi am respectat întotdeauna condițiile contractului.

Chipul contelui, palid din ziua în care fiică-sa căzuse la pat, prinse o urmă de roșeață.

Asistasem, ca traducător, la câteva întâlniri cu „Bărci și plute“ și știam că ei avuseseră de fiecare dată nemulțumiri față de respectarea înțelegerii de către seniorul nostru și niciodată invers. Plângerile se repetaseră regulat din cauza amânării termenului de plată pentru împrumuturile pe care contele le luase de la „Bărci și plute“ încă de pe vremea campaniei nenorocite contra ducelui de Tepelena. Banca „Bărci și plute“ scăzuse de două ori dobânda la ele, de la paisprezece la nouă la sută, apoi la șase, după care acceptase amânarea plăților peste cinci ani, și încă fără dobândă. Și nu o făcuseră de bunăvoie, ci pentru că nu voiau să aibă un conflict deschis cu contele nostru, conflict din care ar fi ieșit cu siguranță în pierdere, iar el, profitând de situație, ar fi putut să nu le mai plătească nici un bănuț. Așa făceau din când în când majoritatea prinților și se știa că nici o forță din lumea asta n-ar fi putut să-i facă să respecte contractele cu o bancă, fie ea și cea mai mare bancă din Durrës, așa cum era „Bărci și plute“.

Acum, când bărbosul a pomenit de nemulțumire, seniorul nostru s-a înroșit la față, pentru că i s-a părut că a fost luat peste picior.

— Ce nemulțumire? strigă el. Cine s-a plâns de voi?

A rostit aceste cuvinte pe un asemenea ton, ca și când ar fi vrut să spună: nu cumva ați devenit prea impertinenți, sugerând că eu m-aș fi putut obosi să

mă plâng de voi, când voi numai de asta vă țineți?

Omul de la „Bărci și plute“ îl privi calm.

— Nu este vorba despre o plângere propriu-zisă, domnule conte, zise.

— În cazul acesta vorbiți limpede.

Reprezentantul „Bărci și plute“ continua să privească semeț. Barba, care-i acoperea în întregime falca, părea că-i susține toată greutatea craniului.

— Este vorba despre un pod, domnule, rosti în cele din urmă.

— Aha, făcu seniorul nostru.

Exclamația aceasta îi scăpase fără voie, ceea ce ne-a făcut, cine știe de ce, să ne privim unul pe altul.

— Da, un pod, repetă celălalt, ca și când s-ar fi îndoit de faptul că înțeleseserăm bine.

Privirea lui sfredelitoare îl fixa în continuare pe conte.

— Uite unde am ajuns, făcu seniorul nostru. Și ce treabă aveți voi cu podul?

Reprezentantul „Bărci și plute“ respiră adânc. Părea că, pentru a-și găsi cele mai potrivite cuvinte, mai avea nevoie de ceva în afară de aer. Începu să vorbească domol și, frază după frază, gândurile lui deveneau tot mai limpezi. La urmă totul a devenit cât se poate de clar. „Bărci și plute“ se împotriva construirii podului, pentru că el prejudicia grav interesele companiei. Și asta nu numai pentru că făcea inutilă traversarea râului cu pluta. Nu, era vorba despre ceva mult mai serios. Era prejudiciat întregul sistem de navigație sau de transport pe apă, cum îi spuneau latinii, care se făcea cu bacul sau pluta încă din vremuri străvechi, iar acum se afla în posesia companiei lor.

Seniorul nostru asculta cu o indiferență vădită pe chip. Omul trimis de „Bărci și plute“ vorbea alegându-și atent cuvintele. Traduceam cu ușurință latineasca lui curată, ba chiar îmi rămânea timp și pentru a mă gândi la cele spuse de el. Oaspetele susținea că acest pod de piatră va fi primul semn de ostilitate în încercarea de a înlănțui spiritul liber al apelor (chiar așa s-a exprimat). După el vor urma și altele. Și, din toate aceste tentative de a încătușa apele, așa cum ai înlănțui un condamnat pe viață, se vor naște numai nenorociri.

Privirea seniorului nostru a devenit gânditoare. M-a privit o clipă. Probabil că oamenii de la „Bărci și plute“ observaseră privirea lui și în tot ceea ce spuseră mai apoi insistară pe această latură. Acum vorbeau despre poduri nu numai disprețuitor, dar și ca despre ceva periculos.

Era clar că balaurul apelor, „Bărci și plute“, era într-un conflict pe viață și pe moarte cu dragonul pământului, constructorul de drumuri și poduri.

— Opriți-i să calce în aceste ținuturi și noi suntem gata să facem o nouă înțelegere pentru vechile împrumuturi, zise omul cu barbă.

Contele își privea mâinile.

Opriți-i, repetase omul cu barba neagră, dar cuvintele acestea au fost rostite cu atâta năduf și ură, încât mi s-a părut că ar fi vrut să zică altceva: ucideți-i, hăcuți-i, faceți-i una cu pământul, pentru ca niciodată să nu le mai

treacă prin cap să facă poduri peste ape, patruzeci de generații de acum încolo.

Cu câțiva ani înainte, un preot olandez, venind de peste mări și țări, îmi povestise despre o încheștare sângeroasă între un crocodil și un tigru, la care fusese martor din vârful unui copac.

— Am putea analiza chiar și posibilitatea amânării plății împrumuturilor la un termen foarte-foarte avantajos, zise omul cu barbă.

Seniorul nostru continua să-și privească inelul care-i strălucea pe deget.

— Sau chiar să le ștergem de tot, urmă celălalt.

Olandezul îmi povestise că, un timp, cei doi prădători, tigrul și crocodilul, se învârtiseră unul în jurul celuilalt fără să reușească să se înhațe sau să se muște unul pe altul.

— Și, în afară de asta, oare știe domnul conte cu ce fel de treburi se îndeletnicește omul care vrea să construiască acest pod? întrebă barbă-neagră.

— Nici nu mă interesează lucrul acesta, răspunse ducele, ridicând din umeri.

— Totuși, permiteți-mi să vă spun eu, zise celălalt. Se ocupă cu ceva negru ca moartea.

De trei ori la rând sărise tigrul în spinarea crocodilului și tot de atâtea ori ghearele lui alunecaseră pe solzii groși ai monstrului. Dar nici crocodilul nu a reușit să-l înșface pe tigru sau să-l lovească cu coada. S-ar fi zis că încheștarea va dura așa la nesfârșit.

— Firește, spuse seniorul nostru, de vreme ce bitumul pe care-l scoate este negru.

— Negru ca moartea, spuse celălalt din nou.

Cei trei zăriseră iar, se pare, umbra aceea de îndoială din ochii contelui, pentru că-și reluară și mai abitir previziunile lor sumbre. Începură să vorbească tustrei, întrerupându-se unul pe altul, încercând să demonstreze că era suficient să privești butiile pline cu materia aceea oribilă pentru a te convinge că doar niște supuși ai lui Ucigă-l toaca ar putea să se îndeletnicească cu așa ceva, și vai de acela care va permite pe pământurile lui trecerea carelor încărcate cu catran, din care curgea vara picătură cu picătură mânjind drumurile, ce spun eu mânjind drumurile, ar trebui spus de fapt: spurcând drumurile cu sângele negru al diavolului. În plus, catranul acela, care aduce numai necazuri acolo unde se scurge, este astăzi un material militar de primă mână, pe care ticăloșii de negustori îl vând oricui, turcilor și bizantinilor, pe de o parte, conților și ducilor Arberului, pe de alta, învrăjbindu-i pe unii împotriva celorlalți.

— Iată ce aduce catranul acela căruia voi vreți să-i permiteți să vă străbată pământurile. Moarte. Război și moarte.

Iată însă că, într-una dintre zvârcolirile lui puternice, crocodilul și-a lăsat descoperită burta moale. Cu un urlet înfiorător, tigrul s-a aruncat din nou asupra adversarului și, într-o clipită, i l-a sfâșiat cu ghearele arcuite ca un hanger. În clipa următoare, înnebunit de gustul sângelui, și-a înfundat capul în trupul însângerat al crocodilului și i-a sfâșiat urlând măruntaiele, până ce a

ajuns la inimă.

Cei trei continuau să peroreze, dar eu, din câte-l cunoșteam pe seniorul nostru, am înțeles că nu-i mai asculta. Pierduseră partida, și asta pentru că vorbiseră prea mult. Deși contele păruse la un moment dat că șovăie, știam că e greu să-l faci să se răzgândească. Suma de bani pe care i-o promisese ră oamenii pământului era mai mare decât toate profiturile aduse de cei ai apelor. Și încă ceva: chiar din ziua în care hotărâse să construiască podul, fiica lui dăduse primele semne de însănătoșire.

— Nu, zise el în cele din urmă, să nu mai vorbim despre pod. Podul se va face.

Cei trei înlemniră. Încercară în două-trei rânduri să dea din mâini și să spună ceva, dar nu reușiră decât să-și închidă tolbele.

Monstrul apelor fusese înfrânt.

Peste o săptămână, stăpânul drumurilor și al podurilor a cumpărat bucata de drum care-i aparținea seniorului nostru. Erau alți doi delegați, care călătoreau neîntrerupt de trei luni prin principate, comitate și pașalâcuri, cumpărând bucată cu bucată drumul mare de la soare-apune, căruia pe vremuri i se spusese Via Egnatia și care acum se numea Drumul Balcanilor, nume folosit de turci în timpul din urmă pentru a denumi întreaga peninsulă. Mai mult decât dorința osmanlăilor de a înghesui într-un singur sac țărilor și popoarele din peninsulă, ca pentru mai apoi să le înghită mai ușor, pe mine m-a uimit iuțea cu care am acceptat noi înșine denumirea cea nouă. Am bănuț încă de la început că e un semn rău și acum sunt convins că e mai mult decât atât.

Pe drumul acesta au sosit deci cumpărătorii. Straietele și pletele le erau pline de praf. Până acum cumpăraseră mai mult de jumătate din drum și aveau de călătorit toată vara pentru a-l cumpăra în întregime. Îl plățiseră cu paisprezece feluri de monede, ducăți venețieni, dinari, drahme, lire, groși etc. etc., calculând în unsprezece limbi diferite, fără a mai pune la socoteală dialectele. Și asta pentru că drumul trecea prin aproape patruzeci de principate mari și mici, iar ei străbătuseră până acum douăzeci și șase dintre ele. Dar parcă făceau mai mult decât să-l cumpere, păreau că-l înfășoară ca pe o panglică veche și găurită, cu gropile, șleurile și hârtoapele pe care anotimpurile și abandonarea i le pricinuiseră.

Era un drum vechi de când lumea. Cu peste trei sute de ani în urmă pe aici tropăiseră copitele tuturor cruciadelor creștine. Se spune că doi dintre conducătorii Primei Cruciade, Robert Guiscard, conte de Normandia, și celălalt Robert, contele de Flandra, dormiseră o noapte la hanul aflat la o mie de pași depărtare de aici și care, de atunci, a primit numele de „Hanul celor doi Robert“.

Tot pe aici goniseră zecile de mii de cavaleri ai Cruciadei a Doua, apoi ai celei de-a Treia, avându-l în frunte pe Frederic Barbarossa sau Barbullushi, cum îl strigau sătenii noștri, urmați de mulțimile nesfârșite ale Cruciadei Copiilor, de Cruciada a Cincea, a Șaptea și a Opta, de cavalerii Ordinului Templier, de cei ai Ospitalierilor și ai Teutonilor. Pe aceștia din urmă și-i amintesc și bătrânii noștri. Nu când se îndreptau spre Ierusalim, în 1190, ci mult mai târziu, în urmă cu patruzeci de ani, când se întorceau de acolo în Europa.

Oștire mai sumbră ca aceea nu se mai văzuse nicăieri, după cum povestește bătrâna Ajkuna. Cavalerii mergeau la pas, tăcuți, pe caii lor voinici, cu frâiele împodobite cu fel de fel de podoabe metalice, ce scârțâiau la fiecare pas și din care, când ploua, curgea apă ruginită. Se întorceau în nord, cine știe de ce, în țara lor, lăsând în urmă pete de rugină asemeni unor stropi de sânge decolorat. Bătrâna Ajkuna mai povestea că, văzând primele lor

coloane, oamenii începuseră să strige: hei, vin germanii, vin germanii. O sută cincizeci de ani se scurseseră din momentul în care trecuseră pe aici, îndreptându-se către Ierusalim, și totuși poveștile despre ei transmise din gură în gură erau atât de vii, încât, văzându-i din nou, oamenii îi recunoscuseră imediat. Vin din nou germanii, strigau ei, vin ăia care vorbesc ca smintiți. Felului acesta de a vorbi oamenii îi spuneau „ca în jerm“, ca în delir, adică, drept pentru care bătrânii cei mai bătrâni se jură că tocmai aici, la noi, oștenii aceștia au fost numiți pentru prima oară „germani“. Se pare însă că multora le-a plăcut acest nume, iar acum îl folosesc peste tot. Și pe deasupra, dacă-i ascuți pe aceiași bătrâni, chiar și țara lor a început să fie numită așa, Germani, care înseamnă ținutul unde se vorbește ca în delir sau, pe scurt, țara delirului, deși eu cred că multe dintre astea sunt născociri.

Mi-am amintit toate acestea în vreme ce era încheiată înțelegerea. Ei au plătit cu ducați elvețieni pentru fiecare bucată de pământ, metru cu metru, iar la sfârșit au plecat bucuroși, ca și când ar fi primit totul gratis. Așa cum erau, cu părul în neorânduială și hainele pline de noroi, au plecat mai departe.

Călugărul olandez îmi mai povestise că, după ce i-a sfâșiat inima crocodilului, lăsându-l mort sub platoșa inutilă de solzi, salvățiunea pământului, cu botul plin de sânge, dispăruse clătinându-se ca beată prin iarbă.

Imediat după asta, într-o dimineață cețoasă, pe malul râului au descălecat de pe catării încărcăți din greu doi călători care priveau jur-împrejur ca buimaci. După ce au întrebat câțiva copii care se jucau pe-acolo dacă ăsta e râul Ujana cea Rea, ei și-au descărcat catării și au în-ceput imediat să sape gropi și să înfigă niște țărui în ele. Spre prânz s-a înțeles că de fapt construiau o baracă. Au muncit toată ziua, iar noaptea i-a prins tot acolo. În schimb, a doua zi dimineață cei doi dispăruseră. Rămăsese doar baraca aceea strâmbă, cu ușa zăvorâtă cu lacăt.

Construcția a trezit curiozitatea generală. Oamenii, și nu doar copiii și bătrânii, îi dădeau ocol, încercau să vadă ceva prin găurile și crăpăturile din scânduri, ca să plece apoi dezamăgiți, ridicând din umeri ca și când ar fi vrut să zică: ciudat, înăuntru nu-i nimic. Alții cercetau lacătul, puneau mâna pe el, deși ceilalți îi luau la rost: „nu pune mâna, nu-i frumos“, după care clătinau din cap și plecau și ei.

Au trecut așa patru zile. Curiozitatea se mai domolise, dar în ziua a cincea ea a revenit la fel de puternică. În dimineața aceea s-a aflat sau mai bine zis s-a simțit că baraca nu e goală. Nu s-a văzut nici o dâră de fum și nici nu s-a auzit nimic, dar se bănuia că e cineva înăuntru. Se pare că omul sosise în noaptea aceea.

Nici atunci și nici în ziua următoare nu l-a văzut nimeni la față. De jur împrejur era o ceață deasă, iar cei care se apropiaseră de baracă și se zgâiseră înăuntru prin crăpături spuneau că necunoscutul ședea ghemuit, înfășurat într-o velință.

A apărut abia în a treia zi. Era un bărbat roșcovan, cu părul spălăcit și numai inele și cu pistrui pe obraz. Avea o căutătură pe care cu greu o puteai înfrunta. Luminița ciudată ce apărea atunci când îi întâlneai privirea te descumpănea. O grămadă de vreme s-a plimbat de-a lungul malului. A urcat apoi pe plută și a trecut pe malul celălalt, s-a învârtit o vreme și pe acolo, apoi s-a întors și s-a închis din nou în baraca lui.

În zilele următoare, văzându-l cum intră în râu și înaintează până ce apa îi ajunge la genunchi, cum înfige acolo niște bețe, cum afundă în apă câteva foițe de cupru, privindu-le cu atenție, apoi cum își umple pumnii cu nămol, pe care-l lasă să i se scurgă printre degete, toți au priceput că omul acela nu putea fi decât arhitectul, cum i se spune acum, viitorului pod.

Încruntat și tăcut, omul a stat două săptămâni întregi în baraca aceea hâită. Lume peste lume venea să-l vadă. Și nu numai alde gură-cască și vagabonzi, care sunt nelipsiți în asemenea ocazii, ci fel de fel de oameni. Bărbați în drum spre târg, femei cu copii în brațe, călugări mirosind a tămâie, oșteni grăbiți.

Se înșirau de-a lungul malului, lângă pietrele negre și schela antică și-l priveau învârtindu-se de colo-colo, intrând în apă, ieșind și intrând din nou cu

instrumentele lui ciudate, patrulând pe nisip și acolo, direct pe jos, mînat parcă de o forță malefică, desenând și făcând o mulțime de calcule.

Deși se vedea de departe că este un om impetuos (uneori era limpede că abia se poate stăpîni să nu-și dea cu o mînă peste cealaltă), nu părea să-i pese de privitorii care stăteau ore întregi să-l observe. Nici măcar nu-i băga în seamă. Ba chiar pe bătrîna Ajkuna, singura care a îndrăznit să se apropie de el și să-l amenințe, a privit-o cu o indiferență deplină. Ea a bătut de două-trei ori cu toiagul în pămînt în fața lui ca să-l facă atent, iar cînd bărbatul a ridicat ochii de pe mîzgălelile lui, ea i-a urlat în față: ce faci tu aici? Nu ți-e frică de Țel de Sus? Și a ridicat toiagul arătînd spre cer. Probabil că el n-a înțeles nimic din vorbele ei sau poate că n-a dat nici doi bani pe ele, asta nu se știe. Ceea ce se știe este că și-a lăsat din nou privirea pe cifrele lui și n-a mai ridicat-o de acolo.

Pentru că au înțeles că omului nu-i păsa de nimic, oamenii au început să-l bârfească și să-i ia munca în bășcălie chiar acolo, în fața lui. Uite, acum, cînd strecoară noroiul printre degete, vrea să vadă ce fel de pămînt e aici, explica unul. Pentru că pămîntul e ca omul, tare sau moale, sănătos sau bolnav. Pe dinafară poate părea în regulă, și totuși răul să-l roadă pe dinăuntru. Ca și ăsta de aici, pentru care nu poți pune rămașag că-i bun sau rău. De asta strecoară el noroiul printre degete, ca să-i cunoască secretele.

Așa se comenta numai la câțiva pași depărtare, în vreme ce omul continua să fie la fel de nepăsător ca și pînă atunci. Nimeni nu reușise să intre în vorbă cu el. Singurul care putuse să se apropie era Gjelowsh nebunul. Fără să spună cuiva, fără să se afle vreodată cum de reușise, pe nepusă-masă, să intre în slujba străinului. Îl aștepta dis-de-dimineată să iasă din baracă, îi ținea uneltele și materialele, i le ducea pe mal sau i le lua de acolo. Ziua întreagă Gjelowsh stătea după el, iar roșcovanul posomorât, ce părea că turbează atunci cînd treburile nu-i ieșeau ca la carte, accepta fără să murmure tovarășia nebunului. Gjelowsh îl privea cu admirație, gonea pe oricine s-ar fi apropiat prea mult de desenele pe nisip și nu scotea o vorbă în prezența celuiilalt. Doar atunci cînd arhitectul se închidea în baracă, își dădea și el drumul la gură. Hei, Gjelowsh, îl trăgeau oamenii de limbă, ia spune-ne cum lucrează stăpînul tău. Iar Gjelowsh, plin de voioșie, lua un băț și începea să zgârie cu el pămîntul cu atîta zel, încât săreau pietricele și bucăți de noroi la douăzeci de pași în jurul lui. Uite, asta face, hâr, hâr, hâr, hârâia și scormonea el din ce în ce mai convins pămîntul.

Arhitectul a plecat la fel cum a venit, pe nesimțite. Într-o dimineață, Gjelosh nebunul se învârtea în jurul barăcii zăvorâte. Încerca să vadă ceva prin crăpăturile din scânduri, unde stătea minute bune, apoi se agita din nou în jurul colibei. Părea că nu-i vine să creadă că omul nu mai era acolo și căuta să se convingă că baraca e pustie.

Toate acestea au continuat întreaga zi. Niciodată până atunci, în privirea nebunului nu se văzuse o asemenea tristețe.

Pluta continua să treacă de pe un mal pe celălalt al râului Ujana cea Rea oameni și turme. Din ziua în care se hotărâse construirea podului, nici nu știu ce m-a împins să stau și să urmăresc cine trece de pe un mal pe celălalt. În ultima sâmbătă din martie am stat aproape întreaga zi în apropierea vechii schele, privind. Era frig, iar ploaia mărunță aproape că ștersese de pe nisip urmele desenelor lăsate de arhitect la plecarea sa. Oamenii stăteau pe plută îngândurați, rebegiți de frig, încercând să se apere de vântoasă. Pe chipurile lor uscățive era greu să ghicești ce-i făcea să treacă pe malul celălalt. Poate că se duceau la doctor sau în ospete, la bancă sau la vreun parastas. Aproape jumătate dintre ei îmi erau cunoscuți, iar pe ceilalți îi vedeam pentru prima dată. N-avea rost să încerci să înțelegi cine sunt. Sub sutana unui călugăr sau sub veșmântul unui modest negustor de icoane putea să se ascundă consulul Veneției, plecat în misiune cine știe pe unde. Asemenea cazuri nu erau puține.

Trei zile mai târziu, am stat din nou să observ pluta de pe prispa mănăstirii. Au trecut doar două turme de oi. Ca să le ducă pe toate, pluta a trebuit să facă mai multe drumuri. Ciobanii erau înfășurați în suman ca orice om de la munte, numai că din cauza glugilor ascuțite păreau niște creaturi înspăimântătoare.

În zorii dimineții următoare, am auzit ca prin vis câteva voci îndepărtate, care păreau a striga după ajutor: lupul, oameni buni, lupul... Am sărit în picioare și am ascultat mai bine; câteva voci răgușite strigau într-adevăr: Uka, Ukaaa. Am ieșit pe prispă și, în ceața tulbure a dimineții, am zărit pe malul celălalt patru sau cinci oameni având la picioare ceva care semăna cu o ladă. Ei erau cei care-l strigau pe plutaș. Strigătul lor, azvârlit peste râul umflat și tulbure, ajungea cu greu până la mine. Era o dimineată mohorâtă, rece, și cine știe ce nevoie urgentă îi făcuse să se urnească din culcuș atât de devreme. Uka, Ukaaa, strigară iar după plutaș, cu mâinile pâlnie la gură.

În cele din urmă l-am văzut și pe Uka coborând spre mal, zgribulit, blestemându-i cu siguranță printre dinți pe călătorii necunoscuți, vremea, râul și pe el însuși.

Când pluta s-a apropiat de malul celălalt, iar oamenii se pregăteau să urce pe ea, am văzut că lada aceea neagră pe care o duceau era de fapt un sicriu, pe care ei l-au ridicat cu grijă pentru a-l pune apoi pe podeaua ambarcațiunii.

M-am întors în pat și am încercat să adorm la loc, dar n-am mai putut.

Primul convoi cu oameni și catări încărcăți cu materiale a ajuns pe 17 aprilie, pe la prânz. În față, dând din mâini ca și când ar fi bătut toba, umflându-și obraji și nemaiputând de bucurie pășea Gjeloș nebunul.

Oamenii și animalele s-au oprit pe malul râului, chiar lângă baraca pustie a arhitectului. Acolo, în spațiul dintre ea și câțiva rodii sălbatici au început să descarce, operațiune care a continuat toată ziua. Târziu, spre seară, locul devenise de nerecunoscut. Era o mare amestecătură de bagaje, unde, printre saci cu nisip, scări, frânghii de cânepă, bulumaci și fel de fel de scule, se agitau o mulțime oameni, înțelegându-se în toate limbile pământului. Era o asemenea învălmășeală, încât chiar și lui Gjeloș nebunul, rămas cu gura căscată, i s-a topit toată veselia de la început.

Seara târziu, la lumina făcliilor, nou-veniții au început să ridice barăcile. În noaptea aceea, o parte dintre ei au dormit afară, dacă somn se putea numi chinul acela supraomnesc. Se învăteau, fără nici o noimă, de la tufișuri la malul râului, se strigau în gura mare unii pe alții, dădeau să cânte, plângeau, gemeau în somn, făceau hu, hu, hu ca bufnița, vomau pe unde apucau. În lumina făcliilor care pâlpâiau ici-colo totul semăna cu un coșmar. Adevărul e că zăpăceala și vacarmul pe care l-au adus cu ei a fost primul semn că aici aveau să se petreacă evenimente importante. Construirea magaziiilor și a dormitoarelor a continuat câteva zile. Ar fi fost un miracol ca din toată harababura aceea să poată apărea câteva șandramale strâmbe. Dar nici ceva mai de doamne-ajută n-ar fi putut ieși. Iar că din toate acestea avea să rezulte un pod era de neînchipuit. Pe cât de ordonați și de îngrijiți erau în tot ceea ce făceau oamenii de la „Bărci și plute“, pe atât de gălăgioși și de murdari erau cei de acum.

Până la fârșitul lui aprilie au mai sosit două transporturi, dar munca la construcția podului n-a început decât după venirea arhitectului. Oamenii îl strigau meșter-șef pentru că, după cum se părea, tot el avea să conducă șantierul podului. Săpăturile au început departe, lateral, în stufăriș, ca și când podul ar fi vrut cu tot dinadinsul să ocolească râul. Erau săpate zeci de gropi și șanțuri care nu duceau nicăieri. Se lucra la nivelarea pământului, departe de râu, de parcă n-ar fi vrut decât să-l amăgească: n-avem treabă cu tine, nu vezi unde săpăm? Tu vezi-ți de cursul tău.

Labirintul de gropi și șanțuri inutile devenea pe zi ce trece tot mai încurcat. A sosit și ziua în care toată omenirea de acolo a început să-și pună întrebarea dacă meșterul-șef e întreg la minte, de vreme ce face praf și pulbere tot bănetul acela destinat construcției. Ba chiar, se sușotea pe la colțuri, nu e o întâmplare faptul că se împrietenise atât de repede cu Gjeloș nebunul. Nebunul la nebun trage.

Se înțelege de la sine că Gjeloș se învătea prin toată harababura aceea ca la el acasă, se umfla în pene, se strâmba, dădea din mâini ca un toboșar și

nimeni nu-l gonea de acolo. Nici cele două ajutoare ale arhitectului, oamenii care supravegheau lucrările, nu se luau de el. Spre deosebire de șeful lor, cei doi erau vorbăreți și agitați. Unul era ditamai vlăjganul, cu capul pleșuv și câteva răni pe gât, despre care unii spuneau că ar fi semnele unei boli incurabile sau, după alții, că ar fi cicatricile rămase în urma torturilor la care fusese supus cu ani în urmă, ca să divulge niște secrete ingineresti. Cei care susțineau această teorie aveau, la rândul lor, două variante. Câțiva spuneau că omul nu suportase chinurile și că dăduse totul în vileag. Alți câțiva se arătau convinși că rezistase, se chircise ca un pod sub mâna călăului, dar nu trădase nici unul dintre secretele meșteșugului.

Celălalt ajutor, spre deosebire de primul, era slăbănog și totul la el era subțire și ascuțit: capul, barba, oasele mâinilor. Mai târziu, când intrau cu toții în nămolul de la mal, se spunea că meșterul-șef i se adresa stând cu spatele, numai și numai ca să nu-i vadă picioarele scheletice.

Odată cu venirea caniculei, când apele râului au scăzut vizibil, mulțimea de șanțuri și gropi de pe coastă se însufleți brusc. Una după alta, săpătorii le prelungea până jos, pe mal, după care apa râului începu să se scurgă în ele. Văzute de departe, șanțurile acelea semănau unor lipitori uriașe, care sugeau din vigoarea râului, și așa destul de secătuită.

Nu au trebuit mai mult de două zile pentru ca Ujana cea Rea să pară alta. În locul unduirii domoale a valurilor s-a împrăștiat peste tot un noroi gros, cu reflexe pământii pe ici și pe colo.

Puțin mai la vale, canalele îi înapoiau apa râului, dar acolo unde urma să se construiască podul totul s-a schimbat și s-a schimonosit cumplit. Prin băltoace se zăreau ici și colo pești morți. Broaștele scoteau câte un ultim orăcăit înainte de a-și da sufletul. Rapsozi sosiți cine știe de unde priveau cu tristețe jalnicul peisaj și se întrebau dând din cap: dar dacă o fi pierit și zâna apelor, ce ne facem noi după aceea?

Pluta a fost mutată puțin mai la vale, iar plutașul cel posac stătea toată ziua și privea la furnicarul de alături.

În aceeași dezordine, murdari din cap până-n picioare, cu niște fețe de strigoii, muncitorii cărau fără întrerupere butoaiile pline cu nămol. Acum nu numai râul, ci și tot locul de jur împrejur se transformase într-o mocirlă cumplită. Dărele de noroi ajungeau până la drumul mare, ba chiar și mai departe, la Hanul celor doi Robert.

În toată harababura asta, încruntat și singuratic, se agita meșterul-șef. Pentru a se apăra de soarele fierbinte nu-și pusese pe cap obișnuita împletitură de paie, ca toată lumea, ci o pânză care-i proteja ochii. Uneori, în razele soarelui aflat la asfințit, chica lui arămie părea că aruncă în jur sclipiri stranii în peisajul acela de sfârșit de lume. Localnicii încetaseră să mai spună despre el că e nebun, dimpotrivă, credeau că mulțimea de oameni de pe șantier înnebunise de-a dreptul și se întrebau dacă meșterul-șef va putea să țină în frâu gloata aceea de zurlii.

Cu trecerea zilelor, peisajul se slusea tot mai mult. Semăna acum cu o mlaștină fără viață și ai fi putut crede că nu mai avea mult până să împrăștie în jur miros de putreziciune. Uitând de toate necazurile pe care râul le adusese până atunci, localnicilor le părea rău acum să-l vadă așa.

Bătrânei Ajkuna nu-i venea să-și creadă ochilor. Ia te uită cum au ucis râul, urla în gura mare, ia uite cum l-au slujit, vai, vai! Și începea să-l jelească, ca și cum ar fi fost un om aflat pe patul morții: te-au ucis în somn, sărăcuțul de tine, te-au văzut neputincios și te-au hăcuit bucată cu bucată, lua-i-ar mama naibii să-i ia... vai, vai!

Și intra în mijlocul băltoacelor pentru a-l căuta pe meșterul-șef. O să vină ziua în care râul o să se răzbune, murmură. O să se umple din nou cu apă, o să-i crească puterile și o să se răzbune. Unde o să vă băgați atunci? Unde?

La un moment dat i s-a părut că-l vede de departe pe cel căutat și și-a ridicat toiagul spre cer, amenințator: în ce gaură de șarpe o să te strecoari atunci, Anticristule?

În vreme ce erau săpate gropile în care aveau să fie plantate picioarele podului, seniorul nostru, contele Stres Gjika, a primit o cerere în căsătorie pentru fiica sa. O cerere tare ciudată: ea nu venea de la ducii, baronii sau prinții albanezi sau europeni, cum se întâmpla adesea, ci dintr-o direcție neașteptată, de unde nu mai venise niciodată o asemenea solicitare: de la turci. Guvernatorul uneia dintre provinciile de graniță ale imperiului îi cerea contelui mâna fiicei sale pentru fiul lui, Abdullah. (Ce nume îngrozitor!) Cererea, cum au spus solii, se făcea cu binecuvântarea sultanului-împărat, fiind limpede că era o încuscrire politică. Seniorul nostru, Stres Gjikondi, nu se arătase prea prietenos cu noii vecini, iar acum aceștia încercau să-l îmbuneze.

Dintotdeauna, încuscririle fuseseră un soi de ulei parfumat azvârlit peste valurile agitate ale dușmăniilor și luptelor dintre stăpânitorii din Arber. Firește că acestea se potoleau pentru o vreme, dar pacea nu ținea prea mult. Se găsea din nou o pricină de sfadă, săbiile se ascuțeau într-ascuns, până venea și ziua anunțului fatal: „avem de lămurit oarece“. După care era clar ce va urma: războiul.

Cu un an în urmă, fata seniorului nostru fusese cerută în căsătorie de contele Kashnjet și, imediat după asta, de ducele Gjini, sau cum i se mai spune Dukagjini, cel care și-a împodobit blazonul cu un vultur alb. Dar dacă, din motive numai de el știute, seniorul nostru l-a refuzat pe primul, al doilea a renunțat chiar el, îndată după ce niște necunoscuți i-au întins o cursă la Dumbrava cu plop. Atacatorii anonimi au fost plătiți, cu siguranță, de vechii dușmani ai seniorului nostru, cei din clanul Skuraj, care au un cap de lup cu dinții rânjiți pe blazon.

În ultimii o sută de ani confruntările dintre prinții și seniorii albanezi au fost cumplite de numeroase. Prinții din nord, din familia Balsha, care au pe blazon o stea albă cu șase colțuri și se află de ani buni într-o mare nevoie de bani, au făcut rareori pace cu cei din clanul Topia, oameni mândri, care ținesc de mult tronul întregului Arber. Cei din neamul Balsha nu s-au înțeles bine nici cu conții din Myzeqeja, din familia Muzaka, cei care au adăugat pe vechiul lor blazon un izvor cu două brațe, ce se spune că ar înfățișa țiteiul descoperit în ultima vreme pe pământurile lor. Și tot la fel, familia Muzaka se află într-o permanentă dușmănie cu puternicul prinț al Vlorei, Aranit Comnenul, deși ambele familii sunt rude cu împărații Bizanțului, în vreme ce Dukagjinii și cei din neamurile Balsha și Topia și-au căsătorit copiii cu odrasle din Europa, din familia regală a Franței. Muzaka nu s-a avut bine nici cu Kastriotii, care au și ei un vultur pe blazon, dar nu alb, ca Dukagjinii, ci roșu și cu două capete. Despre ducii din familia Gjini se spune că provin din legendara căsătorie a capului familiei, Gjini, cu o zână de la munte, în timp ce Kastriotii sau Castriotii, cum le place să-și scrie numele, sunt singurii seniori

albanezi care folosesc drept pecete vechi mărgăritare. În urmă cu doi ani, la nunta contelui Kashnjet, dacă nu i-ar fi potolit bătrâna stăpână a casei, Dejdamina, între oamenii Kastrioților și cei ai lui Dukagjini s-ar fi lăsat cu sânge.

Stăpânitorii din Arber și-au închipuit că toate aceste războaie pot fi curmate prin căsătorii. Dar, cum am spus și mai-nainte, încuscririle aruncate peste această mare furtunoasă nu au adus decât iluzii, înghițite repede de norii negri ai urii. Căsătoria marelui conte Karl Topia cu Katrina, sora lui Balsha II, și a acestuia cu Komita, fiica prințului din Vlora, precum și a celui alt frate Balsha, Gjergj, cu Marija, fiica lui Andre Muzaka, nu le-au împiedicat deloc pe cele trei case nobiliare să uite repede jurămintele matrimoniale și să sune trâmbița războiului.

Nici căsătoriile cu nobili străini n-au fost prea fericite. Încă de pe vremea când prințul albanez Tanush Topia, tatăl marelui conte de azi Karl Topia, a răpit-o din convoiul de nuntă pe fiica regelui Franței, Elena de Anjou, dusă pentru a fi măritată în Bizanț, un destin crunt a lovit mai toate încuscririle făcute în Arber. Tanush Topia a răpit-o pe prințesa franceză cu o ușurință nesăbuită, fără să-i treacă prin cap că intra într-un dublu conflict, cu Franța și cu Bizanțul deodată, ambele curți de o mie de ori mai mari și mai puternice decât el. Prințul a trăit cu franțuzoaica cinci ani și a avut doi copii, până ce socrul său, regele Franței, s-a prefăcut că a uitat ofensa și i-a invitat împreună, ginere și fiică, la palatul său, chipurile pentru a se împăca. Acolo i-a ucis pe amândoi și chiar și acum, după atâția ani, ori de câte ori privesc blazonul familiei Topia, leul încoronat, având la picioare crinii albi ai regilor Franței, am impresia că privesc un alai mortuar.

Nu mai puțin tulbure a fost înrudirea lui Aranit Comnenul cu împăratul bizantin, dar, câtă vreme căsătoria lui Tanush Topia a fost sămânța urii, aici, dimpotrivă, dușmănia s-a stins după nuntă. Răcirea lui Aranit Comnenul cu Bizanțul a pornit de la neînțelegerile legate de vechea bază militară navală de la Oriccum, de lângă Vlora. Vrând să profite de situația grea prin care trecea Bizanțul, prințul albanez a scos de prin sertare înscrisuri vechi care dovedeau că baza de la Oriccum, înainte de a fi însușită și refăcută de Roma, aparținuse Iliriei, adică Arberului din ziua de azi. Fără a mai aștepta încheierea tratatelor diplomatice cu imperiul, el a atacat și a ocupat jumătate din bază, apărută de o trupă de mercenari scandinavi. Atunci, Bizanțul s-a grăbit să-i ofere mâna unei prințese, pentru a putea păstra cel puțin jumătatea cealaltă a bazei și micile plaje ale împăratului din jurul ei. Se zvonește că, în ultima vreme, turcii fac și pe dracu-n patru pentru a-l convinge pe Aranit Comnenul să le-o predea lor. Ei i-ar fi promis bătrânului prinț sume imense de bani, ba chiar și mâna unei prințese pentru fiul său, ca să le cedeze măcar partea lui din bază, adică jumătate. Se mai spune că Aranit ar fi declarat că nu ar da baza nici în schimbul Frumoasei pământului. Pentru că baza e Frumoasa pământului și a mării deopotrivă, ar mai fi zis el.

În ultima vreme, turcii sunt tot mai prezenți de-a lungul și de-a latul

ținutului Balcanilor. Îți întâlnești pe marile drumuri, la hanuri, la porțile orașelor așteptând învoire să intre, la târguri, în porturi, peste tot. Uneori sub forma unor delegații, alteori ca negustori, grupuri artistice ambulante ori secte religioase, unități militare sau diverse alte grupuri. Cântecele lor lălate și monotone le poți auzi acum cam peste tot. Mișcările lor, mersul ușor, amplificat de veșmintele largi, ce par croite anume pentru a le ascunde orice gest, dar mai ales limba lor, ale cărei cuvinte, spre deosebire de cântecele lor trăgănate, par să se termine cu lovituri de ciocan, ei bine, toate acestea îmi provoacă un soi de neliniște. O neliniște diferită de ceea ce simțeam până acum și care uneori devine adevărată groază, când îmi spun că oamenii aceștia ascund o mulțime de mistere. În spatele zâmbetelor și politeții lor e ceva înșelător. Căci nu degeaba, în croiala hainelor lor de mătase, în turbane, în șalvari și-n dolman nu există nici o tăietură dreaptă, nici un colț sau unghi ascuțit. Totul e vălurit și făcut în așa fel încât să-și poată schimba oricând forma. Sub un asemenea veșmânt înșelător este greu să deosebești mâna care ține un hanger de cea care ține o floare. Și, la urma urmei, cum poți să pretinzi sinceritate de la un popor care-și ține ascunsă obârșia, adică propriile femei?

Cu ceva timp în urmă am avut prilejul să văd o unitate militară de-a lor, care se întorcea acasă după ce participase la o confruntare între baronii din Ohrid și clanul Muzaka. Era o trupă de lefegii care luptă o perioadă limitată, conform contractului pe care-l au. Sunt ani buni de când prinții albanezi, ca toți ceilalți cârmuitori din Balcani și ca însuși împăratul Bizanțului, apelează la unități turcești pentru a lupta în numele lor. Cu această ocazie, ei au fost văzuți pentru prima oară în ținuturile balcanice. Privindu-i cum merg în rând, cu pasul acela uniform pe care-l au toate armatele lumii, am simțit că mă ia cu frig. Pleacă, mi-am zis, și totuși ne iau cu ei. Privirile lor căutau cu lăcomie în jur și atunci mi-am amintit vorbele lui taică-meu, Gjorg, cum că toate cuceririle se fac mai întâi cu ochii.

Cine i-a chemat cel dintâi? Mi-e teamă că această întrebare și-o vor pune, cândva, multe dintre popoarele Europei. Nu-i o simplă întrebare, ci un strigăt de groază. Și nimeni nu-i va putea răspunde. Fiecare va încerca să învinuiască pe altul. Încă de pe acum, adevărul a început să se piardă în ceață. De parcă și el ar fi înveșmântat în mătase turcească.

Și uite că, zilele acestea, chiar de la ei a venit cererea în căsătorie. Când trimișii Porții au trecut râul cu pluta pentru a ajunge la curtea contelui cu daruri scumpe, radiau de fericire. Straiele lor largi de mătase fâlfâiau triumfător. În schimb, la întoarcere, erau cătrâniți rău de tot. Seniorul nostru n-a acceptat să le dea mâna fiicei sale. Pentru a nu-i irita mai tare, le-a spus că fata nu e destul de coaptă pentru logodnă și că, de o vreme, zace bolnavă la pat. Adevărul e că fata avea șaptesprezece ani și, cu toate că din boală ieșise palidă și slabă, se vindecase. Dar era limpede că seniorul nostru nu dorise această căsătorie.

În vara aceea, lucrările la ridicarea picioarelor podului s-au desfășurat zi și noapte. După ce au săpat gropile pentru fundație, până ce au dat de stâncă, lucrătorii au început să le umple cu bolovani uriași. Aceștia erau scoși dintr-o carieră veche și, aduși cu carele până aici, erau apoi aruncați în gropi cu ajutorul unei unelte căreia-i spuneau „scripete“. Scârțâitul lui se auzea încontinuu. Și când lăsau jos bolovanii, legați cu funii groase, și când trimteau acolo gălețile cu mortar.

În apropiere fuseseră săpate gropile pentru var și o parte dintre muncitori erau albi din cap până-n picioare. Cu toate acestea, cenușiul noroiului acoperea încă întregul peisaj.

Munca la fundația podului continua cu înfrigurare. Împreună cu ajutoarele sale, meșterul-șef petrecea ore întregi pe schelele din jurul gropilor. Uneori se cățarau ca niște diavoli printre grinzile fixate în cruce, alteori, când căldura devenea insuportabilă, se aruncau în râu goi-pușcă, fără să le pese de vorbele lumii. Se lucra în grabă, așa încât picioarele podului să fie gata înainte de venirea toamnei, anotimp în care Ujana cea Rea își recăpăta vigoarea. Canalele de scurgere erau utile numai pe timp de vară, după primele ploii ele neputând face față creșterii râului, care avea să reintre în vechea albie.

Ori de câte ori pe cer apărea vreun nor, privirea neliniștită a meșterului-șef se îndrepta spre munții din jur.

De fapt, toți așteptau venirea toamnei. Unii erau curioși să vadă ce va face râul când va da piept cu primele piedici așezate în calea lui. Alții clătinau din cap, convinși că Ujana cea Rea va ști să se răzbune. Pentru că nu degeaba i se spunea așa.

Oamenii așteptau cu sufletul la gură ca râul să se întoarcă în albia lui, așa cum este așteptat să revină omul care a lipsit multă vreme de acasă, iar în lipsa lui totul a fost întors cu fundul în sus. Deși cei mai mulți erau de partea râului, ba chiar se pusese și rămășaguri pe felul cum avea să se răzbune, erau și dintre aceia cărora le părea rău pentru pod. Dar ei erau încă puțini și, în plus, nu-și rosteau fățiș regretele.

Zilele se scurtau. A sosit și sfârșitul verii, apoi primele zile de toamnă, dar nu s-a petrecut nimic memorabil. Unul dintre muncitori s-a înecat în groapa cu var, alți doi s-au accidentat la „scripete“, dar acestea erau lucruri mărunte pe lângă ceea ce a urmat.

Nu doar oamenii piază-rea, aceia care provoacă și trăiesc numai din nenorociri, ci întreaga suflare aștepta cu sufletul la gură să se întâmple ceva. Într-o zi, pe la mijlocul toamnei, râul a venit mai tulbure ca niciodată. Undeva sus, în munți, se dezlegaseră băierile cerului.

Apele proaspete, aidoma avangardei unei oștiri, se aruncau înainte, dar canalele de scurgere le înghițeau cu ușurință, fără a le lăsa să treacă prin șantier.

Acum era clar că bălălia râului cu constructorii podului nu se va lăsa așteptată prea mult.

S-au mai scurs câteva zile frumoase, apoi cerul s-a umplut de nori. A început o ploaie mărunță, monotonă, ce părea că vrea ca nici un colț de lume să nu scape neudat. Înfășurați în pelerine negre, fără mâneci, constructorii își continuau munca în ploaie. Cum de nu se tem, se întrebau oamenii, cum de n-o iau la sănătoasa acum, când râul se trezește din somn.

Dar râul părea că nu se grăbește. Că-și adună toate forțele înainte de a se năpusti buluc înainte. Canalele de scurgere făceau cu greu față asaltului. Și totuși, Ujana cea Rea nu arătase încă tot ce putea. Bătrâna Ajkuna prorocsea că râul avea să se joace cu podul ca mîța cu șoarecele.

Au mai trecut câteva zile cu ploaie și acum întârzierea râului părea mai înfricoșătoare decât pericolul puhoaielor. Ba chiar și constructorii, care până atunci rămăseseră calmi, păreau acum neliniștiți. Câteva fulgere reci, îndepărtate, ca niște mesageri surdomuți, sporeau neliniștea. Și-a trimis toate semnalele, sușoteau oamenii, vai și-amar de cine nu le pricepe.

Era clar pentru toți că râul putea să se umfle de la o zi la alta, deși semnele erau puține. Of, nu degeaba i se spune Ujana cea Rea, murmurau oamenii. E vicleană și plină de neprevăzut.

Și, într-adevăr, râul a venit mare când toată lumea se aștepta mai puțin. După zilele cu ploaie, cerul s-a limpezit brusc. Un cer albastru de-ți vătăma ochii s-a întins dintr-un orizont într-altul. Nimeni n-ar fi crezut că râul, care nu dăduse nici un semn de viață până atunci, ar fi putut să se umfle tocmai într-o zi ca aceea. Totuși, el chiar atunci a făcut-o.

La început s-a auzit un bubuit ca un tunet de ploaie, după care au năvălit apele. Într-un asalt furios, ele au trecut peste îngrăditurile din jurul canalelor de scurgere și s-au năpustit spumegând în vechea albie. În câteva clipe s-a format un șuvoi nemaivăzut. Gropile și îngrăditurile lipite cu argilă au dispărut cât ai clipi. După ce au făcut una cu pământul lemne, stâlpi de tot felul, scule și resturi amestecate, pe care nu se știe unde le-au dus, apele s-au năpustit cu o forță întreită asupra picioarelor neterminate ale podului. Cărau cu ele nu numai trunchiuri de copaci și bolovani, ci și capre, lupi, șerpi înecați și alte mortăciuni, desprinse parcă de pe stindardele unei oștiri învinse. Așa cum erau, la grămadă, acestea se aruncară pieptiș asupra podului, dădură

înapoi, atacă pe dreapta, apoi pe stânga, spumegând de neputință acolo jos, la picioarele lui, dar stâlpii de piatră erau de neclintit. Doar atunci oamenii îl văzură pe meșterul-șef, care ședea pe una dintre scândurile puse între două picioare ale podului și urmări zbaterea furioasă a Ujanei celei Rele. Unii spun că l-au auzit când și când cum râdea.

Era limpede acum că în prima sa confruntare cu căpăstrul de piatră pe care i-l pusese, Ujana cea Rea fusese învinsă. Rămășițele pe care le-a luat cu ea, ca și zidarul beat, despre care nimeni nu știa cum căzuse în apă, erau o răzbunare mult prea palidă. Apele continuau să curgă la vale, mai tulburi ca niciodată, iar de la noroiul de argilă pe care-l căra cu ea Ujana cea Rea căpătase o nuanță sângerie.

Oamenii priveau la dinții aceia de piatră ce-i străpungeau spinarea și o căinau. O să se umfle din nou, şușoteau, o să-și revină după cât a zăcut toată vara și pe urmă să vedem care pe care.

Dar au trecut două săptămâni, Ujana cea Rea a venit și mai furioasă, asaltul apelor a fost chiar mai puternic, vuietul și mai cumplit, numai că podul a rămas tot în picioare.

A doua toamnă s-a dovedit mai rece ca niciodată. După primele asalturi, Ujana cea Rea s-a limpezit, apele au luat culorile lor obișnuite, ceva între albastru deschis și verde. În culorile acelea, cu care eram obișnuiți de ani și ani, ni se părea că acum se ascund ura și dorința rece de răzbunare.

Deasupra ei, constructorii, încărcăți cu bolovani și găleți cu mortar, se mișcau ca niște fantome pe schelele de scânduri și stâlpi de lemn. Râul curgea jos, apatic, în vreme ce ei își continuau sus munca.

În lunile acelea de toamnă nu s-a petrecut nici un eveniment demn de a fi relatat. Un înecat, adus de ape cine știe de unde, s-a lovit de piciorul din mijloc, s-a învârtit o bucată de vreme în jurul lui, apoi s-a dus din nou la vale. Era chiar în ziua în care, prin țesătura de scânduri și stâlpi ai schelei s-a văzut tulbure un început de arc, ce unea cele două picioare de la mijloc. După cum se pare, nu era departe clipa încheierii primului arc.

În prag de iarnă, odată cu primele geruri, au apărut peste tot derviși rătăcitori. Fuseseră văzuți pe drumul mare, la Hanul celor doi Robert și mai departe, la Piatra Frigurilor. Călătorii sosiți din principatele vecine spuneau că-i întâlniseră și acolo, ba chiar, după alții, dervișii fuseseră văzuți peste tot pe vechea Via Egnatia. Când în grupuri mici, când doi câte doi sau, în majoritatea cazurilor, singuri, pășeau neobosiți cu tălpile lor goale și murdare.

Ieri-dimineață, devreme, am văzut doi dintre ei grăbindu-se pe drumul pustiu. Unul mergea înainte, celălalt câțiva pași în urma lui, iar eu, privindu-le hainele zdrențuite și pline de praf, fluturând în vântul rece, m-am întrebant aproape cu glas tare: de ce?

Cine erau acești rătăcitori și de ce apăruseră, în același timp, peste tot în ținutul Balcanilor, acum, în prag de iarnă?

Bruma acoperise pământul. Doi rapsozi ambulanți au poposit câteva nopți la rând la Hanul celor doi Robert, unde i-au desfătat pe călători cântându-le cele mai noi balade. Cântecele vorbeau despre Ujana cea Rea și nu prevesteau nimic bun. Subiectul, dacă-i pot spune așa, suna cam în felul următor: crăieșele apei nu vor uita niciodată jignirea pe care străinii i-au adus-o râului. Răzbunarea putea să întârzie, dar va veni neapărat.

Asemenea balade ar fi fost pe placul oamenilor de la „Bărci și plute“, dar degeaba, căci bătălia era deja pierdută, iar podului care se ridica acolo n-aveau ce să-i facă nici cu o mie de balade, darmite cu una. Pentru că nu se mai auzise până acum ca un pod sau orice altă construcție să poată fi doborâtă cu un cântec.

Din ziua în care plecaseră, înfrânți și supărați, cei de la „Bărci și plute“ nu mai fuseseră văzuți, de parcă ar fi dispărut din lumea aceasta. Și uite că acum, baladele de la Hanul celor doi Robert mi-au amintit din nou de ei. Oare renunțaseră de-a binelea la luptă sau doar așteptau să apară prilejul potrivit?

În timpul acesta, Ujana cea Rea clipoceă din ce în ce mai trist sau poate ni se părea nouă așa pentru că știam că îi pusese răpăștru de piatră pe grumaz.

Către sfârșitul toamnei, seniorul nostru și-a chemat, ca de obicei, cei mai buni prieteni la vânătoarea de la Râpa Lupului, pe care o organiza în fiecare an și la aceeași vreme.

În afară de seniorii și vasalii vecini, a venit și puternicul stăpânitor al Arberului de Miazăzi, Gjin Bue Shpata. Din nord au sosit doi dintre fiii bătrânului Balsha, Gjergj Balsha și Balsha II, împreună cu nevestele lor, contesele Marija și Komita. Tot astfel, au venit unul după altul seniorul din Zadrime, Nikollë Zaharia, cel care are pe blazon un linx, baronii Pal Gropa și Vlash Matranga, stăpânitori la Ohrid și la Pogradec, primul, al doilea, la Karavasta, precum și un alt senior, al cărui nume a fost ținut secret și despre care se zicea doar că este „un cunoscut stăpânitor din Munții cei Mari”.

Ca de fiecare dată, vânătoarea a avut parte de toată strălucirea cuvenită. Cornul de vânătoare, tropotul cailor și lătratul câinilor au răsunat douăzeci și patru de ore la Râpa Lupului. N-au fost accidente, cu excepția morții unui gonaci sfârtecat de urs, iar Nikollë Zaharia și-a scrântit un picior, lucru care i-a supărat pe oaspeți, dar a fost repede uitat.

Nici vremea nu a fost rea. Doar la întoarcere, la sfârșitul partidei, a început să fulguiască ușor și ceata de vânători, cu zăpada pe umeri, părea ieșită din poveste.

Totuși, privindu-i cum treceau în șir, sufletul mi-a fost cuprins de o presimțire neagră. Blazoanele și celelalte însemne de pe veșmintele nobililor, coarnele de capră sălbatică, aripile de vultur și coamele de leu mi-au amintit, împotriva dorinței mele, de animalele înecate cu ceva vreme în urmă, pe care Ujana cea Rea le purtase la vale. Apără-i, Doamne, pe seniorii noștri, mi-am spus în sinea mea. Ține-i departe de rele, Sfântă Marie.

Oaspeții nu au mai stat mult, fiecare fiind dornic să ajungă mai repede la el acasă. În cele trei zile cât au fost găzduiți aici (mai puțin ca în alți ani) s-a așteptat vestea despre o nouă încuscrire, lucru care nu s-a întâmplat. În schimb, invitații au luat parte la o întrunire secretă unde s-a vorbit despre amenințarea otomană.

În timp ce bărbații stăteau la sfat, cele două contese cumnate, Marija și Komita, au vrut să meargă să vadă cum se construiește podul. A trebuit să le însoțesc și să le explic ce înseamnă să ridici un pod, lucruri despre care ele nu știau nimic. O bucată de vreme s-au mirat de numărul mare al constructorilor de jos, de pe mal, de gălăgia, agitația și felurile de limbi pe care le vorbeau aceștia. Apoi Komita, care fusese cu o lună în urmă oaspetele tatălui meu, la Vlora, a spus ceva despre agitația de la baza navală din Oriccum, apoi au bârfit o vreme femeile din casele nobiliare, cu precădere pe ducesa de Durrës, Johana, care, după moartea soțului ei, era dispusă să se mărite din nou etc., etc., ajungând în cele din urmă la cumnata lor, Katrina, alintata fiică a bătrânului Balsha, pe care cele două, se vedea de la o poștă, o invidiau. Am

încercat să întorc din nou discuția spre baza de la Oriccum, dar mi-a fost foarte greu, și n-am izbutit.

La picioarele noastre, Ujana cea Rea spumega lovind malurile, dar pe cele două femei nu le mai interesa nici ea și nici podul de deasupra ei. Continuau să-și bârfească cunoștințele, relațiile amoroase, bijuteriile și veșmintele lor scumpe, iar eu, deși încercam să nu le ascult, simțeam cum vorbele lor îmi pătrund ca o otravă în urechi. O bucată de vreme au comentat cu răutate cererea de căsătorie a demnitarului otoman pentru fiica seniorului nostru. Râdeau de se prăpădeau de „ginerele turc“, cum îi spuneau ele, își imaginau șalvarii largi ai acestuia, se sprijineau una pe alta ca să nu alunece în noroi de atâta râs și apoi, chicotind din nou, încercau să-i pronunțe numele, Abdullah, pe care-l silabiseau din ce în ce mai caraghios, mai ales atunci când încercau să-l alinte, cu un „uț“ la final.

În ultimele zile din brumar și prima săptămână de iarnă, dervișii rătăcitori au continuat să fie văzuți peste tot. În sinea mea îmi spuneam că acești rătăcitori ciudați nu sunt altceva decât spionii marelui stat asiatic, cu care eram fără voia noastră vecini.

Ei strângeau, cu siguranță, informații despre pământul și despre drumurile din Arber, despre alianțele sau disputele dintre prinții albanezi, despre ranchiunile care-i măcinau. Uneori, când îi vedeam, mi se părea că, sub cerul înghețat de decembrie, dușmăniile sunt mult mai vizibile ca în alt anotimp.

Fără să vreau îmi aminteam fragmente din discuțiile celor două contese bârfitoare și uneori se întâmpla ca, pe neașteptate, să repet în sinea mea ca un obsedat numele „ginerelui turc”: Abdullăhuț.

Unul dintre novicii abației m-a trezit devreme ca să-mi spună că la pod se întâmplase ceva. Deși mersese chiar el acolo, nu reușise să afle nimic precis.

Am sărit imediat din pat. După cum mi se-ntâmpla adesea când primeam vești sau visam urât, am întors imediat privirea spre munți. Obicei rămas din copilărie, când bunica îmi spunea: orice semn ai primi, bun sau rău, înainte de toate trebuie să-l arăți muntelui.

Simțeam că pe munte ninge, deși munții nu se zăreau. Când am ajuns pe malul râului, tabloul era într-adevăr incredibil. După cum îmi spusese novicele, constructorii încetaseră lucrul, ceea ce nu se întâmplase niciodată până atunci. Oamenii aceștia, pe care nu-i făcuseră să dea înapoi nici frigul și nici grindina, și nici chiar Ujana cea Rea, abandonaseră acum șantierul și se strânseseră grupuri-grupuri pe mal, privind unii spre pod, alții spre râu, ca și când le-ar fi văzut pentru întâia oară.

Ajungând mai aproape am observat alți oameni, care, urcați pe schele și pe stâlpi, priveau îngrijorați la picioarele podului. Printre ei, lângă arcul din mijloc abia încheiat, i-am recunoscut de departe pe meșterul-șef și pe cele două ajutoare ale sale. Împreună cu ceilalți, cercetau concentrați arcul de piatră, se sfătuiau, apoi se concentrau din nou asupra lucrării, se întindeau ca să vadă picioarele podului, după care se adunau iar ca să se sfătuiască.

— Gjelosh, ce s-a întâmplat? l-a întrebat cineva pe nebun, care venea în goană de acolo. Ori s-a sfărâmat piciorul?

— Podul, brr, rău, foarte rău, podul, hm, mi-e frică, făcu celălalt.

Nu a trecut prea mult timp și s-a aflat adevărul: în timpul nopții, podul fusese distrus în câteva locuri. Picioarele din mijloc, firidele laterale și mai ales arcul proaspăt terminat aveau câteva spărturi, ca niște urme uriașe de gheare, apărute inexplicabil. Palizi și nervoși, meșterul-șef și ajutoarele lui încercau să înțeleagă cu ce fel de instrumente fuseseră făcute spărturile. Meșterul-șef, cu chipul împietrit și înfășurat tot într-un suman mișos, privea în depărtare, ca și când s-ar fi așteptat ca adevărul să apară de acolo.

— Astea nu sunt lovituri de ciocan, domnule, a zis într-un târziu unul dintre meșterii pietrari.

— Ce spui? a făcut meșterul-șef.

— Nu sunt lovituri nici de ciocan, nici de daltă...

— Dar ce sunt? a insistat meșterul-șef.

Meșterul a ridicat din umeri și a privit spre ceilalți. Aveau cu toții fețele pământii.

— Rapsozii, a murmurat un altul. În urmă cu câteva săptămâni, la Hanul celor doi Robert, au spus ceva despre crăiesele apei...

— Destul, a urlat meșterul-șef și, cu o mișcare bruscă s-a aplecat peste arcul spart pentru a vedea și mai bine loviturile.

A rămas așa ceva vreme și, convingându-se că nu erau nici lovituri de

ciocan, și nici de daltă, a simțit, la fel ca toți ceilalți din jur, cum îl cuprind fiori de groază.

Vestea că podul fusese vătămat a făcut ca lumea să iasă pe ambele maluri ale râului la fel ca în zilele de după inundații, când au dat cu toții năvală să strângă de pe mal lemne de foc.

De data aceasta apa nu mai aducea nimic. Au fost și dintre aceia care au rămas cu orele pe mal, oameni care se jurau că au zărit în valuri, dacă nu chipul crăieselor, atunci măcar pletele sau strălucirea cositelor. Își aminteau apoi de rapsozii ambulanți, de straiile și de chipurile acestora și încercau să reproducă versurile baladelor, pe care le poceau îngrozitor.

Cine ar fi crezut că vorbele lor se adevăresc? clătinau din cap gânditori. Aia n-au fost rapsozi, ci vrăjitori.

În timpul acesta, Ujana cea Rea curgea nepăsătoare. Fusese învinsă și umilită după asaltul ratat asupra podului, redusă, în unele locuri, la puterea unui pârlăuș, dar nici ea nu rămăsese datoare: reușise în cele din urmă să dea o lovitură monstrului.

Noaptea, ca o nălucă cenușie, podul își arcuia peste râu singurul lui arc, distrus în cel mai josnic mod cu putință. Porțiunile tencuite, cimentul și varul proaspăt de peste ele păreau niște bandaje murdare aplicate pe un picior rănit. Cu spinarea aceea numai petice, podul își inspira acum groază.

Chiar la vremea aceea, l-am găzduit preț de două nopți la mânăstire pe un călugăr ciudat, pe nume Brokhard, care se întorcea în Europa din Bizanț, unde fusese trimis în misiune de țara sa.

Citeam în pridvor, la lumina zilei care se sfârșea, când au sosit și mi-au spus că un bărbat care părea a fi călugăr trecuse râul cu ultima plută și întreba ceva într-o limbă necunoscută. Le-am spus să-l aducă la mine.

Avea un chip extraordinar de ascuțit, membrele lungi și era plin de praf din cap până-n picioare.

— N-am mai văzut un drum atât de lung, a zis, arătând cu degetul spre propria persoană, ca și când drumul acela l-ar fi avut înfășurat în jurul pieptului. Și aproape peste tot se repară.

L-am privit mirat și m-am grăbit să justific starea drumului.

— Este vechiul drum Via Egnatia, pe care îl repară niște constructori, i-am spus.

El a dat din cap și și-a lepădat mantia din care s-a împrăștiat un nor de praf.

— Sunt tot cei care construiesc și podul de piatră.

— Da, a făcut el, i-am văzut când am venit.

Fără mantie, omul părea și mai deșirat. Avea mâinile atât de subțiri, încât, dacă le-ar fi pus cruciș, ar fi putut să evoce însăși moartea.

— O deviere a acestui drum te scoate la baza militară de la Vlora, nu-i așa? a întrebat el.

E cu siguranță spion, mi-am zis.

— Da, i-am răspuns.

La urma-urmei, mă lăsa rece faptul că întreba despre baza de la Vlora. Ea aparținea acum altcuiva.

L-am invitat să se așeze pe blănurile de lângă foc și am așternut măsuța.

— Hai să mâncăm ceva, sunteți cu siguranță flămând.

Am rostit aceste vorbe cu un glas atât de nesigur, de parcă mi-ar fi fost teamă că n-aș fi putut să saturem cu mâncare grămada aceea de oase. Ca și când mi-ar fi înțeles nedumerirea, el a zâmbit cu gura până la urechi.

— Sunt oaspetele vostru. Slavii îi spun musafirului *gost*, și ei au împrumutat acest cuvânt de la englezi, care spun *ghost* fantasmei, umbrei, spiritului. Zâmbi din nou: Și, ca orice spirit, am nevoie și de carne. Ha, ha, ha!

Avea un râs care ar fi băgat pe oricine în sperieți. M-am ferit să-i privesc omulețul, care părea că vrea să-i spargă pielea gâtului și să iasă afară.

— Simțiți-vă ca la dumneavoastră acasă, l-am îndemnat.

El a continuat să râdă o bucată de vreme, nedezipindu-și privirea de pe masă. Gândul că aveam să-mi petrec seara cu un om care nu era străin de lingvistică mi-a adus o mulțumire neașteptată.

— Ce noutăți mai sunt? l-am întrebat, lăsând discuția despre lingvistică

pe mai târziu.

El a deschis brațele ca și când ar fi vrut să spună: nimic extraordinar.

— În Europa, după cum știți, se duce război de o sută de ani. Iar Bizanțul fierbe de intrigi și comploturi.

— Ca întotdeauna, am spus eu.

— Da, ca întotdeauna. Tocmai au luat sfârșit sărbătorile închinat înfrângerii și orbirii oștirii bulgare. După ele parcă înnebunesc cu toții. Acolo, după cum știți, se caută mereu motive de sfadă.

— Orbirea oștirii bulgare? am întrebat. Cum vine asta?

Cu fraze scurte, Brokhard mi-a descris măcelul săvârșit de împăratul bizantin asupra oștirii bulgare înfrânte, când celor cincisprezece mii de prizonieri li s-au scos ochii. (Știți cu siguranță că asta este o pedeapsă legală în Bizanț, mi-a spus el.) I-a lăsat întregi doar pe o sută cincizeci dintre aceștia pentru a-i putea ajuta pe ceilalți să ajungă în capitala Bulgariei. Zi și noapte, această armată cu gropile ochilor goale a mășăluit spre țara de unde-a venit.

— Ce oroare, a continuat Brokhard, înghițind bucățile de carne. Nu-i așa?

Mi se părea că, pe măsură ce mânca, în loc să pună carne pe el, după cum glumise adineauri, părea că devine și mai străveziu.

— Statele mari au și răzbunări pe măsură, a mai zis.

O bucată de vreme am discutat despre politică. El mi-a dat dreptate în ceea ce gândeam, și anume că Bizanțul își trăise traiul, iar pericolul principal în zilele noastre era statul otoman.

— În toate hanurile la care am tras nu se vorbește decât despre ei, a urmat el.

— Și, cu siguranță, toți își frământă mintea să afle cine a fost primul care i-a scos din bârlog, din pustietățile Asiei și nici prin cap nu le trece ce să facă pentru a le stăvili înaintarea.

— Da, a oftat Brokhard, oamenii, când nu vor să înfrunte răul, încep să se întrebe cine și de ce l-a adus. Și pentru voi e un pericol iminent, nu-i așa?

— Noi îi avem deja la poartă.

— O, da. Voi sunteți poarta Europei.

M-a întrebat apoi despre țara noastră și mi-am dat seama că nu știa mare lucru despre ea. I-am explicat că noi suntem urmașii ilirilor și că latinii ne numesc țara *Arbanum* sau *Albanum*, ori *Regnum Albaniae*, iar pe locuitori *arbanensen* sau *albanensen*, care e același lucru. I-am mai spus apoi că, nu cu mult timp în urmă, țara noastră a început să fie cunoscută sub un nume nou, dat chiar de locuitorii ei. Acest nume nou este Shqipëria, care vine de la cuvântul *shqiponjë*, adică vultur. Așadar, Arberul nostru se mai numește în ultima vreme și Shqipëria, care înseamnă un stol, o mulțime de vulturi, iar locuitorii lui își spun shqiptari, care vine de la același cuvânt.

El mă asculta cu mare atenție, iar eu am continuat să-i povestesc despre o listă veche cuprinzând popoarele și semnele lor totemice, despre care-mi vorbise un călugăr sloven, în care albanezul era asociat cu vulturul (*dobar*), sârbul cu lupul, croatul cu cucuveaua, ungurul cu linxul, iar românul cu pisica.

El clătina mereu din cap și, când i-am spus că noi, albanezii, suntem, împreună cu grecii, cele mai vechi popoare din Peninsula Balcanică, a rămas gânditor cu lingura în aer. Noi suntem autohtoni aici, am urmat eu, încă din vremuri vechi. Slavii, care în ultima vreme au devenit foarte neastâmpărați, așa cum sunt de regulă toți veneticii, nu au mai mult de trei, patru secole de când au sosit din stepele de la soare-răsare. Știam că trebuie să-i demonstrez într-un fel sau altul acest lucru, așa că i-am vorbit despre limba noastră. I-am spus că ea, după cum explică unii dintre călugării noștri, este contemporană, dacă nu chiar mai veche, cu limba greacă, lucru dovedit, potrivit aceluiași călugăr, prin cuvintele pe care greaca le-a luat din limba noastră.

— Și nu orice cuvinte, i-am spus, ci nume de zei și de eroi.

Ochii celui alt scilipeau de curiozitate. I-am pomenit despre Zeus, Demetra, Tetis, Odiseu, Haos, cuvinte care provin, după cum susțineau aceiași călugări, din cuvintele albaneze *zë*, *dhé*, *det*, *udhë* și *haes*, iar el a lăsat lingura în farfurie.

— Mănâncă, *ghost*, i-am spus, privindu-i aproape cu teamă lingura, singurul lucru care părea că-l mai ține legat de lumea celor vii.

— Vorbele pe care mi le-ai spus sunt ciudate, abia a putut el să articuleze.

— Când cineva îți ia cuvintele care numesc zeii este ca și când ți-ar lua o parte din suflet, i-am zis după aceea. Dar lasă, nu e momentul pentru orgolii și deșertăciuni. În clipa aceasta, cele două limbi ale noastre, albaneză și greacă, sunt amenințate de un nor negru, limba osmană.

El a dat din cap.

— Lupta dintre limbi nu este mai puțin odioasă decât lupta dintre oameni, a zis.

Am simțit cum discuția, pe care chiar eu o începusem, acum mă întrista.

— Se apropie limba pustiului, am repetat, iar în clipa aceea privirile noastre s-au întâlnit, cu terminația *lâk*, am continuat aproape în șoaptă, ca un tăvălug îngrozitor.

— Sărmanii de voi! i-a scăpat lui.

Am clătinat din cap disperat.

— Și nimeni nu înțelege primejdia, am spus din nou.

— Ah, a făcut el deodată și, cu o mișcare smucită, ca și când s-ar fi smuls dintr-o capcană, s-a ridicat de la masă.

Acum era liber să se transforme din nou în fantasmă.

La trei zile după plecarea lui Brokhard podul a fost din nou atacat. De data aceasta n-a mai fost vorba doar de crăpături și zgârieturi, ca data trecută, ci au fost smulși bolovani din stâlpii de susținere. Și mai curios a fost faptul că unii dintre bolovani au fost scoși din construcția aflată sub apă, ceea ce nu numai că i-a speriat pe oameni, dar le-a dat bătaie de cap și constructorilor. Repararea stricăciunilor de sub apă era aproape imposibilă, înainte ca râul să sece din nou pe timp de vară.

Această a doua intervenție a spiritelor apei i-a îngrozit pe toți. Cu toată nervozitatea meșterului-șef și a ajutoarelor lui (chica roșcată a arhitectului apărea când la un capăt al podului, când la celălalt), munca a încetinit. Din șantierul care semăna acum cu un câmp deătălie abandonat, așa cum înainte vreme se împrăștia noroiul săpăturilor, acum nu răzbăteau decât zvonuri înfricoșătoare. Doar că ele călătoreau mai repede decât nămolul și ajungeau mai departe decât el.

Unii dintre constructori au început să plece de pe șantier. Cu tolba în spinare, fără a-și lua nici măcat simbria, aceștia părăseau tabăra, pe care o credeau blestemată, pe furiș, în timpul nopții.

Din ce în ce mai des, în discuțiile nesfârșite ale oamenilor apărea ideea că podul trebuie dărâmat înainte de a fi prea târziu.

Într-o dimineață, în zori, meșterul-șef a plecat fără să spună nimic. Nu se știa unde s-a dus și pentru ce. E de la sine înțeles că nu anunțase pe nimeni. Cu o zi în urmă le bătuse cu biciul pe cele două ajutoare ale sale, însoțindu-și loviturile cu câteva înjurături ciudate: câini, palavragii, mincinoși, sluți, pononari. După care aruncase biciul și nu-l mai văzuse nimeni.

Pe șantierul podului se muncea în dorul lelii. Gjelosh se învârtea mânios în jurul barăcii meșterului-șef, apropiindu-și când ochiul, când urechea de gaura cheii. Cei doi adjuncți pedepsiți se arătau ici și colo, având pe obraz semnele de bici. Unul dintre ei, slăbănogul, pășea încruntat și părea din caleafară de afectat de umiliința la care fusese supus, în vreme ce celălalt, vlăjganul, avea un aer triumfător și-și expunea cu mândrie vânătăile, ca și când ar fi fost un mare semn de noblețe.

Din cauza absenței meșterului-șef disciplina pe șantier slăbea din zi în zi. Erau convinși cu toții că acesta n-avea să se mai întoarcă și nu le mai rămânea de făcut decât să aștepte porunca să dărâme podul sau, cel puțin, să-l lase în plata Domnului.

Dar meșterul-șef s-a întors pe neașteptate, așa cum plecase. Împreună cu el au mai venit și alți câțiva funcționari. Chiar din prima clipă, aceștia s-au dus imediat la locul cu pricina, unde au rămas ore întregi. Priveau zgârieturile, locurile de unde fuseseră scoși bolovanii, clătinau din cap și făceau niște semne doar de ei înțelese. Uimindu-i pe toți, unul dintre ei s-a dezbrăcat și a intrat în apă pentru a cerceta, pare-se, stricăciunile produse picioarelor podului.

A doua și a treia zi, lucrurile acestea s-au repetat. Grupul era condus de un bărbat slab, înalt și adus de spate. Trebuie că avea ceafa înțepenită, pentru că-și mișca cu greu capul. Din felul în care se purtau toți ceilalți cu el, inclusiv meșterul-șef, care de obicei nu băga în seamă pe nimeni, toți au înțeles că omul trebuia să fie unul dintre șefii cei mari de la drumuri și poduri.

Ia uitați-vă cum l-a cocoșat Dumnezeu pe blestematul ăla, bombănise bătrâna Ajkuna de cum îl văzuse. La fel o să-i ologească pe toți cei de acolo. O să-i cocoșeze ca pe podul acela, până ce capul o să le ajungă la picioare, pentru că nu degeaba a spus Prea-Înaltul: făcea-te-ai ghem să-ți mănânci picioarele, tu, blestematul!

Am fost chemat degrabă la conte. Erau toți acolo: delegația celor de la drumuri, meșterul-șef și grămaticul stăpânului nostru. Chipuri întunecate. Îl așteptau pe conte.

Nu știam de ce fusese convocată întrunirea aceea. Oare nu cumva le trecea prin cap să renunțe la construirea podului? Era greu de crezut că seniorul nostru ar fi putut să înapoieze chiar și o mică parte din bani. Ei nu-i cunoșteau cerbicia.

Membrii delegației ședeau gârboviți în jilțurile înalte. Omul cu ceafa țeapănă, pe care-l ocărâse bătrâna Ajkuna, se afla printre ei.

Aceste convocări îmi deveniseră nesuferite. Și cu atât mai mult cu cât era vorba despre limba ciudată a drumarilor, din cauza căreia două zile după aceea nu mai scăpam de durerea de cap. Mie, cele două părți, cei cu apele și cei cu drumurile, îmi erau la fel de indiferente, dar cel puțin cei cu apele vorbeau limpede. În vreme ce, după o oră de discuții cu drumarii, masa părea acoperită de pulberea limbii lor îngrozitoare, așa cum era și malul râului pe șantier.

O să mă descurc eu și azi, mi-am zis, iar data viitoare o să găsesc o pricină să nu mai vin.

Nou-veniții priveau din când în când spre ușa pe unde urma să apară contele. De fapt, întârzierea arăta că întâlnirea aceasta nu-i era pe plac. Oaspeții erau din ce în ce mai neliniștiți. Privirile lor erau ațintite doar asupra cartoanelor cu care veniseră și pe care erau desenate tot felul de schițe.

Într-un târziu, a sosit și contele. I-a salutat rece din cap, s-a așezat în capul mesei și a rostit:

— Vă ascult.

Era limpede că primul care avea să ia cuvântul va fi șeful delegației. Acesta și-a dres vocea de două, trei ori, ca și când ar fi căutat tonul cel mai potrivit, după care a părut că renunță.

— Vă ascult, am tradus pentru a doua oară cuvintele contelui.

Șeful delegației și-a dres din nou glasul. Apoi, pe un ton fără culoare, a zis:

— E cineva care ne dărmă podul.

Sprâncenele contelui au rămas ridicate. Gestul arăta mirare, dar și curiozitate și un pic de ironie.

— Podul nostru nu este distrus de spiritele apei, cum se spune încolo și încoace, ci de niște oameni, a urmat oaspetele.

Chipul contelui a rămas la fel de încruntat.

Reprezentantul străinilor și-a privit însemnările pe care le avea dinainte.

— Putem să vă spunem chiar acum pe cine bănuim, a reluat.

Seniorul nostru a ridicat din umeri, ca și cum ar fi vrut să spună: și ce mă interesează pe mine pe cine bănuieți? Celălalt, care interpretase greșit, după

cum se vede, gestul lui, s-a grăbit să vorbească din nou:

— Vă rog să mă înțelegeți bine. Nu ne referim câtuși de puțin la oamenii dumneavoastră, a zis și a înghițit în sec. Nu-i bănuim nici măcar pe turci. Nu, bănuielile noastre se îndreaptă spre altcineva.

— Vă ascult, a repetat pentru a treia oară Stres Gjikondi.

Scârțâitul penei secretarului contelui făcea liniștea și mai apăsătoare.

— Cei care încearcă să ne dărâme podul sunt cei de la „Bărci și plute“, a rostit reprezentantul oaspeților.

Privirea lui cercetătoare poposi pe obrazul contelui. Înțepeneala gâtului i-o făcea și mai pătrunzătoare.

Seniorul nostru îi susținu liniștit privirea. Se vedea de la o poștă că lucrurile acestea îl interesau prea puțin. În ultima vreme îl îngrijorau relațiile încordate cu vecinul turc și nici nu era curios să știe ce se petrecea la pod.

— Este clar că ei, din motive care se pot bănuî, adică pierderea unor venituri, au avut și au și acum un cui împotriva construirii de poduri, a urmat străinul. Planul de a distruge podul a fost gândit chiar înainte de începerea lucrărilor. Cu ajutorul unor rapsozi plătiți, ei au răspândit legenda că spiritele apelor sunt potrivnice podului, drept care acesta trebuie distrus.

Capul lui înțepenit a făcut câteva mișcări chinuite în dreapta și-n stânga pentru a vedea ce impresie făcuseră asupra noastră dezvăluirile lui. De fapt, eu știam de mai-nainte. Adevărul e că avusesem unele bănueli. Dacă oamenii care se ocupau de construcția podului, pe care-i aveam acum în față, plătiseră la început un epileptic și un călugăr rătăcitor ca să lanseze ideea construirii podului, de ce nu am crede că „Bărci și plute“ ar fi putut plăti doi rapsozi care să spună că podul trebuie dărâmat?

— Trebuie să știți, domnule conte, a urmat străinul, că nu spiritele apei sunt potrivnice podului, ci spiritele lacome de câștig ale conducerii acestei firme de tâlhari „Bărci și plute“.

— Ha, ha, a izbucnit contele, ei spun același lucru despre voi.

Fruntea șefului delegației se acoperi de o mulțime de puncte roșii.

— Noi n-am scufundat nici una dintre luntrile lor, a zis. Și nici nu le-am distrus nici o schelă.

— E adevărat, i-a răspuns seniorul nostru. Cel puțin eu n-am auzit vreodată de așa ceva.

— Și nici n-o să auziți, l-a întrerupt celălalt. În vreme ce ei, domnule... dumneavoastră știți prea bine ce eforturi au făcut ei ca să zădărnicească construirea podului. Și, văzând că nu reușesc... cu alte cuvinte când au văzut că uneltirile le-au fost respinse cu dispreț de domnia voastră, au răspândit zvonurile că e necesară distrugerea podului. La început și-au pus toate speranțele în furia apelor și, dacă nici natura nu i-a ajutat, au trimis oameni să-l distrugă.

Vorbitorul a făcut apoi o altă scurtă pauză, ca pentru a-i lăsa pe ascultători să cumpănească cele spuse de el. Era limpede că cei de la ape, așa cum bănuisem, nu renunțaseră atât de ușor la luptă și le răspundeau

drumarii cu aceeași monedă. După cum se vede, bălăia pentru bani era mai sălbatică decât cea dintre crocodil și tigr, despre care-mi povestise olandezul.

— Asta e, domnule conte, în două vorbe, toată povestea.

Seniorul nostru a continuat să-l privească, cu același calm, pe omul din fața lui. În cele din urmă, înțelegând că terminase, contele a spus:

— Și ce doriți de la mine, domnilor?

Șeful delegației l-a privit din nou în ochi pe conte, vrând parcă să-l întrebe: chiar nu înțelegeți ce dorim?

— Vrem să vă cerem pedepsirea vinovaților, a rostit cu o voce metalică.

Seniorul nostru și-a deschis larg brațele. Prin geamurile pictate ale ferestrei pătrundea o lumină albastră, care părea că-ți intră în suflet și te duce departe, într-un loc numai de ea știut.

— Degeaba o cereți de la mine, a spus el în cele din urmă. Eu nu m-am amestecat deloc în treburile voastre. Și nu vreau să mă amestec nici acum.

— Atunci să ucidem chiar noi?

— Cum ați zis?

În liniștea care s-a lăsat, scârțâitul penei suna trist. Sclipirile albastre ale geamului erau din ce în ce mai greu de privit.

— Poftim?! a făcut conducătorul delegației, cocoșat aproape cu totul peste masă.

Chica roșcovană a meșterului-șef scliffea stins de partea cealaltă a mesei.

— Ați amenințat că veți uide pe careva, a spus contele.

Privirile li s-au încrucișat din nou.

— Ca pedeapsă, preciză celălalt.

— Aha, ca pedeapsă.

Liniștea s-a prelungit chiar și după ce pana și-a încetat scârțâitul pe hârtie, atunci când orice secundă de liniște pare insuportabilă.

În momentul acela era așteptat răspunsul seniorului nostru. Iar el a răspuns obosit, disprețuitor, ca dintr-un alt tărâm al vieții.

— Dacă adversarii voștri au pregătit distrugerea podului printr-un zvon, cum ați spus chiar voi, atunci pedepsiți-i pe vinovați în același fel... adică...

Contele a lăsat fraza neterminată, ceea ce se întâmpla destul de rar.

Privirile străinilor ardeau cuprinse de febră.

— Vă înțeleg, domnule conte, a silabisit în cele din urmă șeful delegației.

Trupul îi sălta de pe fotoliu, deși spinarea și capul îi rămăseseră aplecate peste masă, ca și când n-ar fi vrut să se despartă de ea. După cum se vede, îi era greu să-și îndrepte spatele și a rămas așa câteva minute bune, încât ceilalți și-au întors privirile spre meșterul-șef, ca și când omul care cunoștea toate secretele podurilor ar fi fost în stare să îndrepte spinarea aceea arcuită.

În cele din urmă, omul a reușit să se ridice și, după ce s-au salutat cu contele, delegații au ieșit unul după altul. Am ieșit și eu în urma lor.

Afară vremea se stricase. Crivățul mi-a înghețat urechile. Tot drumul am cântărit în minte cele discutate la castel. Se vorbea foarte neclar despre ceva de rău augur. Fără să se spună nimic precis. Am văzut odată un om ucis la

drumul mare, nu departe de Hanul celor doi Robert. Îl înfășuraseră într-o pânză și-l lăsaseră acolo, pe marginea drumului. Nimeni nu cuteza să ridice pânza să-i vadă rănilor. Trebuie că erau îngrozitoare.

Gândul că luasem parte la o înțelegere ucigașă mi-a alungat somnul în noaptea aceea. Dimineață aveam capul tulbure. Era o zi mohorâtă. Cădea o ploaie ursuză, grea ca plumbul. O, Doamne, mi-am zis, ce-o fi cu mine? Și m-a cuprins o dorință nebună să plâng, cu niște lacrimi grele ca ploaia de afară.

Ploaia continua să cearnă de o săptămână la fel de sâcâitoare ca și în ziua când fusesem la castel. Se spunea că o asemenea ploaie cade o dată la trei, patru ani. Părea că cerul își trimite pe pământ toată povara lui de amărăciune.

Deși vremea era urâtă, lucrările la pod n-au încetat nici o clipă. Plecarea muncitorilor de pe șantier a fost curmată. Se lucra cu spor la ridicarea arcelor al doilea și al treilea. Se întâmpla ca, din cauza frigului, cimentul să înghețe. Așa încât trebuia preparat cu apă caldă. Sau adăugată sare în apă.

Ujana cea Rea era mai mare și mai învolburată ca de obicei, dar nu s-a mai înverșunat împotriva podului. Curgea pe sub el disprețuitoare, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Pentru un privitor oarecare, cei doi nu erau decât un râu și un pod obișnuit, ca alte zeci de râuri și de poduri, care nu se mai înfruntă, ca la început, iar acum se înțeleg în orice privință. Doar dacă ai fi observat mai atent lucrurile ți-ai fi dat seama că râul nu oglindea podul. Sau, atunci când pe luciul apei apărea o imagine a sa, ea era tulbure, ca și când ceea ce se ridica deasupra apei n-ar fi fost un pod de piatră, ci fantoma cețoasă a unui suflet neliniștit.

Toată lumea aștepta să vadă ce vor face mai departe spiritele râului. Apa nu uită niciodată, spuneau bătrânii. Pământul e mai îngăduitor, te iartă mai repede, apa însă nu.

Se mai spunea că, în timpul nopții, podul era păzit cu strășnicie. Paznicii nu se vedeau nicăieri, dar ei vegheau cu siguranță ascunși printre grămezile de materiale.

Îndată ce a pus șantierul în mișcare, delegația a plecat, lăsând în urmă doar un singur om. Era cel mai tăcut membru al ei, un bărbat molâu, cu ochii apoși și incolori. Stătea deoparte, părând că nu are nici o treabă și adeseori se plimba singur pe mal. Lui Gjeloș nebunul, cine știe de ce, i se năzărise că acesta este singurul om de pe șantier care poate fi ocărât și lovit ori de câte ori îl vezi. Celălalt constatasese surprins violența nebunului și încerca să nu-i iasă în cale.

Într-o zi s-a nimerit să mă aflu față în față cu el, iar omul, pentru că se părea că și-a amintit de mine din ziua întâlnirii cu contele, mi-a vorbit primul. Ne-am salutat și apoi ne-am plimbat o vreme pe malul râului. Mi-a spus că este colecționar de povești și de tradiții străvechi. Am vrut să-l întreb ce legătură avea asta cu construcția unui pod, dar m-am răzgândit pe loc, mai curând din pricina ochilor lui apoși, care-ți trezeau milă.

Peste câteva zile a venit la mine la mânăstire și am tăifăsuat preț de câteva ceasuri despre legende balcanice, el cunoscând câteva dintre acestea.

Apele liniștite ale ochilor lui se tulburau ori de câte ori pomeneam de ele, deși încerca să n-o arate.

— De când le-am aflat nu mă mai satur să vorbesc despre ele, a urmat el, ca și când și-ar fi cerut iertare.

Deodată mi-am amintit interesul delegației lor pentru legende, ca și vorbele seniorului nostru despre ele în timpul discuțiilor. Acum îmi era limpede că am în față un colecționar de folclor, și totuși, într-un ungher al minții mele, era ceva care nu-mi dădea pace. Un strigăt de alarmă sau o viziune care încerca să mi se dezvăluie, dar nu reușea nici în ruptul capului. Un avertisment care nu izbutea să străpungă ceața.

— Nu vă plictisesc, cred, dacă spun și repet mereu aceleași lucruri, a continuat el.

— Dimpotrivă, i-am spus. Pentru mine e o mare mulțumire. Ca majoritatea călugărilor din părțile noastre, m-am ocupat și eu puțin de ele.

În vreme ce pășeam pe pietrișul de pe țărm i-am explicat că poveștile și baladele de pe la noi vorbesc despre ceea ce i-a preocupat pe oameni întotdeauna, împărțirea omenirii în două grupuri mari: viii și morții. Hărțile și drapelele lumii vorbesc despre zeci de state, regate, limbi și popoare, dar în realitate este vorba despre două popoare, care trăiesc în două regate: cei de aici și cei de dincolo. Spre deosebire de stătuțele și principatele din lumea noastră, aceste două mari regate nu comunică niciodată unul cu altul și acest lucru i-a preocupat îndeosebi pe cei de aici. Pentru că, până azi, de acolo nu ne-a sosit nici o mărturie, nici un semnal. Iar cei de aici, neputând să suporte această izolare, această ruptură, au compus balade care încearcă să înlăture piedica. Așa se face că, în cântecele la care ne referim, este vorba despre cei de dincolo, adică despre morți, care vin aici pentru scurt timp, de obicei

pentru o zi, pentru a împlini o datorie rămasă neplătită ori o făgăduială pe care n-au putut să o îplinească.

— Așa deci, făcea el din când în când, în vreme ce privirea lui părea să mă îndemne: hai, mai spune.

I-am mărturisit că, cel puțin, așa se crede prin părțile noastre. Adică noi suntem siguri că ei încearcă să găsească drumul înapoi și că acesta este doar felul în care vedem noi lucrurile. Poate că ei văd altfel lumea și, dacă ne-ar asculta baladele, s-ar prăpădi de răs...

— A, dumneavoastră credeți că ei ar putea să nu vrea să vină la noi?

— Nimeni nu știe ce gândesc ei, i-am răspuns. Doar El, cel din ceruri.

Câteva păsări negre, cărora li se spune mierle, au trecut în zbor pe deasupra noastră. El m-a întrebat dacă baladele care se cântă sunt toate vechi, iar eu i-am explicat că uneori sunt compuse și balade noi sau, mai precis, oamenii își închipuie așa, deși de fapt, adesea, nu fac altceva decât să le reînvie pe cele uitate.

I-am mai spus că o întâmplare din comitatul vecin, din vremea primei epidemii de ciumă, în urmă cu nouăzeci de ani, a fost prilejul creării unei noi balade. O mireasă căsătorită departe povestise că a fost adusă acasă de fratele mort, fără a putea explica ce i se întâmplase...

— Da, mi se pare că am auzit și eu, m-a întrerupt el. O mireasă pe care o chema Jorundina, dacă nu greșesc.

— Jorundina sau Doruntina. La noi se pronunță în două feluri.

— E dumnezeiască această baladă. Mai ales îndoielile asupra tinerei femei și apărarea ei amintind de promisiunea fratelui din vremea în care el era în viață... E și un cuvânt în limba dumneavoastră...

— Besa, am spus eu.

— *Baesa*, a pronunțat el cu o mare suferință pe chip, ca și când cuvântul acela i-ar fi amorțit cerul gurii, ieșind cu greu din ea.

— Ani la rând s-au tot făcut cercetări ca să lămurească misterul. S-au făcut o mulțime de presupuneri, s-au dat fel de fel de explicații, dar la sfârșit toate au fost uitate și singura care a rămas a fost legenda.

— Slavă Domnului, a făcut el. Ar fi fost păcat să se piardă o nestemată ca asta.

Bucuria că prețuia atât de mult legenda noastră m-a făcut să spun lucruri pe care în alte împrejurări nu le-aș fi spus. I-am destăinuit, de pildă, că deși Biserica Ortodoxă a încercat s-o interzică, balada era cântată acum la toate sărbătorile de Paști. Și nu numai la ceremoniile noastre, ci peste tot în Balcani.

El asculta numai ochi și urechi.

— Și pentru că aici, în peninsula, ne încăierăm nu doar pentru pășuni și turme, ci pentru orice altceva, îți dai seama că au fost lupte și pentru paternitatea legendelor.

— Ia te uită, ia te uită! a exclamat el.

— Deși toți spun că ea le aparține, călugării noștri cred că balada s-a născut aici. Și asta nu numai pentru că întâmplarea a avut loc pe meleagurile

noastre, ci pentru că la albanezi sensul *besei*, al cuvântului dat, a căpătat o încărcătură sfântă.

— Fără îndoială, a încuviințat el. Ținea ochii pe jumătate închiși și părea că e cu gândul în altă parte. Sublim... murmură. Viii și morții care încearcă să călătorească cu aceeași trăsură... Pentru că, după cum se știe, fiecare om viu are ceva mort și invers.

Părea că vorbește singur, în timp ce, cu gulerul hainei, încerca să-și acopere unul dintre obraji.

— Îmi păzesc ochiul drept de curent, mi-a spus, deși nu-i arătasem că m-ar interesa.

O bucată de drum am discutat despre alte legende. E vorba mereu despre granița dintre lumi și încercarea de a o trece. Despre omul care se chinuie să se ridice din adâncul hăului. Sau despre cel care, transformat în șarpe, încearcă să ia din nou chip omenesc. Un zid care cere o jertfă pentru a nu se prăbuși...

— O jertfă? aproape a strigat el.

Fruntea i se congestionase și sub ea părea că ascunde un gol nesfârșit. Continua să-și acopere jumătate din față cu gulerul, dar și jumătatea cealaltă era îndeajuns pentru a-ți da fiori.

— Un zid care cere o jertfă... Este legenda zidirii, dacă nu mă înșel.

— Întocmai, domnule, i-am răspuns, fără să știu nici eu de ce, destul de rece. Văd că o știți.

— O știu. Totuși aș vrea s-o aud din nou... Povestiți-mi, m-a rugat cu un glas pierit, ca și când ar fi cerut ajutor.

Deși se străduia să zâmbească, mi-a părut foarte îndepărtat. Aproape că înțelegeam pricina tulburării lui. Îl simțeam undeva, în jurul meu. Aproape că o atingeam. Încă puțin, mi-am spus, încă puțin. O să iasă singură la iveală.

— Un zid care cere să aibă în pântecul lui un om... Să aibă, s-ar putea spune, suflet... Povestiți-mi, m-a îndemnat din nou. Și nu vă uitați la mine... Eu sunt ca un copil, dacă-mi place o poveste, pot s-o ascult de zece ori, de o sută de ori la rând.

Am început să-i povestesc legenda cetății Shkodra, așa cum o auzisem și eu de la maică-mea, cu ani în urmă. Erau trei frați zidari, care ridicau niște ziduri de cetate, dar nu aveau spor, pentru că ceea ce ridicau ei ziua se năruia noaptea...

Brusc, motivul agitației lui mi s-a dezvăluit clar ca lumina zilei. Trebuia să ai mintea lui Gjeshosh pentru a nu pricepe asemănarea dintre cetatea din poveste și podul lor dărămat pe alocuri.

— Ce ridicau ziua se năruia noaptea... a șoptit el cu un glas atât de molcom, de parcă nu mai avea mult până să adoarmă.

Nu mai puteam să mă uit în ochii lui.

— Și ce-au făcut? am continuat, coborând și eu tonul. Un bătrân din partea locului le-a spus că zidul se prăbușea pentru că era nevoie de o jertfă. Iar ei au hotărât să zidească la temelia cetății pe una dintre nevestele lor.

— O jertfă, a șoptit el ca pentru sine.

— Da, o jertfă, am repetat eu. Pentru că a zidi pe cineva de viu înseamnă să-l ucizi.

— Să-l ucizi...

— Desigur. Chiar și umbra lui dac-ai zidi-o-n pod, omul trebuie să moară, ca să nu mai vorbim despre...

— Da, da, a suspinat el.

— Dar pe care dintre neveste? am continuat eu. Au tot vorbit și au hotărât s-o zidească pe cea care le va aduce a doua zi coșul cu merindele pentru prânz.

— Dar... a făcut el, dar...

— Și s-au jurat unul altuia că nu le vor spune nevestelor ceea ce hotărâseră. Deci, cum vedeți, iar vine vorba despre besa. Sau, mai bine spus despre besa și trădare.

— Da, *baesa*.

Mi s-a părut că atunci când a rostit acest cuvânt, îi crăpaseră colțurile buzelor și nu m-aș fi mirat dacă aș fi văzut acolo o picătură de sânge.

Am vrut să-i spun că, la fel ca și în cazul primei povești, și aici motivul besei adeverea, conform călugărilor noștri, paternitatea albaneză asupra poveștii, dar pe chipul lui am citit, nu știu cum să spun, o grabă ciudată, care mă împingea și pe mine să grăbesc povestea.

— Noaptea, doi dintre frați, cel mare și mijlociul, le-au povestit totul nevestelor, deci au încălcat besa. Cel mic, nu.

— Aha, a făcut el.

— Doi dintre ei au încălcat besa, am repetat eu, înghițindu-mi cu greu saliva.

Acum era momentul să-i spun că expresia *au încălcat besa*, în varianta slavă a baladei sună *vjeru pogazio*, care vrea să zică *au încălcat credința, religia*, deci în textul variantei slave cuvintele nu au nici un sens și asta vine de la traducerea greșită a cuvântului albanez cu credință, religie, dar el nu m-a lăsat să vorbesc. M-a prins de mână și încet, foarte încet, ca și când mi-ar fi spus un mare secret, mi-a zis:

— Și mai departe?

— Mai departe... a venit dimineața și, când soacra, ca de obicei, a vrut s-o trimită pe una dintre neveste cu mâncare la meșteri, cele două nurori, care știau taina, cea mai mare și mijlocia, s-au prefăcut bolnave. Și atunci a trimis-o pe cea mică. Iar ei au zidit-o la temelia cetății. Asta a fost.

Mi-am ridicat privirea să-i văd chipul, dar mi-am stăpânit cu greu țișătul. Din ochi i se scursese toată apa aceea clocită de bătrân neputincios și așa, goi cum erau, ochii lui semănau cu orbitele pustii ale statuilor. Moartea, mi-am spus. Așa trebuie că arată ochii ei.

În toate acele zile el m-a căutat întruna și, de cum mă găsea, făcea ce făcea și aducea vorba despre zidirea tinerei neveste. O privea ca și când ar fi fost o întâmplare reală din urmă cu două săptămâni, el fiind cel însărcinat s-o ancheteze. Încetul cu încetul m-a atras și pe mine în jocul lui. Ore întregi stăteam și-mi imaginam un loc aproape pustiu, ars de un soare de foc, unde trei meșteri zideau și tot zideau niște ziduri de cetate, iar ziditul nu se mai termina. Vorbind despre legendă, despicam firul în patru, încercam să-i lămuresc părțile neclare și să stabilim o relație logică între elementele ei.

El m-a întrebat care dintre cele trei neveste avea copii, dacă cea mică avea sau nu – ceea ce era ușor de crezut – și dacă nu cumva acesta era motivul pentru care fusese sacrificată chiar ea. Eu i-am spus că toate trei aveau copii, ba chiar i-am cerut iertare că nu-i povestisem sfârșitul baladei, în care nevasta care era zidită îi ruga pe ucigași (am folosit chiar acest cuvânt) să-i lase o fâță afară din zid, așa încât, după moartea ei, să-și poată alăpta mai departe copilășul. El aproape că s-a bosumflat că nu-i terminasem povestea și, dând din deget aproape amenințător, mi-a cerut să nu mai fac una ca asta. Eram amândoi într-o lume ireală, iar amenințarea lui, pe care nu i-aș fi iertat-o nimănui, nu m-a supărat deloc. Cu acest prilej i-am povestit și despre blestemul pe care nevasta jertfită i-l adresase zidului, în cele două celebre versuri:

Așa cum tremur eu prinsă în piatră,

Așa să tremure și acest zid.

— Poate fi adevărat din punct de vedere tehnic, m-a întrerupt el. Dar... numai pentru poduri... Fiecare pod vibrează într-un anume fel.

Vorbele lui nu mi-au făcut cine știe ce impresie, dar când, puțin mai târziu, mi-a spus că zidirea unui om într-un zid slăbește într-adevăr zidul, a fost rândul meu să-l întrerup:

— Dar ia spuneți-mi, vă rog, sunteți într-adevăr colecționar de folclor sau constructor?

— O, nu, mi-a răspuns el. Nu sunt câtuși de puțin constructor, dar, stând pe lângă ei, am învățat și eu câte ceva despre construcții. Adevărul e că toate construcțiile mari au ceva în comun cu o crimă, iar crima seamănă și ea cu ele... a spus el și a râs. Pentru mine nu e nici o deosebire. Ori de câte ori mă aflu în fața unor coloane văd limpede picăturile de sânge pe marmura lor, iar cel ucis poate să fie oricând în locul unei catedrale.

Când pleca, mă simțeam sleit.

Într-o zi mi-a bătut la ușă în zori pentru a-mi spune despre o descoperire pe care o făcuse în noaptea aceea. Eram încă somnoros și înțelegeam cu greu. În cele din urmă am priceput. El spunea că, după mintea lui, și fratele cel mic îi dezvăluise soției secretul în noaptea aceea cumplită dinaintea sacrificiului.

— Cum așa? l-am întrebat. Cum de se poate ca, după ce a aflat ce o

astăptă, tânăra neastă să meargă totuși cu merinde la meșteri?!

— Am știut că o să mă întrebați asta, mi-a răspuns el, dar am avut în vedere totul, a zis și s-a tras și mai aproape de mine. Ia ascultă aici. Nevasta tânără a acceptat să fie sacrificată, pentru că soacra și cumnatele îi făcuseră viața un iad.

— Hm, am făcut eu. Greu de crezut.

— Nu e nimic ciudat aici, a urmat el. Între chinul zilnic și sacrificiul zidirii, ea l-a ales pe cel din urmă. Tu ai habar ce înseamnă dușmănia între cumnate? A, tu ești călugăr, iartă-mă.

— Dar el, l-am întrebat, ce părere ai despre reacția lui?

— A cui?

— A soțului ei.

— M-am chinuit să explic și asta. Desigur că el știa despre suferința ei, dar nu i-a trecut niciodată prin cap că ar fi atât de cumplită încât s-o împingă spre moarte. Așa încât a doua zi, când și-a văzut nevasta că vine cu coșul cu mâncare, mai mult ca sigur că i-a înghețat sângele în vine. Tu ce spui?

— Nu știu ce să spun. Poate că ai dreptate sau poate că nici vorbă de așa ceva.

De fapt eram convins că nu avea câtuși de puțin dreptate. Ori de câte ori venea la mine aducea și câte o nouă explicație. Într-un rând, mi-a spus că poate fratele cel mic într-adevăr nu-i dezvăluise nevastei secretul, dar că nu făcuse asta pentru a-și respecta jurământul în fața celorlalți frați, ci pentru că nu-și iubea soția și că în felul acesta voia să scape de ea. Altă dată mi-a spus că se putea ca cei trei frați să se fi înțeleș între ei s-o ucidă pe tânăra neastă, iar povestea cum că zidul cerea, chipurile, o jertfă nu era decât un pretext pentru a-și justifica crima.

Toate comentariile lui asupra legendei aveau ceva josnic în ele, un vicleșug sau o trădare și, după ce pleca, îmi reproșam că am stat să-l ascult. Ultima oară, privindu-l cum se îndepărta după ce aruncase sămânța îndoielii nu doar asupra celor trei frați zidari, a celor două cumnate și a soacrei, care, după părerea lui, luase parte cu siguranță la complot, ci și asupra nevastei jertfite, deci după ce plecase aruncând cu noroi în toți, fără a o cruța nici pe tânăra ucisă, am hotărât să-i spun că este liber să gândească cum vrea, dar că eu nu doresc să-i mai ascult ideile nebunești.

Am așteptat, așadar, ziua următoare pentru a-i spune că degeaba încearcă să discrediteze vechea tragedie, pentru că esența legendei este că la temelia oricărei înfăptuiri, a unei opere mărețe trebuie sacrificat ceva și că această idee se află în mitologia a numeroase popoare. Ceea ce este nou și deosebit în balada balcanică e că sacrificiul nu are nimic în comun cu vreo luptă, campanie militară sau chiar ritual religios, ci cu un zid, cu o construcție deci. Iar aceasta se explică, probabil, prin faptul că primii locuitori ai acestor meleaguri, pelasgii, după cum afirmă chiar vechile cronici grecești, au fost primii constructori din istorie.

Aș mai fi vrut să-i spun că, într-adevăr, picăturile de sânge din legendă

nu-s altceva decât picături de sudoare, dar se știe că sudoarea omenească este un soi de cenușăreasă în comparație cu sângele, pare neînsemnată și de aceea nimeni nu i-a compus cântece și balade. Așa încât pare firesc ca un râu de sudoare să fie reprezentat în cântec prin câteva picături de sânge. Desigur, se înțelege că odată cu sudoarea fiecare sacrifică ceva din sine, ca fratele cel mic, care și-a sacrificat propria iubire.

Am așteptat cu nerăbdare să i le spun, acestea și altele la fel, dar, chiar când m-am hotărât să rup tăcerea, el a dispărut. Din ziua aceea nici nu l-am mai văzut.

Deși era un ger năprasnic, munca la pod mergea înainte. Se vorbea că fusese terminat complet al doilea arc principal și se începuse lucrul la al treilea. Spun „se vorbea“ pentru că, de fapt, din afară era greu să vezi ceva în forfota aceea fără cap și coadă.

În săptămânile care au urmat nu s-a întâmplat nimic demn de a fi notat. Vechea plută hodorogită continua să-și facă treaba de pe un mal pe altul. Plutașul se cocârjase și mai mult, pe tabla ruginită abia se mai vedeau literele „Bărci și plute“, iar cele două scânduri desprinse de pe ambarcațiune nu se grăbea nimeni să le înlocuiască. Totul se degradase rapid, iar apa neagră care băltea printre bulumaci aducea un aer de părăsire și de pustiu.

Într-o seară de duminică (și asta e singurul eveniment care poate fi pomenit cât de cât) au trecut râul câțiva oameni grăbiți și posomorâți, îmbrăcați în bunde negre, care, îndată ce au coborât pe malul celălalt, au dispărut ca înghițiți de negură. Nu a trecut mult timp și au strigat după plutaș alți câțiva inși, la fel de încruntați și grăbiți ca primii, îmbrăcați și ei tot în bunde negre. Aceștia au întrebat despre cei care trecuseră înaintea lor și astea au fost singurele cuvinte care le-au ieșit din gură până ce au ajuns pe malul de vizavi. Unul dintre ei se simțea rău și a vomat.

Într-o dimineață, plimbându-mă de-a lungul malului cu speranța că l-aș putea întâlni pe culegătorul de folclor (pe atunci nu știam că el plecase definitiv), am dat nas în nas cu meșterul-șef. Vântul din nord șuiera necruțător. Biciul lui îi înghețase mai ales ochii, pe care i-i acoperise cu o pojghiță strălucitoare, care te împiedica să vezi dincolo de ei.

Spre uimirea mea, omul acesta absent și disprețuitor m-a salutat. Doar în momentul acela am realizat cât de mult dorisem să-l cunosc. Am schimbat două-trei cuvinte și am pornit-o împreună la plimbare dincolo de șantier. Pojghița înghețată care-i acoperea ochii plesnise în câteva locuri, dând privirii lui un plus de mister. Îmi imaginasem că discuția avea să fie dificilă, dar nu în măsura în care chiar a fost. Vorbele ni se înșirau dezlânat, cu o logică șchioapă, un adevărat labirint din care era greu să ieși. Se vedea că omul suferă. După cum se părea, i-ar fi fost mai ușor să construiască poduri și turnuri decât să susțină un dialog banal. Din păcate, simțeam că în amalgamul acela de vorbe se află ceva de valoare, chiar de mare valoare, iar strădania de a pricepe ce anume mă chinuia din ce în ce mai tare. Când m-am despărțit de el îmi vuia capul. M-am așezat lângă foc și am încercat cu răbdare să descopăr misterul din vorbele lui. Îi deșiram fir cu fir discursul și, în cele din urmă, mi s-a părut că am reușit să înțeleg ceva. Miezul vorbelor lui era acesta: conform constatărilor făcute de el în ani și ani de zile, în această parte a Europei începuseră să se contureze tulbure, extrem de tulbure, semnele unei noi societăți, care va face omenirea să progreseze mult mai rapid. Aceste semne erau deschiderea unor bănci la Durrës, creșterea numărului de intermediari ovrei și italieni, care schimbau douăzeci și șapte de feluri de monede, acceptarea unanimă a ducatului venețian ca monedă internațională, frecvența tot mai mare a caravelor comerciale, deschiderea de târguri și mai ales (o, Doamne, unde plasa el cuvintele „mai ales“!) construirea drumurilor și a podurilor de piatră. Toate aceste mișcări, spunea, sunt semnele vieții și ale morții laolaltă, semnele nașterii unei lumi noi și morții celei vechi. A mai spus apoi ceva despre poduri și dificultatea construirii lor, iar această parte a monologului lui mi-a dat impresia că mă aflu sub ruinele unui pod, pe care chiar el îl dă râmase peste mine. Mi-a mai explicat că, dintre toate ororile care se află pe fața pământului, nimic nu a fost, nu este și nu va fi mai oribil decât un pod-cadavru. Pentru că acela se naște mort, a continuat el, trăiește mort (și aici a folosit expresia „moare tot timpul vieții“), până ce vine ceasul să fie dărâmat (al „supermorții lui“, cum s-a exprimat). El însuși construise asemenea poduri, care acum i se înfățișau în vis ca niște strigoi. Dacă vreodată i-ar trece prin gând să se sinucidă (chiar așa mi-a spus), uite, pe un pod ca acestea o va face. M-am chinuit o mulțime să înțeleg despre ce poduri vorbea. Acelea nu erau poduri construite peste fluvii și râuri, sau peste vreo prăpastie adâncă, deci peste un spațiu gol pe care omul trebuie să-l treacă, ci niște

poduri ridicate chiar în mijlocul câmpului, a căror singură menire era ca pe spinarea lor, din când în când, niște domnițe frumoase să-și aducă prietenii și oaspeții să observe împreună apusul de soare. Construirea de poduri a devenit o modă în zilele noastre, a observat el, așa încât mulți prinți și stăpânitori de peste tot le consideră un fel de terase ale palatelor lor. Am construit asemenea fantasme, a mai spus apoi, arătând cu mâna spre valurile înspumate ale râului nostru, deasupra cărora se înălța, sumbru și rece, podul de piatră, după care a adăugat: dar un pod ca acesta, chiar și stropit cu sânge, este de o mie de ori mai nobil decât celelalte.

Iată, așa s-a desfășurat, mai mult sau mai puțin, discuția mea cu el.

În prima săptămână din martie podul a fost atacat din nou. De data aceasta, stricăciunile au fost produse mai ales sub apă și erau serioase. Fuseseră dislocați bolovani mari din piciorul arcului principal, ceea ce, se spunea, ar fi putut periclita chiar partea de mijloc a podului dacă nu se intervenea imediat.

Atârnați cu funii deasupra apei reci ca gheața, constructorii încercau să umple golurile. În afară de faptul că era ceva aproape cu neputință, aceste reparații puteau fi zadarnice, câtă vreme bolovanii nu erau prinși cu ciment. Însă, dacă intervențiile s-ar fi amânat până-n vară, când râul avea să sece și să se poată folosi cimentul, apele puteau să provoace stricăciuni și mai mari.

Precum felcerii, care se apleacă peste rănile unui bolnav, constructori necunoscuți, sosiți anume, stăteau întreaga zi deasupra porțiunilor avariate. Se mai spunea că încercau să folosească un ciment nou, pe bază de lână, smoală și albuș de ou.

Aceste ultime stricăciuni au prilejuit apariția unei noi furtuni de vorbe rău-prevestitoare. Oamenii veneau de hăt-departe ca să vadă podul blestemat ce atrăsese asupra lui mânia spiritelor apei. Faptul că locurile distruse nu erau la vedere întârea bănuielile localnicilor.

Împreună cu călătorii curioși au apărut și o mulțime de rapsozi, câțiva dintre ei întorcându-se dezamăgiți de la o luptă rămasă în coadă de pește undeva, într-un principat nordic, în vreme ce alții erau aici pentru prima oară. Aceștia din urmă se cazaseră la Hanul celor doi Robert, unde noapte de noapte le cântau călătorilor vechi balade.

Mi s-a spus că una dintre aceste balade era despre cei trei frați și tânăra nevastă captivă în zidul cetății care se ridica ziua și se năruia noaptea. Mi-am amintit atunci de culegătorul de folclor și nu știu de ce am pornit-o spre Hanul celor doi Robert, ca să aud balada cu propriile mele urechi.

Era un ger cumplit și totuși am mers pe jos. Poate din cauza șleaurilor și băltoacelor de pe drum, mi-am amintit de ochii apoși ai ciudatului folclorist.

Îndată ce am auzit primele versuri ale baladei, am înțeles că omul acela nu era străin de ceea ce cânta rapsodul. Textul legendei era schimbat. Nu erau trei frați, care ridicau zidul unei cetăți, ci zeci de zidari care construiau un pod. Construcție care ziua se înălța, iar noaptea era dărâmată de spiritele apei. Podul cerea un sacrificiu. Veni-va singur cel care se oferă jertfă la temelia podului, cântau rapsozii. Se va sacrifica de dragul miilor și miilor de călători ce vor trece pe acolo iarna și vara, prin ploaie și furtună, pășind spre bucurie sau necaz, ca un fluviu omenesc, sute de ani de-acum înainte.

— Auzi ce baladă nouă a apărut? m-a întrebat stăpânul hanului. Aia veche era mai frumoasă.

N-am știut ce să-i spun. Rapsodul cânta cu un glas neomenesc:

Așa cum tremur eu în zid,

Așa să tremure și acest pod.

— Ieri am auzit că, de fapt, orice pod are un tremur ușor, permanent, mi-a mai spus hangiul.

Am dat din cap că așa e. Gândul că folcloristul știa despre poduri la fel de multe ca și meșterul-șef mi-a trecut fulgerător prin cap.

Pe drum, în vreme ce mă întorceam de la han, m-am simțit tare trist. Departe, în lumina amurgului, podul părea violet. Chiar stropit cu mii de picături de sânge... cum spusese constructorul.

Era limpede că avea să ne aducă numai nenorociri.

Până la mănăstire nu m-am gândit decât la viitoarea jertfă. Aveam capul tulbure. Va veni el, oare, singur la pod, ca nora cea tânără, sau va cădea în cursă? Oare cine va fi? Ce motive va avea să moară sau să fie ucis? Vechea baladă mi se amesteca în cap cu cea nouă, ca doi copaci care se luptă să-și împartă același teritoriu. Ce se va-ntâmpla, oare, în ultima noapte în casa celui care va fi sacrificat? Și din ce motiv o va porni el în noaptea fără lună, cum spune balada, către moarte?

Nu va veni nimeni, mi-am spus la un moment dat aproape cu glas tare. Culegătorul acela de folclor nu e decât un nebun. Dar adânc în inima mea mi-era teamă că omul va veni totuși. Va păși încet, cu pași ușori, în noapte ca să-și lase capul zălog la temelia podului. Cine ești tu, călătorule? mi-am zis. Și ce te aduce aici?

Câțiva drumeți care au înnoptat la Hanul celor doi Robert au venit cu vești alarmante. Spuneau că turcii au reușit în cele din urmă să oblige Bizanțul să le predea partea sa din baza navală de la Vlora, adică jumătate. Ceea ce îi solicitaseră în zadar ani la rând lui Aranit Comnenul au reușit să înșface de la împărăția care îmbătrânea. Așa încât, dacă aceste vești nefaste se dovedeau adevărate, Aranit Comnenul avea să fie „asociat“, adică coproprietar cu tigrul împărătesc otoman. Și cum poți trăi în aceeași vizuină cu tigrul, asta se știe.

Vestea i-a neliniștit pe toți și cu precădere pe seniorul nostru. Se mai spunea că Aranit le trimisese mesaje tuturor stăpânilor albanezi și că la Vlora aproape că se declarase starea de război.

Zilele lui martie se scurgeau reci ca niște bucăți de gheață. O primăvară atât de geroasă nu mai fusese de mult. Zvonurile despre baza navală de la Oriccum s-au dovedit adevărate. Hotărârea de predare a zonei bizantine a bazei către Înalta Poartă a fost anunțată printr-un decret special publicat în capitalele celor două imperii, la Constantinopol și Brusa.

Evenimentul a produs pretutindeni o disperare adâncă. Se zvonea că la marile curți ale Europei nimeni nu putea să creadă că milenarul Bizanț ar fi putut să se umilească atât de mult. Unii găseau mișcarea justificată spunând că aceasta fusese singura soluție pentru a liniști pentru moment o vreme balaurul otoman. O vreme... Dar mai apoi?

De la Vlora au venit vești cum că acolo începuseră pregătirile pentru retragerea navelor de luptă bizantine. Pare-se că baza avea să fie abandonată repede. Garnizoana scandinavă se pregătea și ea să lase locul celei turce.

Bătrânul prinț al Vlorei își ținea oștirea în stare de alarmă. Se spunea că el însuși era grav bolnav, deși îi țineau boala ascunsă.

Ca și când toate aceste nenorociri n-ar fi fost de-ajuns, rapsozii de la Hanul celor doi Robert continuau să cânte despre sacrificiul cerut de construcția podului.

Pe șantier, lucrările continuau într-un ritm drăcesc. Din clipa în care auzisem ultima variantă a baladei, în care cel zidit blestema podul să tremure în vecii vecilor, trăiam cu impresia că podul chiar începuse să vibreze.

Câteva zile la rând, pe drumul din vest au trecut care încărcate cu butoaie cu bitum. Plutașul le trecea dincolo, înjurând și blestemând hamalii, bitumul și lumea întreagă.

Se spunea că bitumul era cerut cu insistență la baza de la Vlora. Așa se întâmpla mereu. După care se lăsa cu vărsare de sânge.

În vremea asta, în jurul nostru, mai exact în toată zona din jur care avea drept centru podul acesta blestemat, se înstăpânise o liniște suspectă. Acum nu doar rapsozii îi atrăgeau pe curioși la Hanul celor doi Robert. Nu, acum evenimentele erau întoarse pe toate fețele din zori și până-n seară și, ceea ce era mai ciudat, discuția despre jertfa umană era cât se poate de serioasă și de firească, ca și când s-ar fi vorbit despre vreme sau despre arături. Sacrificiul, care până mai ieri fusese subiect de balade, ieșise brusc din carapacea lui de gheață, se apropiase cu iuțeală, iar acum se învârtea printre noi, viu și firesc ca orice lucru din lumea aceasta.

Pe străzi, în case și prin cârciumile de la drumul mare se vorbea despre răsplata pe care constructorii podului aveau s-o dea familiei celui ce va învoi să se sacrifice la piciorul podului. N-am înțeles niciodată această transformare. Până mai ieri, oamenii fuseseră încrâncenați și amenințători, după care brusc se înmuiaseră. Se vorbea în tot locul despre suma pe care o va încasa familia celui sacrificat, iar unii chiar susțineau că, pe lângă banii pe care-i vor primi în mână, avea să li se ofere și un procent din încasările podului, așa cum vor primi toți cei care investiseră acolo. Alții dădeau amănunte și mai de necrezut. Se povestea că fusese stabilită în cele mai mici amănunte răsplata pe care o va lua fiecare membru al familiei, pornindu-se de la fel de fel de variante. Se prevăzuse fiecare situație posibilă, începând cu cazul în care cel sacrificat n-ar fi avut pe nimeni, cu alte cuvinte era singur pe lume (lucru greu de crezut), și până la extrema cealaltă, când ar fi avut familie numeroasă, cu nevastă, părinți și un cârd de copii. Fusese avut în vedere totul: dacă cel sacrificat era orfan, de pildă (în acest caz, din suma oferită avea să fie construită o bisericuță chiar la picioarele podului) sau om nevoiaș, având astfel prima și ultima ocazie să poată lăsa ceva urmașilor, la fel cum se lasă moștenire o pășune sau o moară, averea aceea fiind chiar moartea lui. Se spunea că lucrurile ar fi fost atât de amănunțit cântărite, încât fusese prevăzută chiar și sacrificarea unui bogătaș, adică moartea ca distracție, din plictiseală sau ca titlu de glorie. În acest caz, dacă cel zidit nu ar fi vrut să primească răsplata, cu banii aceia, în afară de bisericuță, avea să fie ridicată o statuie sau un monument în amintirea lui.

Se mai spunea că toate aceste variante fuseseră scrise pe hârtie și întărite cu ștampilă, așa încât cel ce va fi sacrificat să le poată citi cât mai curând.

Discuțiile despre care am pomenit îmi păreau un vis nebunesc. Erau câteva lucruri despre care nu auzisem niciodată, ca de exemplu moartea pe

semnătură, cu ștampilă și beneficiu în procente. Lucruri cu care nu eram obișnuiți. Îmi aminteam discuțiile constructorilor cu contele, cuvintele folcloristului și ale meșterului-șef, încercam să fac o legătură între ele, dar, cu cât mă chinuiam mai mult, cu atât mai mult o luam la vale. Treaba aceasta a sacrificiului pe bani mă zăpăcea.

Uneori îmi spuneam singur: poate că acestea sunt semnele noii societăți, despre care-mi vorbise meșterul-șef în discuția noastră de neuitat. Toată amestecătura lui de cuvinte era doldora de contracte, calcule, schimb de monede și procente, procente, procente din orice. Chiar și din moarte.

Mă apăsa cu o greutate fatală. Picioarele lui de piatră mă striveau. Unul dintre arce îmi presa pântecul, celălalt îmi apăsa pieptul, voiam să mă eliberez, să scap de amenințarea lui, dar era cu neputință. Singura mișcare pe care o puteam face era un tremur ușor, foarte ușor... Ah, dar ăsta e tremuratul acela permanent, despre care vorbește balada, mi-am zis. Din gâttej îmi pornea un strigăt. Strigătul încerca să iasă, să împingă arcul care mă sufoca. Asta a durat la nesfârșit. Apoi, cine știe cum, ceva s-a eliberat în trupul meu și m-am scuturat. Tot în momentul acela, cu ochii închiși de groază, am simțit cum ruinele podului se prăbușesc peste mine.

M-am trezit learcă de sudoare. În odaie era zăpușeală. M-am ridicat să deschid fereastra. Afară, vântul cald risipea o ploaie răzleață. Deși nu se vedea, bănuiam că cerul e mohorât. Câteva fulgere îndepărtate îi despicau întinderea catifelată.

O, Doamne, mi-am spus tare și m-am întins din nou pe pat, dar somnul nu mai voia să vină. Câteva gânduri șovăitoare, asemenea vremii de afară, acoperite de o poleială falsă, mi se încălceau în creier. Nu mai știu cât am rămas așa. Când am deschis ochii, afară se lumina de ziuă. La poartă bătea cineva. Sunetul mânerului de fier lovind lemnul avea ceva neliniștit. Cerul era plumburiu, dar nu așa mohorât cum mi-l închipuisem. Primăvara o să vină brusc, cu ranchiună, mi-am zis.

La poartă, cu chipuri posomorâte, erau doi săteni din vecinătate. Aveau ochii tulburi, roșii de nesomn.

— Ce e? i-am întrebat. Ce-i cu voi?

Ei și-au ridicat brațele și le-au apropiat de gât, ca și cum ar fi vrut să-și smulgă cuvintele de acolo.

— La pod, Gjon... sub primul arc al podului... l-au zidit pe Murrash Zenebisha.

— Nu.

N-am fost în stare să spun altceva și nici măcar să gândesc. Iar ei, care poate încetaseră încă înaintea mea să mai gândească, așteptau ceva de la mine. Mergând spre pod, puțin după aceea, am reușit să mă dezmeticesc. Mersul acela, eu la mijloc și cei doi în dreapta și în stânga mea, părea mai degrabă zborul a trei fantasme pe care vântul le ducea la voia întâmplării.

Îl cunoșteam pe Murrash Zenebisha. Era greu ca printre toți anonimii să găsești unul mai neînsemnat ca el. Chipul șters, statura mijlocie, întreaga lui viață, totul era la el banal până la plictiseală. Nu-mi puteam scoate din cap ideea că tocmai lui i se întâmplase un lucru atât de neobișnuit: să fie zidit în piciorul podului. Cu cât mă gândeam mai mult la el, cu atât mai neverosimilă mi se părea întâmplarea. Era mai mult decât să-l fi înnobilit ori să-i fi făcut statuie... Se mersese mult prea departe... Între noi și el s-a strecurat cimentul gletei.

La picioarele podului se zărea de departe un pâlc de oameni. La primul arc. Acolo trebuie că se întâmplase.

În vreme ce mă apropiam, încercam să-mi amintesc, nu știu nici eu de ce, chipul oarecare al lui Murrash Zenebisha. O, Doamne, imaginea aceea îmi dispărea încă de pe acum din fața ochilor. Înota pe suprafața străvezie a închipuirii mele, cu un zâmbet strâmb și străin.

Oamenii au făcut o mișcare tăcută, primindu-mă în mijlocul lor. Nu ne-am salutat. Stăteau cu toții în picioare, drepti ca niște lumânări și păreau neobișnuit de mici lângă el. O secțiune a arcului se ștepea grea și rece în spatele lor.

— Uite unde este, mi-a spus cineva aproape în șoaptă.

Era într-adevăr acolo, stropit cu var și alb ca o mască, doar fața, gâtul și o parte din piept. Cealaltă parte a corpului, mâinile și picioarele dispăruseră în zid.

Nu-mi puteam dezlipi privirea de la el. Peste tot se zăreau urme de ciment proaspăt. Ca să-l poată cuprinde, zidul fusese dublat. (Un trup zidit în piciorul podului șubrezește construcția, îmi spusese culegătorul de folclor.) Cu acest adaos groaznic, zidul părea borțos. Ba chiar mai mult decât atât: ai fi zis că-i gata-gata să nască.

Omul părea plantat în zid. Rădăcinile, trunchiul, cea mai mare parte a trupului erau înăuntru. Afară era foarte puțin.

Un zid care pretinde o jertfă umană, spusese folcloristul. Gânduri tulburi, păcătoase mă chinuiau. Zidul părea într-adevăr borțos... Doar că era un alt fel de lăuzie... Din pântecul lui n-avea să se nască un copil, ci dimpotrivă, în el intrase un om... Era mai mult decât neobișnuit. Pentru că neobișnuit ar fi fost dacă în locul copilului care iese la lumină, bărbatul aflat în beznă s-ar fi făcut mic, mic de tot, ar fi ajuns embrion și apoi ar fi dispărut complet... Dar nici asta nu s-ar fi putut întâmpla. Era culmea neobișnuitului, mai mult decât atât nu se putea.

Vocile din jurul meu păreau venite dintr-o altă lume.

— Când? Întreba cu un glas pierit unul abia venit.

— Puțin după miezul nopții.

— A suferit mult?

— Deloc.

Lângă mine am auzit un geamăt. Atunci am zărit-o pe nevasta mortului. Era umflată de plâns, iar în brațe ținea un copil nou-născut care țipa după țată. Fără a se sinchisi deloc de bărbatii din jur, femeia a scos sânul afară. Sânul era doldora de lapte și, din când în când, sfârcul îi scăpa copilului din gură. Lacrimile femeii cădeau peste sânul umflat și alb și se amestecau cu picăturile de lapte.

— A fost foarte liniștit, îi explica unul dintre cei prezenți secretarului contelui, trimis, după cum se pare, să afle mai multe. A întrebat încă o dată despre condițiile acordului și pe urmă...

Un muncitor, care stătea cu o găleată în mână aproape de locul

evenimentului, l-a stropit cu zeamă de var pe omul zidit. Varul s-a scurs din părul înghețat pe frunte, le-a dat o strălucire ciudată ochilor deschiși ai mortului, sclipire care a dispărut apoi la fel de brusc, i-a albit chipul, după care s-a scurs pe gât și s-a pierdut pe zid.

— De ce-l stropеști cu var? a întreat o voce temătoare, dar nu i-a răspuns nimeni.

Era evident că avea ordin să-l stropеască din când în când, pentru că, terminând varul din găleată, omul s-a dus și a umplut-o din nou dintr-un butoi aflat în apropiere.

După asta, gemetele femeii au devenit și mai aprige.

— N-a anunțat pe nimeni despre ce voia să facă? am întreat-o cu glas scăzut.

Ea a clătinat din cap.

— Pe nimeni, a zis.

Abia atunci i-am văzut pe ceilalți membri ai familiei, care stăteau în picioare în jurul ei. Erau părinții și cei doi frați, împreună cu nevestele lor. Aveau o paloare adâncă pe chip, ca și când ar fi fost și ei văruiți.

— Pe nimeni, a repetat femeia, dar n-am mai putut s-o privesc în ochi, într-atât de mult i se umflaseră de plâns.

Secretarul contelui a întreat-o și el ceva, iar ea i-a dat un răspuns scurt. Apoi s-a întors spre mine și mi-a spus câteva cuvinte, dar ochii mei nu se mai dezlipeau de la cel zidit, din locul în care gâtul se unește cu pieptul, acolo unde...

Chiar în clipa aceea, omul cu găleata cu var l-a stropit iarăși pe mort, varul i-a curs din nou pe frunte, i-a trezit și i-a stins rapid ochii, apoi, așa alb, indiferent și rece cum era, i s-a scurs pe gât, grăbindu-se să acopere chiar locul spre care eu priveam de o bucată de vreme.

Copilul scăpase din nou din gură sfârcul sânelui și începuse să țipe. Am întreat-o pe femeie dacă avuseseră nevoie de bani.

— Nu, mi-a răspuns ea. În ultima vreme a câștigat destul de bine.

În ultima vreme, mi-am spus. Ca mulți dintre localnici, lucrase la pod cu ziua și trebuie că primea un salariu obișnuit, la fel de banal ca însăși viața lui.

Sosise un alt slujitor al contelui și întrea aceleași lucruri.

— Când?

— Puțin după miezul nopții.

Părea că prezența noastră acolo, venirea unora și a altora, ca și întrebările, mereu aceleași, aveau să se repete până la sfârșitul lumii.

Din când în când auzeam văitatul surorii mortului: „Frate, frățioare“. Maică-sa suspina și mai încet. A rostit numai o dată: „Te-au ucis, fiule“, după care a adăugat încet de tot: „ca și când mi-ai fi fost de prisos“.

Niciodată n-aș fi îndrăznit să întrerup jelania unei mame, dar de data aceasta cuvintele „te-au ucis, fiule“ nu-mi dădeau pace.

— Se poate să-l fi ucis careva? am întreat-o încet. De ce?

Ea și-a șters lacrimile de la ochi.

— De ce? De unde să știe biata de mine de ce? Degeaba, desigur. Pentru că făcea și el umbră pământului.

— În ultimul timp era mereu supărat, s-a băgat în vorbă și nevasta, dându-se aproape. Parcă avea ceva pe suflet.

— Și aseară?

— Mai ales aseară.

Am ținut din nou cu privirea gâtul celui zidit, mai precis locul unde începe adâncitura pieptului, ca și când de acolo avea să mi se dezvăluie ceva, un semn, un... nu știu ce să spun. Dar muncitorul, cu mișcarea aceea devenită deja banală, a aruncat încă o dată var pe omul zidit. Varul i-a acoperit din nou obrazul și i s-a scurs pe gât.

— Mai ales aseară, a repetat femeia. Pe la miezul nopții l-am simțit cum se ridică din pat. Iar dimineață am văzut că lipsește.

Din sfârscul care-i scăpase din nou copilului laptele picura pe pământ, dar femeii nici că-i păsa.

— Aveați nevoie de bani? am întrebat-o.

— Cum să spun, a oftat femeia. Ca toată lumea.

Oamenii din familia mortului continuau să stea îngrămădiți în picioare, fără un cuvânt. Se auzea gâlgâitul găleții, pe care muncitorul o umplea din butoi. Eram de-a dreptul năuc. Nu m-aș fi mirat dacă omul cu găleata ne-ar fi stropit acum cu var și pe noi.

În ziua aceea și în cea următoare n-am fost în apele mele. Ochii lui deschiși, înghețați sub pojghița de var, mă urmăreau de pe orice perete pe unde treceam. Zidurile mă obsedau și făceam tot ce era omeneste posibil să nu le privesc, însă îmi era cu neputință. Doar atunci am înțeles ce loc imens și dominator ocupă ele în viața noastră. De ele, la fel ca de propria conștiință, nu puteai scăpa. Ieșeam afară din mănăstire, dar și acolo, mai aproape sau mai departe, existau ziduri.

Simțeam că-mi plesnește capul de atâtea gânduri. Dacă se dusesese singur să se sacrifice, cum spuneau acum cu toții, care să fi fost motivul acestui gest? Dorința de a le asigura nevastei și familiei o viață lipsită de griji, cu ajutorul sumei mari de bani pe care o dădeau cei de la drumuri celui sacrificat? Aș fi crezut asta în cazul oricui, dar nu în privința modestului Murrash Zenebisha. Alteori îmi închipuiam că se dusesese la moarte pentru a pune capăt certurilor din familie (nici nu știți ce chin este să trăiești între cumnate), dar nici varianta aceasta nu era mai credibilă. Despre familia lui nu se auzise niciodată așa ceva. Uneori mă întrebam singur: Oare de unde-i venise dorința de a se sacrifica, i-o fi mărturisit soției ce avea de gând să facă? Iar ea i-o fi acceptat dorința? Nu puteam să cred așa ceva. Erau momente în care-mi închipuiam că o fi vrut să scape de o soție pe care n-o iubea. Pleca, uneori, noaptea, povestise ea, nu se știe încotro. Îl bănuise chiar că ar avea pe alta.

Îmi dădeam seama că modul acesta de a construi ipoteze peste ipoteze, ce-mi era atât de nesuferit, dovedea influența pe care o avusese asupra mea culegătorul de folclor. Încercam să scap de ea, ca și în cazul zidurilor, dar nu puteam.

Pleca, din când în când, noaptea... Oare nevestă-sa spunea adevărul? Dar ceilalți? Poate că aș fi crezut și eu ceea ce vorbeau toți, dar imaginea gâtului celui zidit, a locului unde se ștepea scobitura pieptului răsturna totul cu susul în jos. Cercetasem cu atenție, de trei ori, partea aceea a trupului fără viață și de fiecare dată mi se păruse că sub stratul de var începuse să apară o pată roșie. Dar la fel de repede muncitorul cu găleata îl stropea pe mort cu var, înainte de a mă convinge că ceea ce vedeam este aievea sau nu.

Destul, mi-am zis. Toate comentariile acelea erau baliverne și minciuni. Aici e vorba despre o crimă și nimic altceva. Murrash Zenebisha a fost ucis. Maică-sa fusese prima care afirmase: l-au ucis... pentru că făcea și el umbră pământului... Îl uciseseră, așadar, cu sânge rece, puțin după miezul nopții, și pe urmă îl zidiseră. În locul dintre gât și adâncitura pieptului se afla rana sau una dintre răni, iar muncitorul cu găleata de var îl stropea din când în când pentru a-i acoperi petele de sânge. Îl uciseseră constructorii.

Dar cum de s-a aflat Murrash Zenebisha noaptea, la pod? Mi-am pus această întrebare cu voce tare, pentru că voiam să am satisfacția de a-i da un răspuns clar. Pleca în câte o noapte... Atunci să ucidem chiar noi?... Erau

cuvintele care le scăpaseră drumarilor la întâlnirea cu contele. Din ziua aceea, soarta lui Murrash Zenebisha fusese pecetluită. Iar seniorul nostru, dându-se deoparte, nu făcuse altceva decât să se spele pe mâini ca Pilat din Pont. Drumarii înțeleseseră că cei de la ape puseseră un om să dărâme podul, noaptea. Omul acesta nu era altul decât neînsemnatul Murrash Zenebisha. El încercase în trei rânduri... A patra oară l-au prins și l-au ucis... În ultimul timp fusese tare supărat. Avea ceva pe inimă... Și aseară? Mai ales aseară... Rapsozii îi cântau moartea peste tot. Nu-i mai rămânea decât o singură posibilitate: să renunțe la treaba asta. Dar, precum se vede, „Bărți și plute“ nu acceptaseră ca înțelegerea să fie încălcată. După ce l-au împins în capcană, acum nu mai voiau să-i dea drumul. Astfel încât lui nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să fugă sau să-și continue drumul fatal. Alesese, după cum se vede, a doua variantă... Avea ceva pe suflet. Și aseară? Mai ales aseară. S-ar putea ca aceasta să fi fost ultima lui tentativă de a-și îndeplini obligația. Plecase, ca de obicei, pe la miezul nopții. Intrase în apă cu mult înainte de pod și se apropiase de acesta înot, încercând să nu facă zgomot. Noaptea fusese întunecoasă. Ce se petrecuse mai apoi la pod nimeni n-avea să afle vreodată. Îl prinseseră chiar acolo, scoțând bolovanii din zid, sau mai târziu, pe când încerca să scape, asta nu se mai știe. După cum nu se știe nici cum fusese ucis. S-ar putea să-l fi ucis pe loc sau să-l fi luat la întrebări, să-l fi amenințat, ori, dimpotrivă, să-l fi luat cu binișorul, prietenește, momindu-l cu răsplată consistentă pe care ar fi putut s-o ia nevastă-sa. Era posibil totuși să nu fie nici una dintre aceste două variante, nici cea cu amenințările, și nici cea cu vorba bună, ci să-l fi ucis în liniște, acolo sub arcele podului, fără să audă nimeni nimic. Pentru că acesta era finalul unei crime care plutea de mult prin aer. Picăturile ei de sânge ne-au împrăștiat pe toți, iar strigătele ei de groază au amuțit cu mult timp înainte.

Vechea confruntare dintre cei cu apele și drumari se sfârșise cu victoria celor din urmă. Nu încercați să ne faceți rău, pentru că veți muri. Acesta era mesajul pe care podul îl trimitea părții adverse.

Eram sigur că așa stau lucrurile. Totuși, mintea nu mi se supunea pe de-a-ntregul și continua să macine în liniște un șir nesfârșit de raționamente.

Iar dacă era așa, apărea întrebarea dacă soția lui Murrash Zenebisha știa despre contractul referitor la sabotarea podului. Și, în caz că știa, care fusese părerea ei? Înainte de asta se punea din nou întrebarea de la început: ce-l împinsese pe Murrash Zenebisha să intre în jocul acesta primejdios? Dorința de câștig? Câștiga destul de bine și așa. În plus, frații lui erau zidari, ca și el.

Aveam capul răvășit de atâtea gânduri. Simțeam că intrasem într-un labirint de argumente și contraargumente de unde nu mai puteam ieși. Reveneam înapoi de unde plecasem, întorcând totul cu susul în jos. Oare în toată treaba asta femeia îl încurajase sau, dimpotrivă, îl împiedicase? Puteau fi valabile ambele variante. Se putea ca ea să-și fi dorit o viață mai îmbelșugată, haine mai scumpe decât ale cumnatelor, bijuterii. Dar exista și posibilitatea cealaltă, să-i fi spus soțului: ce ne trebuie bani murdari? Noi, slavă Domnului,

n-o ducem rău. Că pleca uneori noaptea... Avusese în câteva rânduri bănuieli. Dar dacă avea nevoie de banii ăia pentru o altă femeie? Pleca noaptea. Nu putea avea decât două motive pentru asta: primul, distrugerea podului, al doilea, o altă femeie. Poate chiar și unul, și altul. Era mai credibil ca o altă femeie să-l împingă să-și riște viața. Nevastă-sa devenise bănuitoare. Poate chiar îl urmărise. El ar fi putut să-și motiveze ieșirile nocturne cu sabotarea podului (dacă o făcuse părtaşă la secretul lui) și totuși femeia să-nceapă să nu-l mai creadă. Așa că într-una dintre nopți l-a urmărit și, aflând că în afară de pod el mai avea și un alt secret, în culmea furiei (sau cu sânge rece, de unde să știi?) s-a dus să-l trădeze.

Orice s-ar fi întâmplat, faptul în sine rămăsese același: constructorii podului îl uciseseră cu sânge rece pe Murrash Zenebisha și apoi îl zidiseră în piciorul podului. Crima a avut un singur scop: de a îngrozi lumea.

Plănuiseră totul dinainte. Făcuseră cu siguranță planuri amănunțite despre cum ar fi putut să justifice crima. Încă de la început de tot, când nu exista nici podul, nici proiectul lui, făcuseră primul pas trimițând un om care se prefăcuse că-i lovit de epilepsie chiar pe malul râului. Nu existau nici podul și nici proiectul lui, ci doar boala. Ea făcuse prima fisură. Era firesc ca în urma ei să ajungă însăși moartea.

În confruntarea lor nebună, cele două tabere se folosiseră de vechile legende. Primii, oamenii apei, pregătiseră terenul pentru distrugerea podului cu ajutorul legendei, ceilalți, drumarii, tot cu ajutorul legendei aduseseră moartea.

În creierul meu ostenit existau acum împreună o mare nebuloasă, dar și o claritate de cristal. Îmi spuneam că, asemenea tuturor lucrurilor din lumea aceasta, și povestea crimei de la piciorul podului este mai simplă și, în același timp, mai complicată decât pare... Veniseră de departe, unii de pe ape, ceilalți din stepă pentru a pune în operă chiar sub ochii noștri ceva ce, după cum spunea culegătorul lor de folclor, nu se știe încă ce este de fapt: un pod sau o crimă. Pentru că nu știe încă nimeni care dintre cele două va rezista mai mult pe pământ și pe care o vor năruși anii. Abia apoi se va vedea care a fost construcția cea adevărată și care doar o rețea de schele care a ajutat la ridicarea celeilalte, ori a fost pretextul care s-o justifice.

La prima vedere s-ar fi părut că toate acestea au fost bine puse la punct de nou-veniți, dar poate că și asta e doar o viziune superficială asupra lucrurilor. Poate că și ei credeau că înalță un pod, iar în realitate se supuneau ca hipnotizați unei alte porunci, fără să aibă habar de unde vine. Și noi toți, la fel de șovăielnici ca și ei, priveam la toate acestea fără să fim în stare să deslușim ceea ce avem în fața ochilor: arce de piatră, var sau sânge.

Iartă-mă, Maică Preacurată, pentru aceste păcate ale mele, mă rugam în sinea mea. Reușisem să-mi liniștesc sufletul, dar creierul îmi era la fel de nesupus. Se întorcea năvalnic la legendă. Folosiseră balada ca pe o armă veche, găsită întâmplător, pentru a se duela fără milă unii cu ceilalți. Și totuși, era prea devreme să spui că balada îi slujea necondiționat. Poate că ea îi

atrăsese în cursă, le întunecase mințile și-i împinsese apoi într-un joc sângeros.

În toate zilele acelea nu s-a vorbit decât despre zidirea lui Murrash Zenebisha. Erau scoase la iveală cele mai incredibile lucruri, ca de pildă cuvintele pe care victima le pronunțase în momentul sacrificării sale, ca și rugămințile de a-i fi lăsați ochii afară pentru a-și putea vedea copilașul. Unii înlocuiau copilul cu podul însuși, în vreme ce alții legau ultima lui dorință nu de familie, ci de datorie, de zeități, chiar și de principat.

În fața arcului de pod în care fusese zidit Murrash Zenebisha se afla în permanență un grup de oameni. Gărzile puse de conte îl păzeau zi și noapte, în vreme ce anchetatorii trimiși să cerceteze cazul, după ce se agitaseră în sus și-n jos, se fixaseră acum și ei în fața mortului. Chipul lui, masca aceea văruiată rămăsese neschimbată în ultimele zile. Acum, că varul se uscaseră și nu mai fusese reînnoit, albeața de pe fața lui era aceeași ca în prima zi. Se spunea că, dacă l-ai fi privit în lumina lunii, ai fi rămas fără grai.

Familia lui, părinții bătrâni, frații cu nevestele lor și văduva cea tânără cu copilul în brațe, căruia îi scăpa mai mereu sfârscul sânelui din gură, veneau zilnic și rămâneau stană de piatră ore întregi, nedezipindu-și privirea de pe chipul mortului. Ochii lui deschiși, acoperiți cu pojghița de var, adunau în ei toată mușenia, tot secretul și toată acea „cale fără întoarcere“ pe care numai moartea o poate oferi. În prima săptămână, părinții lui au îmbătrânit ca într-o sută de ani. Frații, nevestele lor, ba chiar și copiii păreau și ei brusc îmbătrâniți, cu zeci de riduri pe chip. În vreme ce el, sprijinit pe arc de piatră al podului, complet indiferent, privea la toate acestea de dincolo de masca de var, ce-l făcea mai străin decât un spirit.

Când oamenii se răreau sau plecau cu toții, de locul sacrificiului se apropia Gjelosh nebunul. Părea complet năuc de ceea ce vede, iar neînțelegerea celor întâmplare îl chinuia amarnic. Se apropia cu pași furișăți de mort, îl privea dintr-o parte și din alta, îi șoptea înfundat „Murrash, Murrash“, cu speranța că celălalt l-ar fi putut auzi. După ce repeta de multe ori tot acest ritual, se îndepărta mahnit.

După șapte zile, atunci când se crede că mortul face prima încercare disperată de a se desprinde din lanțurile lumii de dincolo, a apărut lângă pod și bătrâna Ajkuna. A rămas ore întregi dinaintea primului arc, fără să spună nimic. Era ceva la care nici chiar experiența bătrânilor nu avea un răspuns. Au trecut zile, apoi săptămâni întregi, se apropiau cele patruzeci de zile, moment în care se crede că mortului îi crapă ochii, și au înțeles cu toții ce treabă cumplită este nu numai pentru familie, ci pentru întreaga provincie, ca mortul să rămână neîngropat. Era ceva ce depășea tot ceea ce știam noi despre viață și moarte. Mortul atârna ca un pod între cele două, fără a se duce nici încolo, nici înapoi. Dispăruse în neființă, dar își lăsase trupul sus, ca pe o haină uitată.

Pentru a-l vedea pe mortul neputrezit veneau oameni de la mare

depărtare, curioși din cele mai pierdute sate, călători ce trăgeau la hanurile de la drumul mare, dar și bogătași străini ce călătoreau de plăcere, împreună cu domnițele lor, pentru a cunoaște lumea. (În ultima vreme, după ce drumurile fuseseră reparate, aceste călătorii erau la modă.)

Se opreau uluiți în fața arcului de pod, gălăgioși și palizi la față, comentând în limbile lor, dând din mâini, iar din gesturile acelea nu era clar dacă binecuvântau sau blestemau momentul în care ajunseseră acolo. Singur cu vociferările lor, rece, gol, disprețuitor, complet alb, Murrash Zenebisha părea regina balului.

Erau primele zile din aprilie. Vremea era frumoasă și munca la pod se desfășura cu frenezie, ca niciodată până atunci. Ca și când mortul le-ar fi dat puteri. Fusesse terminat arcul al doilea și se făceau pregătiri pentru al treilea. Noroiul lipicios de anul trecut, ce mănjise totul în jur, dispăruse. Din bolovanii ciopliți se răspândea acum un praf fin de o albeață nobilă. El acoperise malurile râului și uneori, noaptea, pe lună plină, sclipea și fremăta de departe.

Într-una dintre nopțile acelea de aprilie m-am întâlnit pe mal, întâmplător, cu meșterul-șef. Nu-l mai văzusem de mult. Mi s-a părut că-mi caută privirea. Am schimbat câteva cuvinte oarecare, politețuri care plutesc prin aer precum niște fulgi lipsiți de greutate și de logică. În vreme ce discutam așa, am simțit deodată impulsul nebunesc să-l prind de gulerul veșmântului, să-l târăsc la picioarele podului și să-i urlu în față: societatea aceea nouă, despre care mi-ai vorbit într-o zi, cea a băncilor și procentelor, societatea care va împinge omenirea cu o mie de ani înainte, are mâinile mânjite de sânge.

I-am spus toate acestea în gând, ba chiar i-am așteptat și răspunsul: „Ca toate societățile, călugăre“. Iar el, ca și când ar fi simțit revolta mea interioară, a ridicat capul și m-a privit în ochi. Erau aceiași ochi pe care-i cunoșteam deja: cu câteva luciri de luminițe palide, dar ieșiți din orbite, gata să plesnească, de parcă nu mortul ar fi împlinit patruzeci de zile, ci el...

Primăvara era mai limpede ca niciodată. Topirea zăpezii umpluse Ujana cea Rea cu apă. Deși crescută și întinerită, ea nu s-a mai răsculat împotriva podului. Părea să nu-i mai pese de el. Clocotea și vuia în jurul picioarelor de piatră, dar, curgând mai departe, se potolea din nou, ca și când prezența mortului ar fi îmbunătățit-o. Doar în spuma rece a valurilor mai păstra o sclipire rea, batjocoritoare.

Toată primăvara și la începutul verii munca a continuat fără întrerupere. Arcul al treilea era aproape terminat și se începuse lucrul la firida de pe latura dreaptă.

Pe toată lungimea lui, podul răsună de lovituri de ciocan, scrâșnet de dălți și scârțâit de roți. În vuietul neîntrerupt al șantierului și clocotul râului, alb ca și până atunci, străin sub pojghița de var, Murrash Zenebisha era mereu acolo. Oare obrajii îi putrezeau sub masca de var sau îi împietrisesă, așa cum împietrește cimentul, cine putea să știe?

Oamenii lui veneau acolo ca de obicei, dar timpul cât stăteau era din ce în ce mai scurt. La câteva zile după eveniment, complet năuci de ceea ce se întâmplase, își amintiseră că au uitat să-l și jelească, după cum cerea obiceiul. Au vrut s-o facă mai târziu, dar nu s-a mai putut. Plânsul li se înțepenea în gâtlee, iar cuvintele care trebuiau să însoțească bocetul nu voiau să se lege. Atunci au încercat cu bocitoare, dar și acestea, deși aveau experiența bocitului în orice împrejurări nu puteau s-o facă. Nu vrea să fie plâns, au spus părinții lui.

Trecuse deja destulă vreme de la moartea lui și uneori cei din familie ar fi jurat că sunt norocoși să-l aibă așa în fața ochilor, deși aveau și zile în care totul li se părea un blestem. Și-n afară de asta, acum nu mai veneau împreună. Nevasta cu copilul în brațe venea singură și, de cum îi vedea pe ceilalți apropiindu-se, pleca. Se spunea că între ei începuseră certurile legate de împărțirea banilor.

Și anchetatorii își răriseră vizitele. După cum se părea, contele avea acum alte probleme și poruncise ca ancheta să se închidă. Dar asta nu făcea ca faima lui Murrash Zenebisha să pălească în vreun fel. Se zvonea că în orașele mari discuțiile despre el erau la ordinea zilei, iar domnițele de familie bună din Durrës se interesau zilnic de el, la fel ca despre toate celelalte curiozități de sezon.

Erau mulți dintre aceia care veneau de departe numai și numai pentru a-l vedea. Uneori soseau însoțiți de neveste și erau cazuri când veneau și a doua oară. Acesta a fost, fără îndoială, motivul pentru care Hanul celor doi Robert își dublase încasările în ultima vreme.

Vremea s-a stricat. Contele, împreună cu familia lui, s-a întors de la conacul pe care-l avea la munte, unde se dusesese să-și petreacă vara. Pe șantier se lucra la firida de pe partea stângă.

Într-una din zilele de la începutul lui septembrie, fata contelui a venit să vadă mortul zidit între pietrele construcției. N-o mai văzusem de mult. Crescuse și se împlinise ca orice fată de vârsta ei. Mi-am închipuit că n-o să suporte scena de la piciorul podului, dar m-am înșelat. În vreme ce pleca tristă și gânditoare, oamenii au întors capul s-o vadă. Știau că din pricina acestei fete zvelte puternicul pașalâc turc care, spre ghinionul nostru, ne devenise vecin în ultima vreme era în relații încordate cu seniorul nostru.

Poate pentru că se împlinise în vremuri atât de tulburi cum au fost ultimii ani, despre ea nu începuseră încă să se brodeze istorioare cum sunt acelea în care un cavaler vine de departe s-o întâlnească în taină, călărind peste șapte munți și șapte văi, cum se bârfește adesea despre amorurile tinerelor contese și despre toate fiicele puternicilor seniori. În locul acestor istorioare siropoase ea primise o poreclă cumplită ce se răspândise, cine știe cum, peste tot. I se spunea „mireasa turcului“. Mi-am stors creierii de mai multe ori să înțeleg de unde pornise o asemenea idee nebunească. Era ceva illogic, ceva ce nu se mai întâmplase, o răstălmăcire idioată, și totuși porecla prinsese. Nu-ți puteai închipui că intenția fusese cinstită, dar nici răutăcioasă cu totul, ceea ce o făcea să fie ceva adevărat și neadevărat în același timp. Fata nu plecase mireasă la turci și totuși porecla îi rămăsese, ca și când n-ar fi contat dacă nunta se făcuse sau nu, importantă fiind cererea în căsătorie, și nu căsătoria însăși. Deci i se spunea în continuare „mireasa turcului“ doar pentru că fusese cerută de turc, care o pețise de departe și-i fluturase feregeaua neagră cu care ei acoperă chipul femeilor lor.

Când mă gândeam la această poreclă îmi îngheța sângele în vine. De ce era încă pe buzele tuturor, de ce nu dispăruse într-o clipită, imediat ce cererea turcilor fusese respinsă? De unde această îndărătnicie de a o ține totuși în viață? Îmi spuneam uneori: e o poreclă întâmplătoare, mai curând hazlie decât dușmănoasă, nu face să-mi stric liniștea pentru ea, dar nu trecea multă vreme și îndoielile mă cuprindeau din nou. Nu cumva toată treaba asta trecea dincolo de destinul tinerei contese? Nu cumva oamenii prevesteau tulbure, foarte tulbure ceva de rău augur pentru destinul tuturor fetelor din Arber? Altfel nu se explica supraviețuirea și cu atât mai puțin răspândirea acestei porecle cumplite.

Îmi repetam toate acestea, întrebându-mă dacă ea bănuia măcar ceea ce gândeam eu, în vreme ce se îndepărta sprintenă, aproape ca o nălucă, împreună cu doica ei.

Se vedea peste tot o mare agitație: pe șantier, în goana mesagerilor, ba chiar și-n plecarea cocorilor, care, după ce loveau pentru ultima oară oară cu ciocul schela podului, porneau în călătoria lor îndepărtată, neîntreruptă nici de râuri și nici de poduri.

Chiar și veștile care veneau de la baza navală de la Oriccum tot așa erau: emise la repezeală și contradictorii. Se spunea că bătrânul Comnen murise, dar că-i țineau moartea secretă din rațiuni de stat. Dar mai erau și alte zvonuri. Unii șușoteau că marele sultan otoman se retrăsese undeva, în fundul Asiei, ca să cugete în deplină singurătate la destinele lumii. Poate că acesta era motivul pentru care turcii păreau amorțiți.

Dispăruseră complet. Doar într-una din zile, la sfârșit de săptămână, a fost văzut din nou un derviş ce mergea prin mijlocul câmpului pustiu, singur-singurel. Era desculț și plin de praf, ca toți dervişii rătăcitori, și poate că de aceea părea că în locul părului are niște zdrențe cenușii, iar în locul straielor, păr. Se oprise la primul arc al podului, căzuse în genunchi în fața celui zidit acolo și cu o voce gravă, plină de tristețe, intonasă o rugăciune islamică. Apoi o luase din nou la picior, cine știe încotro, prin mijlocul câmpului pustiu.

Cu câteva zile înainte de terminarea lucrărilor la pod, unul dintre cele două ajutoare ale meșterului-șef, acela mai voinic, s-a îmbolnăvit de o boală rară și înfiorătoare: i-a căzut tot părul de pe corp. Deși l-au închis într-o baracă și au încercat să-i țină boala secretă, a fost imposibil să nu se afle. Peste tot oamenii comentau, unii cu părere de rău, alții cu teamă, iar majoritatea în batjocură. Lupul năpârlește vara, spuneau, la fel ca și ăsta. Nebunul Gjelosh se învărtea toată ziua în jurul barăcii în care-l țineau închis pe bolnav, trăgea cu ochiul prin crăpături, apoi se muta ceva mai încolo și dădea din cap în semn că înțelege. Bătrâna Ajkuna a decretat că acesta este doar începutul pedepsei trimise din ceruri. Tuturor celor care iau parte la lucrarea asta diavolească le va cădea părul, a spus ea, apoi nasul și urechile, iar la urmă carnea se va desprinde și le va cădea bucăți-bucăți la pământ.

Între timp, constructorii lucrau ca posedați, urcau și coborau zi și noapte pe împletitura de schele, forfoteau peste tot ca niște goange, cu găleți, dălți și plăci de piatră în mâini. Fățuiau, după cum se vede, suprafețele laterale, pentru că, spre deosebire de piatra folosită pentru picioare și arcuri, aceasta de acum era un calcar moale, ușor de cioplit, pentru care i se mai spunea și piatra-femeie. Se mai sușotea că acolo unde se mai folosisese, la alte construcții, din calcar ieșea un lichid alb, ca laptele de mamă.

În dimineața primei duminici din brumărel, podul peste Ujana cea Rea, care ne adusese în ultimii doi ani mai multe necazuri decât toți bolovanii și trunchiurile de copac aduse de râu, a fost gata.

Știam cu toții că este pe terminate și totuși imaginea lui în dimineața aceea era surprinzătoare. Și asta pentru că, doar cu o zi în urmă, era pe jumătate acoperit de țesătura de schele și doar spre seară acestea au fost îndepărtate, la fel cum se smulg pănușile de pe știuletele de porumb. Pesemne că așa se plănuise ca în zorii zilei să apară ca ieșit din neant.

Toată noaptea bocăniseră ciocanele, care desprindeau stâlpii de lemn ce cădeau apoi cu zgomot la picioarele podului. În somn, oamenii credeau că afară tună și se învârtteau icnind în așternut, bodogăneau și înjurau pe înfundate. Mulți dintre ei credeau că muncitorii, forțați de un ordin venit cine știe de unde, doborau construcția pe care tot ei o ridicaseră.

Iar dimineață pe bună dreptate nu le-a venit să-și creadă ochilor. În lumina rece a zorilor, între valurile tulburi și cerul mohorât, brusc și cețos ca un strigăt mut, podul se arcuia temerar de pe mal drept peste puhoiul de ape, rămânea suspendat peste ele ca și când ar fi vrut să-și ia zborul în depărtare, dar, de cum depășea firul șuvoiului, avântul i se domolea și se întorcea din nou spre pământ la fel cum ți se curmă zborul în vis, iar el își arcuia din nou spinarea, până ce atingea cu fruntea celălalt mal, unde încremenea. Era frumos ca o nălucire. Plăcile de piatră păreau că atrag și eliberează lumină, aidoma unui trup viu. Azvârlit așa, între dușmănia apelor și pământ, el părea că încearcă încă de pe acum să cadă la pace cu cele din jurul său. Iată, picăturile de apă nu-l mai împrășcau cu dușmănie, iar tufișurile de rodii sălbatice îl priveau cu bunăvoință, la fel ca și cei doi norișori apăruiți la orizont.

Toate acestea încercau să-l accepte printre ele. Chiar și forma lui le era străină: trei arcuri și crucea, care marca locul sacrificiului.

Uimiți, oamenii ședeau pe cele două maluri ale râului și priveau cu gura căscată, ca și când ar fi fost martorii unei frumuseți apărute din păcat. Și totuși, nimeni nu cuteza să-l blesteme. Nici măcar bătrâna Ajkuna, care ajunsese acolo pe la prânz. M-a prins piatra, cum se pare, spusese în timp ce pleca. Fermecați de frumusețea podului, oamenii nici n-au mai băgat de seamă convoiul de constructori care se pregăteau să părăsească șantierul. Era greu de crezut că grupul acela de oameni și de căruțe, calabalâcul acela pestriț, mulțimea de venetici care umpluseră locul și scosese din minți pe toată lumea, de bălbâiți, cocoșați, șchiopi și bețivi, de răi și de criminali putuseră zămisli minunăția aceea de piatră.

Trași mai deoparte, ca și când ar fi simțit că de-acum erau niște străini pentru pod, constructorii își adunau sculele și resturile de materiale, gălețile, butoaiile cu var și ciment, dălțile și baroasele, armele crimei. Le aruncau claie peste grămadă în căruțe sau pe spinarea catârilor și, în vreme ce-i priveam

cum dau târcoale pentru ultima oară podului, simțeam o mare nerăbdare să-i văd plecați cât mai repede, să-și ia rămas-bun de la el și să nu mai aud de ei niciodată.

Ultimii constructori au plecat trei zile mai târziu. Au încărcat într-un car lung uneltele mai mari, butoaiele grele de var și ciment, fel de fel de scule și de instrumente care scârțâiau la orice mișcare. Într-o căruță cu coviltir l-au urcat pe ajutorul bolnav al meșterului-șef, ascunzându-l de curioși, pentru că se spunea că privesc nu e pentru cei slabi de înger.

Locul de pe mal unde se aflase șantierul părea acum un câmp de luptă devastat. Barăcile dărâmate pe jumătate, din care se luase tot ce se putea lua, bucățile de lemn aruncate peste tot, grămezile de ciment uscat și de pietre sparte, sculele stricate, azvârlite la-ntâmplare, gropile de var pline pe jumătate cu apă, ei bine toate acestea îți răneau privirea. Părea că malul drept al râului fusese slujit pe vecie.

Înainte de a se urca în careta lui, meșterul-șef, care văzuse că le urmăresc plecarea, s-a desprins de grupul său și s-a apropiat pentru a-mi cere, chipurile, scuze. Dar nu mi-a spus nimic, a scos din haină o bucată de carton și, mângâind pe ea câteva cifre cu un creion de plumb, a început să-mi expună, habar n-am de ce, calculele ingineresti care susțineau podul. Am holbat ochii, pentru că nu aveam nici o idee despre toate acestea, în vreme ce el, cu o exprimare groaznică, părea convins că mă poate face să înțeleg ce sunt podul și contrapodul.

După prânz s-a urnit și ultima căruță, iar în jur s-a lăsat o liniște înfricoșătoare. Rămăsesem în mână cu cartonul arhitectului, plin de linii și de cifre, care mai mult ca sigur că arătau într-adevăr forțele care țineau construcția în picioare și pe cele care căutau s-o destabilizeze. Soarele era la asfințit și se reflecta pieziș pe arcele podului, râul îl oglindea frânt și, în acel moment, el semăna într-adevăr cu un vis ciudat pe care apa și cele două maluri ale ei îl născuseră fără să vrea. Așa străin, abandonat în mijlocul peisajului, strângând între pietrele lui unica sa pradă, pe Murrash Zenebisha, omul care murise pentru a aduce pace între pământ și apă, podul părea acum foarte singur și trist.

Oare ce se întâmplă? Ei au plecat și în jur s-a lăsat o liniște greu de îndurat. O liniște rea. De parcă locul ar fi fost lovit de ciumă.

Pe pod nu trecea nimeni. Nici chiar nebunul Gjelosh. Vânturile reci îl bântuiau, șuierau pe sub arcade, apoi se domoleau și ele, iar el rămânea suspendat în aer, străin și fără rost. Oamenii, care ar fi trebuit să-l străbată, mergeau, pe alături, înainte, departe, căutau vadul, strigau cu voce hârâită după plutaș, ar fi fost gata să treacă râul înot, să rămână agățați în fiare, să se înece, doar pe pod să nu pășească. Nimeni nu voia să treacă peste un mort.

Așa a trecut prima săptămână și a început cea de-a doua. Mormanul acela de pietroaie părea adormit. Arcele goale păreau niște guri deschise. Spinarea cocoșată, deasupra lor, aștepta să fie călcată de picior omenesc, n-avea importanță de cine, de vagabonzi, femei, hoarde barbare, nuntași, oștiri împărătești care mășăluiesc două, patru, douăzeci și patru de ore la rând.

Dar uite că pe pod nu trecea nimeni. Uneori îți venea să și urli: pentru ce a curs atâta sudoare, atâta chin, și chiar... sânge, ca să nu folosească la nimic?

În săptămâna a doua a plouat. Zile în șir el a suportat trist descătușarea norilor.

Apoi ploaia s-a oprit și s-a făcut din nou frig. Săptămâna a treia. Un vânt șuierător biciuia pământul pustiit. Era după-amiaza de marți, spre seară, când a fost văzut un lup care a trecut ușor-ușor peste pod, ca în poveste. Oamenilor nu le-a venit să creadă (erau unii care ar fi jurat că nici vorbă de lup, ci fusese un mesager, fluturând steagul clanului Skuraj, pe care era brodat un lup), în vreme ce jivina fugise în treaba ei, acolo unde vântul părea că s-a oprit în loc și urla ca lupii.

Zilele care au urmat au fost surde și goale. Era un cer cenușiu dintr-un orizont într-altul, ca înainte de sfârșitul lumii. Într-una dintre după-amiezi, de pod s-a apropiat bătrâna Ajkuna. Oamenii au crezut că, în cele din urmă, îl va blestema și s-au adunat în jurul ei. Ea s-a oprit în fața primului arc, la nișa din dreapta, și a pus mâna la început, apoi și-a lipit urechea de zid. A rămas așa o bucată de timp, apoi și-a dezlipit urechea și a spus:

— Tremură.

Mi-am amintit atunci de omul care căzuse lovit de epilepsie. Tremuratul lui se transmisese într-adevăr podului.

Mulți dintre localnici credeau că podul se va prăbuși singur. Eu scoteam când și când cartonul cu calculele misterioase ale meșterului-șef și-l priveam ca năuc, ca și când aș fi încercat să deslușesc de acolo bolile ce măcinau podul pe dinăuntru.

Mi-ar fi plăcut ca omul acela să vadă ce se-ntâmplă.

Dar neîncrederea în pod, care părea că va ține sute de ani, a fost întreruptă brusc într-o zi de duminică. Drumul, câmpia din jur, malul nisipos au tresărit la auzul unui scârțâit enervant. Oamenii au alergat alarmați să vadă

ce se întâmplă. Pe vechea șosea, într-o coloană lungă și neagră ca o reptilă uriașă, înainta un șir de căruțe. Căruțele se apropiau de pod. Noi am rămas stană de piatră pe mal, așteptând să se întâmple o nenorocire. Prima căruță s-a grăbit să urce povârnișul. S-a auzit cum roțile de fier și-au schimbat scrâșnetul când au pătruns pe caldarâmul podului. Căruța a înaintat apoi spre nișa din dreapta și a trecut mai departe, mai sus, pe cocoașa primei arcade, deasupra... mortului. În urma ei venea a doua căruță, a treia și toate celelalte la rând, încărcate toate cu butoaie negre. Scârțâiau îngrozitor, mai ales când ajungeau deasupra cadavrului zidit, de ai fi zis că podul stă să se năruie, dar nu s-a întâmplat nimic.

Coadă convoiului de care ajunsese pe pod când am aflat ce era cu ele, ce transportau și unde. Erau butoaie cu bitum, care trebuiau să ajungă la baza militară de la Oriccum, lângă Vlora.

Le-am urmărit mult timp înaintarea, privind când spre ele, când spre podul care nu pățise nimic.

Îndată după trecerea convoiului cu bitum, a catran-convoiului, cum i-a zis un călător de la Hanul celor doi Robert, ne-a sosit vestea că la Vlora a fost declarată moartea Comnenului și că trupele lui Balsha II ocupaseră întregul principat, laolaltă cu jumătate din Oriccum. Conteul nostru, însoțit de întreaga suită, a plecat să participe la funeraliile bătrânului prinț. Trebuie că era încă pe drum când, ca un tunet izbucnit în urma fulgerului, ne-a venit o altă veste, mai cumplită decât prima, cum că garnizoana bizantină părăsise în cele din urmă baza navală și că în ea se instalase garnizoana turcă.

Asta însemna că războiul ne bate la ușă.

Contele s-a întors de la înmormântarea prințului Comnen mai posomorât decât plecase. Se aflaseră acolo aproape toți stăpânitorii din Arber, dar, din câte se părea, sicriul bătrânului prinț, în jurul căruia ei se adunaseră poate pentru ultima oară, nu-i făcuse nici mai înțelepți și nici mai iertători unul față de altul.

În zilele care au urmat a fost liniște. Pe pod tot nu trecea nimeni. Doar într-una din zile, un grup de oi speriate dintr-o turmă au ajuns întâmplător acolo, au încercat să se întoarcă, dar n-au putut și au luat-o la goană pe el, în vreme ce ciobanul, zăpăcit, își agita bâta și striga la plutaș să-l treacă dincolo.

Acesta a fost singurul eveniment din zilele acelea. Pe grămezile de piatră și de nisip abandonate dincolo de pod au încolțit câteva fire de iarbă. A fost primul semn care arăta că natura se pregătea încet, încet de tot, dar cu încăpățănare, să șteargă de pe fața pământului orice urmă care trăda prezența constructorilor pe malul râului nostru.

Erau zile înțepenite de ger, cu câțiva nori nemișcați risipiți pe cer, zile mute și surde. Nu primeam nici o veste, de nicăieri. Se povestea că într-o țară foarte îndepărtată se construia un zid înalt. În centrul Europei se răspândise din nou ciuma.

În ziua de 11 noiembrie a trebuit să fac o călătorie până la frontiera principatului nostru, chiar acolo unde începea pașalâcul turc de graniță. După ce mi-am terminat treaba, am stat și am privit ore în șir spre teritoriul vecin, acolo unde începea Imperiul Otoman. Nu-mi venea să cred că mă aflu în locul acela. Îmi tot spuneam ca obsedat: uite, la câțiva pași în fața mea începe ceea ce se numește ținutul islamic. Doi pași în fața mea era Asia. Puteai într-adevăr să înnebunești. Cea care odinioară se aflase mai departe decât visul din poveste acum era aici, chiar în fața noastră. Și tot nu-mi venea să cred. După cum nu credeau nici alții. Asia era aici, deși mărturiile despre ea, semnele ei, tot ce o plasa în timp și spațiu părea pierdut într-o negură deasă. Uneori îți venea să strigi: unde e? Jos, pământul era același, sus, același cer de iarnă acoperea lumea. Și totuși, acolo începea sau, mai bine spus, acolo se termina statul lor uriaș, care începea din pustiurile mongole.

În cele câteva zile de serviciu nu mi-a fost dat să văd dincolo nici o mișcare: nici grăniceri, nici locuitori. Doar câmpuri bolovănoase lăsate pârloagă și o mulțime de scaieți. Doar în ultima noapte (of, de n-ar fi fost această ultimă noapte), așadar în ultima noapte i-am auzit cântând. Nici acum nu știu de unde veneau cântecul și muzica aceea, cine cânta și de ce. Or fi fost niscăi derviși rătăcitori, pe care-i prinsese noaptea acolo, slujbași de-ai lor, trimiși în teritoriu ca să pună semnele de graniță, sau cântăreți ambulanți, asta n-am aflat niciodată. La urma-urmei nici nu m-a interesat prea mult. Le ascultam cântecele însoțite de niște instrumente necunoscute și simțeam cum mă cuprinde un sentiment pe care nu-l mai încercasem niciodată. Era o tristețe

nesfârșită, în care nu se întrezărea nici o speranță. De unde venea această somnolență, acest nor de hașis împrăștiindu-se prin aer sub forma unui cântec? Sunetele se târau ca în somn, totul părea inform și iluzoriu. Aceasta este muzica lor, mi-am zis, vocea ivită din sufletul lor. Ea venea către noi ca o negură otrăvită. În sunetele ei, pașii care dănuiau trebuie că rămăseseră suspendați ca-ntr-un coșmar.

Din călătoria aceea am revenit negru de supărare.

Până pe la mijlocul lunii nu s-a petrecut nimic demn de a fi notat, cu excepția trupului unui înecat apărut într-o dimineață pe apă. Cadavrul s-a izbit chiar de omul zidit în piatră (nivelul apei ajunsese chiar acolo), s-a învârtit, l-a lovit încă o dată cu cotul, ca și când ar fi vrut să-i spună „ce mai faci, frățioare?“, apoi s-a dus la vale.

Cei care au văzut întâmplarea și au vrut să le povestească și altora au întâlnit numai priviri neîncrezătoare. Dar asta s-a întâmplat anul trecut, spuneau aceștia din urmă, eram și noi acolo, nu vă amintiți? Ambele grupuri cădeau apoi pe gânduri. La picioarele podului timpul, învârtindu-se ca apa, părea că rămăsese pe loc.

M-au trezit dis-de-dimineață ca să-mi spună că pe pod treceau oameni.

— Cine? am întrebat somnoros.

— Cei din neamul Baltaj. Toți băieții din familie, cu taurul lor negru cu tot.

M-am repezit la ferestruica îngustă care dă într-acolo. Bănuiam că, într-o zi, podul va fi călcat de picior de om, dar nu am crezut că va fi așa de curând. Poate spre primăvară, încolo, îmi ziceam. Mai mult, aș fi pus prinsoare că primul care va îndrăzni să treacă va fi vreun vagabond rupt în coate, nicidecum cei ai lui Baltaj.

— Unde s-or duce, oare? De ce? am întrebat fără a mă adresa cuiva.

— Cu siguranță au o treabă, mi-a răspuns cineva de jos.

Treabă, am repetat. Ce treabă pot avea copilandrii ăia înfוליți în bundele lor negre?

Uite, primul dintre ei, cel mai înalt, care ducea taurul de sfoară, a ajuns pe malul celălalt fără să pătească nimic. În urma lui, ceilalți, mai mărunți, iar apoi și cei mai mici.

— Au trecut, a observat careva.

Oamenii așteptau să le spun ceva, să-i ocărăsc, poate, sau, dimpotrivă, să-i laud pe curajoși. Poate că încă de la început simțiseră o dorință secretă să treacă și ei peste pod. Imboldul acesta îl simțeam și eu și, ori de câte ori mă încerca, mă plimbam încolo și înapoi până-mi oboseau picioarele, ca și când vinovate de acea dorință erau doar ele, iar eu le pedepseam acum fără milă.

Deci trecuseră cei din familia Baltaj... spița bărbătească. Mi-am amintit că, la țară, se spune despre un lucru care nu poate fi făcut că este ca și când ai sări peste curcubeu... Cum ar fi transformarea fetelor în băieți. Și brusc mi-a trecut prin cap că primul proiect de pod al omenirii trebuie să fi fost chiar cucubeul și că această primă imagine fusese trimisă de cer în cugetul omului cu mult timp în urmă...

Mi s-a făcut frică de toată dușmănia împotriva lui. Dar m-am liniștit imediat: proiectul dumnezeiesc trebuie să fi fost neprihănit. În vreme ce podul acesta, deși pretindea să-l întruchipeze pe cel trimis de ceruri, avea la temelie o crimă.

Cei din neamul Baltaj, care-și vânduseră taurul ca să facă rost de bani, s-au întors în aceeași seară foc și pară de supărați, trecând din nou podul, de data aceasta fără animal. Se vorbea peste tot despre îndrăzneala lor, dar în vorbăria aceea nu era nici ironie, nici supărare. Era doar un oftat de ușurare.

Și tot atunci, plutașul Uk a căzut bolnav la pat. Răcise rău și era de așteptat să se îmbolnăvească. Dar, când s-a aflat, toți au părut luați prin surprindere. Cum să nu răcească, zi și noapte pe pluta aceea șubredă, cu picioarele veșnic în apă, patruzeci de ani la rând?

A murit repede și tot repede l-au și îngropat. Era într-o după amiază

mohorâtă de sfârșit de toamnă. Ujana cea Rea era umflată, iar pluta neagră, legată cu lanț de mal, tremura pe valuri precum un cal năvălitor ce a simțit moartea stăpânului.

Societatea „Bărci și plute“ n-a mai trimis om în loc. Ba chiar părea a fi uitat complet de pluta abandonată. Stâlpul pe care era placa cu numele ei și tarifele căzuse pe-o parte și într-o zi cineva l-a smuls complet de acolo.

Ca și când moartea plutașului fusese un semn așteptat de toată lumea, oamenii au început să treacă unul după altul peste pod. După cei din neamul Baltaj, au trecut ai lui Kryekuq, și apoi patronul Hanului celor doi Robert cu cumnatu-său, amândoi beți-turtă. Tot în ziua aceea au mai trecut pe pod câțiva drumeți străini și, pe 18 ale lunii, pe la prânz, un grup mare din familia Stresi, printre care și o femeie borțoasă.

Din clanul Zenebisha nu a pus nici unul piciorul pe pod. În afară de ei, erau mulți bătrâni și bătrâne care nu numai că se juraseră că nu vor păși niciodată peste spinarea aceea de diavol, dar au și lăsat cu limbă de moarte ca sicriul să le fie mai degrabă aruncat în râu, decât să fie trecut peste pod spre cimitirul de peste apă.

Între timp, pluta abandonată la mal a putrezit și s-a sfărâmat cât ai clipi. Un asemenea lucru era într-adevăr ciudat, mai ales dacă te gândeai că în atâția zeci de ani plutașul nu-i făcuse aproape nici o reparație. Dar a fost suficient ca oamenii să n-o mai folosească o vreme pentru a se face praf.

Pe la sfârșitul lui noiembrie, dimineața devreme, pe pod a trecut Dan Mteshi, împreună cu fiii și cu o capră. După el, cei din neamul Gjorgu, mergând la judecată. Apoi a trecut (sau, mai bine spus, a mers până la jumătatea podului, după care a făcut drumul înapoi) nebunul Gjelosh. După el, cu surle și trâmbițe, călări pe catâri, aproape toată familia Vulkathana, ducându-se în peșit la alde Buzêzes. Imediat după ei, a trecut fiica lui Duda, dar și nebunul Gjelosh, care mergea în zigzag. Pe la prânz au trecut două grupuri de necunoscuți, urmate de un bețiv venind de la han, și din nou Gjelosh, care a ezitat și de data aceasta. Spre seară, călare pe calul lui roib, a trecut cât ai clipi din ochi Mark Stresi, iar după el un mesager străin. Când s-a înserat de-a binelea, trecerile au devenit destul de rare și, din cauza întunericului, n-am mai putut să-i recunosc pe călători. Privindu-le siluetele întunecate pe pod ai fi putut să-ți dai seama după mers dacă erau albanezi sau străini, fără a putea cu nici un chip să afli ce vânt îi aducea aici: bucurie, tristețe sau moarte.

O sută de ore la rând pe pod n-a mai trecut nimeni. Ploua. Orizontul se risipise în ceață. Se zvonea că ciurma făcea ravagii în Europa Centrală.

Ce-o fi cu întreruperea asta? Părea că oamenii, după ce-au păcătuیت (au fost și dintre aceia care au venit să se spovedească imediat ce au trecut podul), se înțeleseseră să nu-l mai folosească niciodată. Dar duminică, în zori, circulația pe el a reînceput la fel de neașteptat cum încetase.

Când aveam timp, îmi plăcea să mă așez undeva și să-l privesc. Podul era ca o carte deschisă. Privind ce se întâmplă pe el, credeam că aş putea să-i înțeleg menirea. Uneori mi se părea că nicăieri mai bine decât acolo, pe el, nu se dezvăluiau siguranța, teama, îndoielile sau nebunia omenească. Unii pășeau pe vârfuri, ca și când le-ar fi fost teamă să nu-l dărâme, alții trânteau talpa cu putere.

Mai erau și cei care-l treceau noaptea, cu fereală, parcă s-ar fi temut de cineva, poate chiar de pod, pentru că-l vorbiseră de rău.

După episcopul de la Ardenica, care mergea să răspundească pe careva la Mănăstirea celor Trei Cruci, a mai trecut o caretă acoperită, în care, după cum s-a zvonit mai apoi, se afla o femeie răpită, iar după ea negustorii de ulei. Nebunul Gjesh s-a luat după ei urlând, căci se știa că nu suportă mirosul burdufurilor în care-și țineau marfa. Cu o cârpă în mână, se târa pe drum în patru labe ștergând dărele de ulei, pentru ca mai apoi, cu aceeași cârpă, să șteargă, chipurile de praf, caldarâmul podului.

După-amiază târziu au trecut, venind cine știe de unde, Shtjefën Keqi și Mark Kasneci sau Haberi, cum își zicea chiar el în ultima vreme. Plecaseră cu o săptămână în urmă plini de ifose „să facă moarte de om“, iar acum se întorceau, ca de fiecare dată, cu coada-ntre picioare.

În urmă cu două luni, Mark Kasneci ne-a dat bătaie de cap cu noul său nume. După o călătorie în pașalâcul turcesc, a venit și a declarat că nu-l mai cheamă Mark Kasneci, ci Mark Haberi, care în limba turcă înseamnă același lucru, adică „mesagerul“. Era primul care-și schimba numele și oamenii se duceau la el, curioși să-l cunoască. Era tot acela care fusese, Mark Kasneci, om făcut din carne și oase, numai că acum își spunea altfel. L-am chemat la mănăstire și i-am spus: Mark, se zice că odată cu numele ți-ai schimbat și credința, dar el mi s-a jurat că nici vorbă de așa ceva și, când i-am spus că numele nu-i precum căciula, pe care poți s-o schimbi când vrei, el m-a rugat cu lacrimi în ochi să-l iert și să-l primesc în biserică, pentru că, deși simte că a păcătuیت, îi place tare mult numele acela și n-o să renunțe la el...

Așa sunt oamenii. Mă gândesc uneori că, dacă podul ar avea suflet, s-ar întrista peste poate văzându-ne și ar lua-o la goană ca o jivină hăituită. Curcubeul, vechea lui înfățișare și poate spiritul lui, pe care, slavă Domnului, n-ar putea nimeni să-l întrupeze și, cu atât mai puțin, să-l lege în lanțuri, nu e totuși înfricoșător, fragil și de neînțeles pentru oameni?

La sfârșitul săptămânii, după atâta timp cât dispăruseră, au apărut din nou, călări pe catări, doi trimiși ai stăpânilor podului. Toți au rămas uimiți când i-au văzut, ca și când le-ar fi ieșit în față niște fantome. Oamenii păreau că ar fi vrut să-i întrebe: încă mai sunteți pe acest pământ?

Dar ei n-au arătat nici cea mai mică curiozitate pentru pod, și nici măcar pentru omul zidit la primul arc al lui, ci au început să-și facă treaba pentru care veniseră. Au săpat două gropi, una pe un mal, cealaltă pe malul celălalt, au înfipt în ele câte un stâlp de fier, iar de stâlpi au prins câte o tablă, cum erau acelea pe care le puseseră odinioară „Bărci și plute”. Oamenii au înțeles imediat că acolo sunt afișate taxele de trecere a podului. Era scris totul în amănunt, tariful pentru fiecare om, cu o reducere pentru familii sau clanuri întregi, tariful pe cap de animal, cu reducere pentru turme, ori cel pentru o căruță și, cu reducere, pentru un convoi întreg și tot așa.

Oamenii priveau acum tabla ca și cum ar fi vrut să spună: am făcut nazuri până acum, când se trecea pe degeaba, na, acum plătește!

După ce au pus tăblițele, cei doi reprezentanți ai drumarilor n-au plecat, ci au rămas pe dâmbul unde stătuse plutașul, loc pe care societatea lor îl cumpărase, pesemne, cu puțin timp în urmă de la vechii proprietari. Din momentul acela, cei doi au început să facă de pază, cu schimbul.

Culmea e că, din momentul în care se afișase tariful de trecere, oamenii au început să treacă podul din ce în ce mai des.

Un călugăr venețian, care călătorea spre Bizanț, a adus vești proaspete și îngrijorătoare despre baza de la Vlora. Tocmai ieșise decretul imperial turcesc, care anula vechiul ei nume, Oriccum, și o redenumea Pașa-Liman. Era un nume cumplit și neobișnuit, care în limba turcă însemna golful golfurilor, golful cel mai mare, starostele tuturor golfurilor. Dacă botezau astfel baza aceea militară, e de la sine înțeles ce importanță uriașă i se va da. Este cea mai mare poartă pe care otomanii o deschid în coasta Europei.

La Vlora, după cum mi-a povestit călugărul, hărțuierile dintre oștenii albanezi și cei turci din zona de graniță sunt aproape zilnice. Nechibzuit cum este, Balsha II poate fi atras foarte ușor într-o cursă.

După plecarea călugărului m-am plimbat o vreme pe malul râului, iar gândurile mi-erău la fel de tulburi ca și apele lui. Îmi revenea în amintire muzica aceea ciudată pe care o auzisem cu săptămâni în urmă în zona de graniță. Uite, ar fi vrut să ne lege picioarele cu lanțurile acelei muzici târăgănite. Iar după picioare ar fi urmat mâinile, și după ele sufletele.

În aer plutea dorința lor de noi pământuri. Până acum cunoscuserăm lăcomia sălbatică a slavilor. Pe față, cu colții dezveliți ca ai lupului, ea ne păruse mereu cea mai primejdioasă dintre toate. Spre deosebire de ea, amenințarea otomană avea ceva îmbietor. Nu mi se pare întâmplător că aleseseră ca emblemă luna. La lumina ei, lumea poate fi mai ușor amăgită și adormită.

De amăgirea asta mă temeam cel mai mult în vreme ce mă plimbam pe malul râului. Se însera. Podul părea părăsit și rece. Și brusc mi-a trecut prin cap că în silueta lui curbată de pe un mal pe altul, în arcadele, în nișele și în singurătatea lui se ascundea un soi de așteptare. Oare ce aștepți, tu, podule? I-am întrebat în sinea mea. Fantasme îndepărtate? Oștiri împărătești, ropot de pași anonimi ce mășcăluiesc zece, douăzeci, o sută de ore fără oprire? Blestematele.

Veștile soseau fără întrerupere, multe și de rău augur, precum norii pe un cer de toamnă. Turcii au pornit un mare asalt diplomatic. Mai mult de jumătate din Peninsula Balcanică se află acum sub umbra Semilunii. Trei dintre cei unsprezece stăpânitori din Arber au acceptat vasalitatea. Pe tot cuprinsul Balcanilor, trupele turcești fac mari manevre militare pentru a-i speria pe prinții și ducii care încă nu s-au lăsat convinși. Faimoasa „Via Arbanon“, formată din șapte cetăți, de la Shkodra la Lezha, care apăra Bizanțul de slavi scârțâie din toate încheieturile. Chiar și Bizanțul e speriat. Stăpânitorii din Balcani, albanezi, croați, greci, sârbi, români, macedoneni și sloveni își trimit soliile când spre Veneția, când spre Turcia, când în amândouă direcțiile odată, pentru a alege, între cele două primejdii, pe cea mai mică. Se spunea că pe o ușă ies mesagerii, iar pe cealaltă intră prezicătorii sau cei cu osul de berbec, cum li se spune în ultima vreme datorită faptului că folosesc un os de pe spinarea berbecului pentru a prezice cât de aproape e războiul. Se mai spunea că, imediat după cină, când prezicătorul s-a îngrozit văzând culoarea roșie a osului de berbec, contele Skurraj a trimis soli la sultan. Seniorul Muzaka șovăia și el. Nu se cunoștea încă părerea Dukagjinilor. Aceștia se retrăseseră în creierii munților, cum fac de obicei în asemenea împrejurări și acolo, îndărătul negurilor, chibzuiesc. Timp pentru moarte se găsește mereu, se zice că ar fi spus căpetenia clanului. Iar fraza asta a fost socotită a avea două înțelesuri, pentru că nu este limpede ce înseamnă moarte pentru el: acceptarea războiului sau a vasalității. Ei n-au fost până acum supușii nimănui, și totuși în vremuri ca astea te poți aștepta la orice.

Din ce în ce mai des mă gândesc la blazoanele lor cu coame de leu, colți, gheare și aripi de pasăre, ca să-mi dau seama ce poziție vor adopta... Și la fel de des îmi amintesc râsetele celor două tinere contese pe malul râului, cum se distrau pocind numele lui Abdullah, cum o bârfeau apoi pe cumnata lor, Katrina, „regina“, cum o numeau în bătaie de joc, pentru că soțul ei, Karl Topia, pretindea tronul Arberului, rămas neocupat de mulți ani. Îmi aminteam toate acestea și-mi era teamă de cele două contese glumețe la fel ca de iataganul turcesc. Așa cum mi-era teamă de darurile, de mătăsurile la care otomanii nu se zgârceau și pe care ele le doreau atât de mult.

Cu ceva vreme în urmă, după ce contele de la Kashnjet și ducele de Tepelena au acceptat, cei dintâi, vasalitatea, au început împreună să-i ia peste picior pe cei care îi sfătuiseră să n-o facă. Ne-ați spus că turcul o să ne calce în picioare, o să ne jefuiască și o să ne umilească, spuneau. Iar noi suntem tot aici, în cetățile noastre. Cetățile noastre sunt tot aici și ele, blazoanele, onoarea și bunurile ne sunt neatinse. Iar dacă nu ne credeți, veniți să vedeți cu ochii voștri.

Uite, așa le scriau ei și, mai cu seamă, domnițele lor, celorlalți seniori. Și într-adevăr, într-un anume fel era adevărat. Turcul nu s-a atins de ei. Nu se

schimbase nimic în afara unui lucru ce părea neînsemnat, lipsit de greutate... Este vorba despre data la care scriseseră mesajele acelea. În loc de anul 1378, ei, conform calendarului islamic, și aceasta era una dintre puținele pretenții ale otomanilor, scriseseră „hegira 757“.

Sărmanii de ei. Se întorseseră cu șase sute de ani înapoi și le mai ardea de zeflema și de glume. Ce urgie!

Niciodată nu trăseseră atâția călători la Hanul celor doi Robert. De acolo primeam și veștile, cele mai multe, din păcate, foarte vagi.

Seniorii Muzaka respinseseră pentru a treia oară propunerile otomanilor. Cei doi baroni, Gropa și Matranga, dimpotrivă, au acceptat vasalitatea. La fel făcuseră și doi conți sârbi de la graniță și un prinț croat. Despre Nikollë Zaharia și vasalii lui nu se știa încă nimic. Nici despre Kastrioti. Se șușotea despre o alianță între cei mai puternici seniori, marele conte Karl Topia și Balsha II, dar aceasta putea fi mai degrabă o dorință a oamenilor decât un fapt. Problema coroanei la care aspira contele era o piedică aproape de netrecut în calea acestei alianțe. Alții se jurau că Topia îi trimisese solie regelui Ungariei pentru a-i cere sprijinul. Cât despre bătrânul Balsha, el se refugiase în munți, la fel ca Dukagjinii, și, în afară de asta, era mult prea bătrân pentru a mai conduce o campanie. Cu toate acestea, unii singuri, alții aliați doi câte doi sau chiar câte trei, majoritatea stăpânitorilor albanezi se pregăteau de război. Contele Stres, seniorul nostru, le-a dat de știre vasalilor și tuturor nobililor să fie gata de luptă.

Războiul bate la ușă și trebuie să fii orb ca să nu vezi. Din clipa în care statul turc ne-a devenit vecin, mă uit la lună cu alți ochi, mai ales când este jumătate.

Nici un imperiu până acum nu s-a gândit să-și pună pe drapel un simbol mai semnificativ. Când Bizanțul și-a ales vulturul, el era într-adevăr mai puternic decât lupoaica Romei, dar uite că acest tânăr imperiu și-a găsit un simbol care se ridică mai sus ca orice pasăre pe cer: luna. Și n-are nevoie să fie pictat precum crucea noastră. Și nici să fluture brodat pe turnuri de cetate. Ea se ridică singură pe cer în văzul întregii omeniri, fără s-o împiedice nimic. Sensul ei este cât se poate de clar: otomanii vor cuprinde sub puterea lor un stat sau două, ci întreaga lume.

Ți se face pielea de găină când o vezi așa rece, când aurie ca mierea, când roșie ca sângele. Uneori mi se pare că de acolo, de sus, ne tulbură mințile încă de pe acum. Iar într-o zi o să ne trezim ca somnambulii și o să ne îndreptăm spre pieirea noastră.

Aseară, pe când îmi făceam rugăciunea, am înlocuit fără să vreau cuvintele „să se facă lumină“ din cartea sfântă cu „să se facă Arberul!“, de parcă Arberul ar fi fost între timp destrămat...

M-am speriat și eu de această voce lăuntrică. Mai târziu, încercând să descopăr de unde-mi venise, mi-am amintit de feluritele interpretări și previziuni care se făceau acum despre destinul acestei țări... Arberul va fi de multe ori pe buza prăpastiei. Ca o stâncă ce se rostogolește va scrâșni și va scoate scânteii și sânge. Îi este destinat să se destrame și să renască de multe ori până ce va rămâne pe fața pământului o dată pentru totdeauna.

Cu toate că era un ger cumplit, în apropierea graniței se puteau vedea mari mișcări ale trupelor turcești. Tobele nu se auzeau, dar steagurile erau vizibile de departe.

Într-o dimineață, în ambele capete ale podului, la intrare și la ieșire, au apărut santinelele principatului. Relațiile dintre seniorul nostru și pașalâcul vecin erau din ce în ce mai încordate.

Santinelele înarmate au rămas la capetele podului toată ziua și toată noaptea următoare, lângă tablele cu tarife. Am crezut că nu va dura, dar după trei zile, în loc să plece, santinelele au primit întăriri.

Din toate părțile veneau doar vești proaste. Bătrânul Balsha orbise complet. Noaptea ochilor îl ajunsese înainte de noaptea vieții. Cum spune o vorbă: de n-aș vedea ce-o să vină!

Între timp, ca și cum nu le-ar fi păsat deloc ceea ce se întâmpla de-a lungul și de-a latul Balcanilor, călătorii care avea drum prin părțile acestea sau bogătașii care călătoreau de plăcere se opreau din ce în ce mai des la pod. Atât de numeroase deveniseră în ultima vreme vizitele acolo, încât stăpânul de la Hanul celor doi Robert pusese un anunț la cele două porți, scris în patru limbi: „Pentru clienții care doresc să vadă faimosul Pod cu Trei Arce, împreună cu omul zidit acolo, hanul asigură drumul dus-întors la prețul de mai jos: (continua apoi cu prețurile în diferite monede“).

O caretă mare, trasă de patru cai și în care pusese bănci ducea și aducea călători de două-trei ori pe zi, iar uneori chiar mai des. Vorbăreți și zgomotoși, cum sunt de regulă călătorii pierde-vară, ei se învârtteau grupuri-grupuri pe pod și pe sub el, priveau cu atenție totul, îi atingeau picioarele, cercetau nișele și rămâneau vreme îndelungată în dreptul primului picior, unde se afla omul zidit în piatră. Acolo se înviora și dialogul lor într-o mulțime de limbi, plicticos peste poate. În câteva rânduri m-am amestecat printre ei pentru a le auzi pălăvrăgeala, aceeași și totuși alta față de ziua dinainte. Ca și când scurgerea vremii s-ar fi oprit în loc. Vorbeau despre legendă și despre pod, întrebau, cereau lămuriri unii de la alții, încurcau vechea baladă cu moartea lui Murrash Zenebisha, încercau să lămurească lucrurile și le amestecau mai rău, până ce apărea careta de la han cu un nou grup și-i lua pe ceilalți să-i ducă înapoi. Și totul începea de la capăt: doar trei frați au ridicat podul ăsta? Nu, așa se spune în vechea legendă. Podul de aici a fost ridicat de un mare bogătaş, care construiește drumuri și vinde bitum. Banca lui se află la Durrës. Dacă-i așa, dacă e vorba despre o altă legendă, cum de a fost sacrificat omul ăla? Mi se pare că aici e totul limpede, domnule. El s-a sacrificat de bunăvoie, pentru a potoli spiritele apei, contra unei răsplăți grase care i-a fost oferită familiei sale. Aha, uite așadar cum e treaba cu spiritele apei, iar tu îmi spui pe urmă că n-are nici o legătură cu legenda. Nu spun că n-are legătură, ci doar că... importantă e aici treaba cu răsplata.

Și continuau discuția despre răsplată, fluierau de uimire în fața sumei, calculau procentul care-i revenea familiei din veniturile podului, transformau suma de bani în moneda principatului lor și în ducați venețieni. Astfel, discuția se îndepărta de la pod și se concentra pe noutățile privind Banca de Schimb de la Durrës, mai ales pe variațiile diferitelor monede și pe scăderea valorii aurului după ultimele tulburări din Balcani. Și asta continua până ce un călător, adăugat mai târziu grupului, observa nedumerit: dar nouă ni s-a spus că a fost zidită o femeie, iar aici văd că e un bărbat. Ba chiar că vom vedea cum din sânul sărmaneii femei picură lapte. Oho, îi răspundeau două-trei glasuri deodată. Și tu vii tot cu legenda veche?

Apoi totul pornea de la început.

Vestea despre blestemul aruncat de turci asupra Europei a adus-o de dincolo de graniță Mark Haberi. Bucuros că evenimentul mi se părușe însemnat, mă privea cu asemenea ochi de parcă ar fi vrut să-mi amintească de nemulțumirea mea legată de numele lui, ca și când, dacă n-ar fi avut noul nume turcesc, nici n-ar fi putut să aducă vești, adică „habere“, de acolo.

De fapt, explicația lui la ceea ce se întâmplase era atât de confuză, încât asudase tot în timp ce vorbea, ca omul care se teme să nu fie luat drept mincinos. Vorbește limpede, i-am spus de câteva ori, nu înțeleg nimic din ce spui. Dar el continua să se chinuie. Nu pot să spun, repeta întruna, sunt lucruri noi, înfricoșătoare, ce nu pot fi puse în cuvinte.

Mi-a cerut voie să facă niște gesturi cu mâinile și a început să și le agite de parcă ar fi fost nebun. I-am spus că la noi mișcările acestea arată dispreț, sfidare și chiar blestem. El a strigat: chiar așa, părinte. La ei, asta e politică de stat.

Nu înțelegeam ce legătură pot avea aceste mișcări cu mâinile, pe care le fac oamenii și mai ales femeile când se ceartă una cu alta, ceva ce s-ar traduce prin expresia „veni-ți-ar rău“, cu noua politică a statului otoman față de Europa, cum voia să mă convingă Mark Haberi.

Disperat, el a plecat pentru a-mi aduce argumente în plus, cu care a venit într-adevăr peste câteva zile, tot de acolo. Ele m-au lăsat cu gura căscată. Din vorbele lui, dar și din alte relatări pe care le-am auzit zilele acelea, am construit acel eveniment asemenea unui lăcaș al răului.

Blestemul a fost aruncat asupra Europei în ultima zi din noiembrie, chiar în apropierea graniței albanezo-turce, și s-a făcut după toate vechile lor precepte, existente în arhiva statului otoman. Regulile lor de război cereau ca, înaintea unei bătălii, locul care avea să fie atacat, fie el cetate, zid sau deal, să fie obligatoriu blestemat de către blestemătorul oștirii.

Se mai spune că în documentele din arhivele lor este descrisă clar, chiar însoțită și de desene, această veche practică militară: se deschid palmele și se întind cu putere înainte, ca pentru a da aripi blestemului în zborul lui, se repetă operațiunea de trei ori, după care blestemătorul se întoarce cu spatele la obiectul blestemat.

Cronicile lor vorbesc despre blestemarea unor cetăți, a unor pašalâcuri răzvrătite, ba chiar și a unor state, înainte de declanșarea atacului, dar nu fusese descoperit nici un caz de blestem împotriva unui continent întreg. Poate că tocmai pentru asta, primul blestemător al statului, Sukrullah, care a ajuns la granița cea mai depărtată a imperiului cu o noapte în urmă, era, după cum spun cei care l-au văzut, destul de descumpănit.

Vremea se zburlise, era umezeală și terenul din fața micului minaret construit la rezezeală chiar cu acest prilej era acoperit de ceață.

Blestemătorul s-a urcat în minaret și a privit o bucată de vreme în direcția

noastră, adică în direcția în care, după ei, începea Europa cea afurisită. Era într-adevăr o vreme câinoasă și dincolo de ceață nu se vedea nimic. Micul grup al înalților demnitari, care-l însoțiseră pe Sukrullah din capitală până la graniță, aștepta nemișcat. Jos, la picioarele minaretului, cronicarul imperial deschisese un caiet gros în care să descrie evenimentul.

Sukrullah a întins mâinile înainte, așa încât palmele să-i iasă din mânecile largi ale veșmântului amintind de cel al unui hoge. Atunci au observat cu toții că avea palmele neobișnuit de mari. Dar asta nu a mirat pe nimeni, căci nu degeaba era el primul blestemător al statului.

Omul și-a cercetat o clipă mâinile, apoi, desprinzându-și privirea din înaltul cenușiu al cerului, și-a ridicat palmele în fața ochilor, la înălțimea frunții. Din cauza poziției, palmele i s-au golit de sânge. Le-a ținut apoi așa o bucată de vreme, până au devenit albe precum palmele unui mort, apoi le-a împins cu putere înainte, ca și când răul ar fi fost un balon de săpun pe care-l împingea departe.

A făcut toate acestea de trei ori la rând. Blestemul fusese trimis.

În liniște, fără un cuvânt, a coborât primul din minaret, iar însoțitorii l-au imitat unul după altul. L-au însoțit apoi, împreună cu ceilalți oficiali, până la trăsură pe ușile căreia era pictată emblema Marelui Blestem Imperial. El a urcat în trăsură împreună cu însoțitorii și gărzile și, când aceasta s-a pus în mișcare, prin ceața înghețată, înapoi de unde venise, blestemul a plecat și el în zbor în direcția contrară, spre noi, spre ținuturile Europei. Se grăbea să se ducă (ori, mai degrabă, să vină) prin negură, asemenea unei cucuvele, unui mesager sau unui vis întunecat.

Uite, așa, Doamne. Ce țară e asta, cu care soarta ne-a pus față în față? Ce semne ne trimite ea prin aer? Și ce-o să mai trimită-n urma lor?

Luna decembrie a început și s-a sfârșit cu cețuri. Uneori mi se părea că o să înghețe și ele. Totul se dilua sub faldurile lor: malurile râului, cătunele din jur, plaja cu nisip aspru, podul. În zilele acestea cețoase omul zidit în pântecul podului părea când mai îndepărtat, când mai apropiat. Îți ziceai că uite, încă puțin și va ieși din starea aceea, o va porni spre noi, ca un viu spre lumea viilor, sau va pleca departe, ca un mort spre lumea morților.

Dar el continua să fie la mijloc, nici aici, nici dincolo, un coșmar pentru noi toți. Nu știa nimeni ce se întâmplă cu carnea lui acolo, dar masca de var era neschimbată. Ochii deschiși, pustii, pomeții, bărbia erau la fel ca înainte. Uneori, peste ele, la fel ca peste suprafața unui perete, apărea o pată de umezeală, care, uscându-se, lăsa semne.

Erau unii oameni care stăteau îndelung în fața lui, încercând, chipurile, să descifreze semnele acelea. Dar mulțimea gălăgioasă de curioși se bulucea chiar sub nasul lui, îi plimba degetul prin fața ochilor, ba chiar îl și judeca. Oricine în locul lui ar fi preferat să nu mai atârne așa, ci să-și odihnească oasele într-un mormânt. Se credea că se teme de fulgere, iar corbii nu îndrăzneau să coboare la el.

Oamenii din familie veneau din ce în ce mai rar. Acum nu mai erau împărțiți în două grupuri vrăjmașe, ci în patru: nevastă-sa cu copilul, cei doi părinți separat și frații, asemenea. Neînțelegerile pentru împărțirea banilor se adânciseră în ultimele luni, iar procesul pornit pentru lămurirea dihoniei se anunța, pare-se, foarte lung.

Fiecare parte venea și stătea dinaintea măștii de var ca în fața unui tribunal, cu argumentele și contraargumentele ei. Dar ochii lui deschiși îi privea pe toți la fel, iar ei plecau spunându-și că data viitoare se vor înțelege mai bine cu masca.

Data viitoare... Erau unele zile când se părea că vor depăși piedica varului și se vor putea înțelege cu mortul. Atunci va fi rândul lui să-i judece, și nu numai pe ai lui, ci și pe toți ceilalți.

Am văzut statui învechindu-se, dar mintea mea îmi spune că acest basorelief, singurul poate în lume care are într-însul carnea, oasele și chiar sufletul mortului, va avea o altfel de posteritate. Sau va îmbătrâni prematur, sau va rezista mai mult ca toate celelalte. Anii își vor pune pulberea pe el, vântul îl va modela încet, foarte încet, așa cum face cu tot ce-i iese în cale, iar el, Murrash Zenebisha, care are acum pe chip această mască protectoare, rămas la fel cum era, va avea în cele din urmă propria-i bătrânețe. Doar că ea nu va veni cu pașii anotimpurilor, cum vine de regulă bătrânețea la oameni, ci cu pașii veacurilor. Uneori îmi spun: sărmanul de tine, Murrash Zenebisha, ce vremuri o să apuci, pentru că viitorul îmi pare plin de evenimente îngrozitoare. Alteori îmi alung pesimismul și-mi zic: fericite de tine, pentru că, orice s-ar întâmpla, sunt sigur că furtuna asta va trece la fel ca și celelalte, iar

zorile se vor arăta limpezi ca și acum.

Vărsarea de sânge a avut loc cu o zi înaintea Crăciunului, la ora 4 după prânz. Totul s-a desfășurat repede, cât să închizi și să deschizi ochii, dar evenimentul a fost unul dintre cele care despică timpul în două. De atunci, din ziua aceea de decembrie, în discuțiile oamenilor nu se mai pomeneste de timp în general, ci doar de timpul de dinaintea evenimentului, și timpul de după el.

Cu puțin înainte de ora 4, (în ziua aceea cețoasă aveai impresia că de dimineată și până atunci nu fusese decât ora 4), deci cu puțin timp înaintea momentului fatal, nu se întrezărea nici un semn prevestitor, nicăieri. Totul părea mort, când din negura înghețată au apărut, Dumnezeu știe cum, șapte călăreți. Călăreau repede, într-un trap curios, nu drept înainte, ci făcând zigzaguri largi, ca și când o furtună invizibilă le-ar fi mânat caii când într-o parte, când într-alta. Apropiindu-se cât să se poată distinge coifurile și pieptarele, s-a văzut că erau călăreți turci.

Când i-au văzut că se apropie de pod, gărzile noastre de pe partea dreaptă și-au ocupat pozițiile și au încrucișat sulile. Călăreții și-au continuat însă goana spre pod, cu aceleași zigzaguri ciudate. Gărzile le-au făcut semn să se oprească. Ei ar fi trebuit s-o facă chiar dacă trecuseră granița cu permis, și cu atât mai mult dacă nu aveau documente, cum se întâmpla adesea în ultima vreme. Dar călăreții nu s-au supus.

Celor care au văzut încăierarea de departe, de pe mal, ea le-a părut precum un dans al surzilor. Doi dintre călăreții turci au reușit să treacă printre gărzi și să înainteze spre mijlocul podului. Al treilea a căzut de pe cal și în jurul lui s-a produs învâlmășeală. Una dintre gărzi s-a repezit după călăreții care goneau mai departe. Ceilalți, albanezi și turci, au încrucișat sulile unii cu alții. Un alt călăreț a reușit să-și croiască drum prin încăierare, căzându-i în spate oșteanului nostru care-i urmărea pe ceilalți doi. În timpul acesta, gărzile de la capătul din stânga podului au pornit în goană să-și ajute tovarășii. La mijlocul drumului au dat piept cu cei doi călăreți fugari, apoi au mai ajuns acolo santinela care-i urmărea pe aceștia și al treilea călăreț turc, venind în urma santinelei noastre.

Toate acestea s-au întâmplat, cum am mai spus, într-o liniște deplină, sau mi s-a părut mie așa din cauza vuietului apei, care acoperă orice zgomot. Numai o dată (ah, și acum îmi îngheață sângele în vine când îmi amintesc) încăierarea aceea surdă a căpătat glas. N-a fost glas, ci un fel de urlat întrerupt, un gâlgâit sinistru ieșit dintr-un gâtlej neomenesc. Și apoi din nou mișcările acelea de umbre, goana din mijlocul podului spre intrarea din dreapta, întoarcerea pe pod pentru a lua trupul căzut al cuiva, o nouă încrucișare de sulie și, la sfârșit, retragerea călăreților și întoarcerea lor înapoi de unde veniseră, prin ceață, cu un cal singur care venea nechezând din urmă.

Asta a fost tot. Călăreții s-au pierdut în zare așa cum au și apărut, și așa fi putut crede că întâmplarea n-a fost altceva decât rodul închipuirii mele dacă...

n-ar fi rămas o dovadă. Podul fusese însângerat chiar pe mijlocul lui.

Puțin după aceea, la locul faptei a sosit chiar contele. Pășea gânditor pe pod, în vreme ce gărzile, cu scuturile zgâriate de sulițe, îi povesteau ceea ce se întâmplase. S-au oprit apoi în fața bălții de sânge. Trebuie să fi fost sângele călărețului turc pe care tovarășii lui reușiseră să-l recupereze. În timp ce se închea, firicelele de nisip făceau și mai vizibile ultimele lui sclipiri.

— Sânge turcesc, a spus seniorul nostru, cu un glas răgușit, străin.

Nimeni nu-și dezlipea privirile de la petele de sânge. Le văzusem veșmintele asiatice, le auzisem muzica, acum le vedeam și sângele... Singurul care semăna cu al nostru.

Ziua aceea a venit. Ea călătorea de mult în șirul zilelor. Am așteptat-o să vină, dar poate că nu așa pe neașteptate, cu cei șapte călăreți care au ieșit din negură și au fost înghițiți din nou de ea, urmați de un cal singuratic.

Cu cât se scurgea mai mult timp de atunci, cu atât mai grav devenea evenimentul. Noaptea i-a sporit însemnătatea. Zilele care au urmat, la fel. Liniștea care s-a lăsat în săptămâna următoare, în loc să-l estompeze, l-a făcut să pară și mai dramatic. În mintea oamenilor erau reluate, încetinite ca într-un coșmar, toate mișcările acelea de pe pod, ce păruseră de departe un dans al surzilor. Păreau o repetiție a războiului. Acum era limpede că patrula aceea nu fusese întâmplătoare. De la baza din Vlora și până în munții Dukagjinilor și Kastriotilor turcii începuseră un val de provocări. Trebuia să ai mai puțină minte ca nebunul Gjeloș ca să nu înțelegi că războiul începuse de fapt.

Duminică, în timp ce mă plimbam pe malul pustiu (nebulă se învârtise puțin înainte pe pod hlizindu-se), am simțit un rău cum nu mai simțisem niciodată. Lumina lunii, care cădea peste câmpie, așternea peste toate o mască înghețată. Și totul părea alb, totul părea mort, iar eu am fost cât pe ce să strig: cum să te scufunzi în Asia, tu, care ești atât de frumos, Arberul meu.

Ochii mi s-au împăienjenit și, ca atunci când am zărit pata de sânge aproape invizibilă de sub gâtul lui Murrash Zenebisha, tot așa mi s-a părut că sub mantia de lumină a lunii văd câmpii întregi scăldate în sânge și munți căzuți pradă flăcărilor. Am văzut ordiile otomane cum distrug lumea noastră și o pun în locul ei pe cea islamică. Focurile, cenușa și scrumul negru al oamenilor și cronicilor. Și muzica, și dansurile, și veșmintele și limba noastră preafrumoasă plină de „lâk“-urile lor groaznice ca niște cozi de reptile, căutând refugiu în munți, printre tunete și jivine, sălbăticiindu-se cumplit. Iar sub munți, câmpiile rămase mute. Și peste toate, am văzut noaptea care se așternea ca un giulgiu de secole...

Fără să-mi dau seama, m-am apropiat de primul picior al podului, acolo unde se afla omul sacrificat. Luna lumina nebunește și am rămas așa o vreme, cu privirea înfaptă în ochii lui de var. Mi-era frig, ca și când mi-ar fi transmis frigul lui de dincolo. Murrash Zenebisha, i-am spus fără grai (gândul că-l imitam pe nebunul Gjeloș, care i se adresa așa mortului cu câțva timp în urmă, nu m-a deranjat deloc). Murrash Zenebisha, am repetat, tu ai murit înaintea mea, dar o să trăiești mai mult ca mine... N-ar fi existat o forță pe lume care să mă facă să-mi mut privirea de pe ochii aceia stinși, a căror albeață devenea de neîndurat. De ce mă aflam acolo, ce am vrut să-i spun și ce așteptam de la el? Trebuia să plec cât mai repede din aburul acela de lună, din locul sacrificiului, dar picioarele nu mi se supuneau. Dintr-o clipă într-alta așteptam ca de pe ochii lui să se desprindă perdeaua de var pentru a face loc mesajului lui. Aproape că-i înțelegeam semnalul. Noi doi suntem apropiați, călugăre, păreau a spune ochii lui. Nu simți?

Adevărul e că simțeam asta și, retrăgându-mă fără să-mi dezlipesc privirea de la el (mi se părea că altfel nici nu pot pleca), mi-am zis că trebuie să ajung cât mai repede la mănăstire pentru a-mi termina cronică. Să mă întorc

și s-o isprăvesc cât mai grabnic, pentru că timpurile sunt tulburi, noaptea e aproape și nu va mai fi timp pentru nimic, iar descrierea acestor fapte poate fi plătită cu capul. Acesta era mesajul mortului. Iar această cronică, la fel ca și podul, poate cere și ea o jertfă, iar aici cel sacrificat nu pot fi decât eu însumi, eu, călugărul Gjon, fiul lui Gjorg Ukcama, care am săvârșit asta știind că pre limba noastră încă nimic nu s-a scris despre podul de peste Ujana cea Rea și despre urgia care se apropie și potopește lumea noastră preaiubită.

Tirana, 1976-1978